

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΔΙΚΗ ΧΡΥΣΗΣ ΑΥΓΗΣ: ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ
ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΘΩΜΑ ΜΑΡΙΑΝΑ
(Α.Μ. 0319Μ009)

Αθήνα, 2022

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Χριστιάνα Κωνσταντοπούλου, Καθηγήτρια, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο
(επιβλέπουσα)

Ανθοζωή Χάιδου, Καθηγήτρια, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο.

Αντώνιος Παπαρίζος, Ομότιμος Καθηγητής, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο.

Copyright © Μαριάννα Θωμά, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*«Μου είπαν να μην κάνω όνειρα τρελά,
να μην τολμήσω να κοιτάζω τα αστέρια,
μα εγώ ποτέ μου δεν τους πήρα σοβαρά,
πήρα τον κόσμο ολόκληρο στα δυο μου χέρια.
Θέλουνε τώρα να μου φτιάξουν μια φωλιά,
που εκεί πάνω της το φόβο, την ασχήμια
κι ένα κλάμα γοερό και μια αλυσίδα βαριά,
κουβαλάει την κατάρρα των θεών και τη βλασφήμια.
Δε θα δακρύσω μια και δε θα φοβηθώ.
Δε θα αφήσω να μου κλέψουν τα όνειρα μου,
ελεύθερα, ψηλά, πολύ ψηλά πετώ
κι όλοι ζηλεύουν τα περήφανα κι αδέσμευτα φτερά μου.
Και περιμένω κι άλλα αδέρφια για να `ρθουν
σ' αυτήν την κορυφή που όλους περιμένει,
αρκεί να μη δακρύσουν και να μη φοβηθούν
σ' αυτήν την έξυπνη απάτη, την καλοστημένη».*

«Σίγα μην κλάψω, σιγά μη φοβηθώ»

Killah P (Παύλος Φύσσας)

Ευχαριστίες

Ένα όμορφο και σπουδαίο ταξίδι γνώσης έφτασε στο τέλος του, με στόχο να ξεκινήσει κάποιο άλλο στη συνέχεια. Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στα πρόσωπα που μου πρόσφεραν τη βοήθεια τους είτε/και σε επίπεδο γνώσεων, είτε/και σε ψυχολογικό επίπεδο.

Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, Κωνσταντοπούλου Χριστιάνα, για την επιστημονική της καθοδήγηση, τις υποδείξεις και την υπομονή της, στοιχεία που αποτέλεσαν, για εμένα, σημαντική βοήθεια ως προς την περάτωση της παρούσας εργασίας, όπως και τα υπόλοιπα δύο μέλη της επιτροπής, την κ. Χάιδου Ανθοζωή και τον κ. Παπαρίζο Αντώνιο για τις επισημάνσεις που έκαναν κατά τη διαδικασία υποστήριξης της διπλωματικής εργασίας, με σκοπό τη βελτίωση της.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Κοινωνιολογία», για τις σημαντικές γνώσεις που μας προσέφεραν αυτά τα δύο χρόνια, και οι οποίες θα αποτελέσουν επιστημονικό εφόδιο στα επόμενα βήματα, καθώς και τους/τις συμφοιτητές/τριες μου, με τους/τις οποίους/ες είχαμε μια άψογη συνύπαρξη, βοηθώντας ο ένας τον άλλο.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω απεριόριστα την οικογένεια μου που είναι δίπλα μου σε κάθε μου βήμα, στηρίζοντας οποιαδήποτε απόφαση μου, και τον σύντροφο μου, ο οποίος μου υπενθυμίζει καθημερινά τις δυνατότητες μου και με εμπνέει ώστε να γίνομαι καλύτερη.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Συνομογραφίες	6
Περίληψη	7
Abstract	8
Εισαγωγή	9

Μέρος Πρώτο – Θεωρητικό Πλαίσιο

Κεφάλαιο 1^ο «Χρυσή Αυγή»: Μια επισκόπηση στη ρητορική και τη δράση της οργάνωσης.....	12
1.1 Το ιστορικό και η άνοδος της Χρυσής Αυγής	12
1.2 Η εγκληματική δράση της Χρυσής Αυγής	16
Κεφάλαιο 2^ο Κοινωνικές Αναπαραστάσεις και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	19
Κεφάλαιο 3^ο Καθορισμός της Ημερήσιας Διάταξης (Agenda Setting Theory)	25

Μέρος Δεύτερο – Ερευνητικό Πλαίσιο

Κεφάλαιο 4^ο Προσδιορισμός της Έρευνας	28
4.1 Σκοπός της Έρευνας	28
4.2 Ερευνητικά Ερωτήματα και Υποθέσεις	28
4.3 Μέθοδος Έρευνας	29
4.4 Δείγμα Έρευνας	32
Κεφάλαιο 5^ο Δημιουργία και Ανάλυση Κατηγοριών	33
5.1 Δημιουργία Κατηγοριών	33
5.2 Αποτελέσματα Έρευνας – Ανάλυση Κατηγοριών	34
5.2.1 «Η Σημασία της Δικαστικής Απόφασης»	34
5.2.2 «Σκιαγράφηση της Χρυσής Αυγής»	38
5.2.2.1 «Το προφίλ των μελών»	38
5.2.2.2 «Η δράση της οργάνωσης»	40
5.2.2.3 «Κρατικός Μηχανισμός και Χρυσή Αυγή»	42
5.2.2.4 «Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Χρυσή Αυγή»	46
5.2.3 «Σκιαγράφηση της Μάγδας Φύσσα»	47
5.2.4 «Σχολιασμός Λαϊκής Αντίδρασης»	52
5.2.5 «Διεθνές Ενδιαφέρον»	54
Συμπεράσματα	56
Βιβλιογραφία	64
Παράρτημα 1	67
Παράρτημα 2	69

Συντομογραφίες

ΑΣΟΕΕ Ανώτατη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών

ΓΑΔΑ Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής

ΕΠΕΝ Εθνική Πολιτική Ένωση

ΕΡΤ Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση

ΚΙΝΑΛ Κίνημα Αλλαγής

ΚΚΕ Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος

ΜΜΕ Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΝΔ Νέα Δημοκρατία

ΟΣΕ Οργάνωση Σοσιαλιστικής Επανάστασης

ΠΑΜΕ Πανεργατικό Αγωνιστικό Μέτωπο

ΠΑΣΟΚ Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα

ΣΥΡΙΖΑ Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς.

Περίληψη

Το θέμα που πραγματεύεται η παρούσα ερευνητική εργασία αφορά στη Δίκη της Χρυσής Αυγής, και πιο συγκεκριμένα την απόδοση της δικαστικής απόφασης για τη δράση της ακροδεξιάς - εθνικοσοσιαλιστικής οργάνωσης, καθώς και τη συζήτηση των επιμέρους θεμάτων που προέκυψαν με αφορμή την δικαστική ετυμηγορία, από πρωινές ενημερωτικές εκπομπές των ελληνικών μέσων μαζικής ενημέρωσης. Πόσο σημαντική θεωρήθηκε η είδηση της δικαστικής απόφασης με βάση τον χρόνο που αφιερώθηκε από τα ΜΜΕ; Ποιες αναπαραστάσεις προβάλλονται; Με ποιο τρόπο παρουσιάστηκε και σχολιάστηκε το θέμα; Αυτά είναι τα ερωτήματα που τίθενται στο κύριο μέρος. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η ανάλυση περιεχομένου των πρωινών ενημερωτικών εκπομπών «Σήμερα» - Σκαι, «Ώρα Ελλάδος» - Open, «Καλημέρα» - Σκαι, «Τώρα ό,τι συμβαίνει» - Open και «Ερντ Σαββατοκύριακο» - ΕΡΤ1, για την περίοδο 5/10/2020 έως 11/10/2020. Η επιλογή των εκπομπών έγινε με βάση τα ποσοστά τηλεθέασης.

Λέξεις – Κλειδιά: Ανάλυση Περιεχομένου, Ημερήσια Διάταξη, Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, Τηλεόραση, Τηλεοπτικές Εκπομπές, Χρυσή Αυγή.

Golden Dawn's Trial: Study of the presentation and commentary of the court decision in the Greek mass media.

Abstract

The subject of this research paper concerns the Golden Dawn Trial, and more specifically the rendering of the court decision on the action of this right – wing extremist political party, as well as the discussion of the individual issues that arose on the occasion of the court verdict, from Greek morning news media broadcasts. How important was the tidings of the court decision based on the time devoted to the media? What representations were projected? How was the issue presented and commented on? These are the questions that are asked in the main part. The method used is the content analysis of the morning news programs «*Shmera*» - Skai, «*Wra Ellados*» - Open, «*Kalhmera*» - Skai, «*Twra oti symvainei*» - Open και «*Ert Savvatokyriako*» - ERT1, for time period 5/10/2020 to 11/10/2020. The selection of the shows was based on the ratings.

Key Words: Content Analysis, Agenda Setting, Social Representations, Mass Media, Television, TV Broadcasts, Golden Dawn.

Εισαγωγή

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος έγινε με βάση την ατζέντα της επικαιρότητας και τη σημαντικότητα του, καθώς πρόκειται για μια δικαστική απόφαση η οποία εκδόθηκε μετά από 5,5 χρόνια, κατά τα οποία οι συνεδριάσεις και οι ακροαματικές διαδικασίες ήταν συνεχείς, και τα στοιχεία που προέκυψαν από τις καταθέσεις μαρτύρων και έρευνας, εκατοντάδες. Επιπλέον, πρόκειται για τη δίκη μιας οργάνωσης η οποία φορώντας το μανδύα του πατριωτισμού, δρούσε ανενόχλητη στις γειτονίες της Ελλάδος, με εντονότερη δράση σε περιοχές της Αττικής, και έσπερνε τον τρόπο σε μετανάστες, και ανθρώπους με διαφορετική ιδεολογία.

Μια δημοκρατική κοινωνία διέπεται από αξίες όπως ο αμοιβαίος σεβασμός μεταξύ των πολιτών, η ελευθερία λόγου, και η ισότητα. Η ανάδυση μίας ακροδεξιάς οργάνωσης, που μετέπειτα μετατράπηκε σε κομματική παράταξη, με εμφανείς νέο – ναζιστικές τάσεις, διαταράσσει τις ισορροπίες καθώς η ιδεολογία και η δράση της έρχεται σε αντίθεση με το δημοκρατικό ιδεώδες. Η ύπαρξη οργανώσεων και πολιτικών παρατάξεων τέτοιας φύσεως δεν αποτελεί πλήγμα για την κοινωνία μόνο σε θεσμικό και πολιτικό επίπεδο, αλλά κυρίως σε κοινωνικό, καθώς η δράση τους συνδέθηκε έντονα με ποικίλα περιστατικά βίας ενάντια σε μειονότητες της κοινωνίας. Μέσα από τη δράση της υπήρξαν ανθρώπινες απώλειες οι οποίες δεν δικαιολογούνται. Η καταδίκη λοιπόν ενός πολιτικού κόμματος με αυτό το παρελθόν, για το οποίο θα γίνει αναφορά στο πρώτο μέρος της εργασίας, αποτελεί ένα άξιο προς διερεύνηση θέμα, ειδικά όταν λαμβάνει το απαραίτητο ή όχι, ενδιαφέρον από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Μέσω των ΜΜΕ αναπαράγονται τα γεγονότα και συγκροτούνται οι κοινωνικές αναπαραστάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα φορέα, σε δημόσιο επίπεδο, των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι τα ΜΜΕ. Μέσω της μελέτης των κοινωνικών αναπαραστάσεων τονίζεται η συμβολική διάσταση και σημασία των απόψεων, με καταλληλότερο μέσο προβολής τους, την τηλεόραση. Επιπλέον, στη σύγχρονη εποχή ο λόγος που αρθρώνεται μέσω των ΜΜΕ και ο τρόπος που προβάλλεται ένα γεγονός εμπεριέχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία χρήζουν ανάλυσης.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 η τηλεόραση είναι το μοναδικό μέσο στην ελληνική κοινωνία με μαζική απήχηση, που ασκεί μεγάλη επιρροή και διαμορφώνει σε πολλές περιπτώσεις τη γνώμη του κοινού. Βέβαια, την τελευταία δεκαετία η ενημέρωση από το διαδίκτυο και τις διάφορες πλατφόρμες, φαίνεται να υπερισχύει της ενημέρωσης από τα τηλεοπτικά, ενημερωτικά προγράμματα.¹ Παρόλα αυτά, το μέσο της τηλεόρασης αποτελεί κατάλληλη επιλογή για τη μελέτη του συγκεκριμένου θέματος, καθώς υπάρχει η δυνατότητα ανάλυσης των αναπαραστάσεων που προβάλλονται σε ζωντανό χρόνο, χωρίς φίλτρα, και του τρόπου με τον οποίο παρουσιάζεται το

¹ Σύμφωνα με την έκθεση « Digital News Report 2021» από το Reuters Institute, η ενημέρωση από το διαδίκτυο και τις πλατφόρμες του, για την χρονική περίοδο 2016 έως το 2021 ήταν 96% και 89% αντίστοιχα, ενώ η ενημέρωση από την τηλεόραση κυμάνθηκε στο 66% και 67% αντίστοιχα.

θέμα. Η τηλεόραση, συγκριτικά με τα υπόλοιπα μέσα, διαθέτει το προνόμιο της καταγραφής και αναμετάδοσης ενός γεγονότος σε ζωντανό χρόνο, με εικόνα και ήχο. Αποτελεί μια άμεση πηγή παρουσίασης και συζήτησης των ειδήσεων της επικαιρότητας. Επιπλέον, μέσω των ποσοστών τηλεθέασης της κάθε εκπομπής, υπάρχει ακριβής γνώση για το μέγεθος του κοινού που παρακολουθεί το τηλεοπτικό προϊόν. Αντίθετα, ο κόσμος του διαδικτύου δεν προσφέρει μια σαφή εικόνα για το μέγεθος των ατόμων που ασχολούνται με ένα γεγονός, και εκτός των άλλων οι χρήστες του, τις περισσότερες των περιπτώσεων, κρύβονται πίσω από την ανωνυμία ή κάποιο ψευδές προσωπείο, με αποτέλεσμα να μην είναι έγκυρο το σχόλιο ή η είδηση που θα αναφερθεί. Τέλος, οι εκπρόσωποι της τηλεόρασης ανάγονται, στα μάτια των τηλεθεατών, σε ειδήμονες επί του θέματος που παρουσιάζουν και σχολιάζουν κάθε φορά, άτομα που γνωρίζουν εκ των έσω τα γεγονότα και τις εξελίξεις.

Είναι σημαντικό λοιπόν να δούμε και να αναλύσουμε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάστηκε η δικαστική απόφαση, τα γεγονότα που ακολούθησαν και οι «πρωταγωνιστές», εκείνης της πρώτης εβδομάδας του Οκτωβρίου '20. Σκοπός της εργασίας λοιπόν είναι η διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων που προβάλλονται, η σημαντικότητα της είδησης με βάση τον τηλεοπτικό χρόνο που δόθηκε και ο τρόπος με τον οποίο τα κοινωνικά υποκείμενα μεταδίδουν, παρουσιάζουν και σχολιάζουν τα δεδομένα και τις πληροφορίες που συνδέονται με το ερευνώμενο αντικείμενο. Πόσο σημαντική θεωρήθηκε, ως είδηση, η δικαστική απόφαση με βάση τη διάρκεια προβολής και σχολιασμού της από τα ΜΜΕ; Ποιες είναι οι αναπαραστάσεις που προβάλλονται σχετικά με τα βασικά πρόσωπα που ενεπλάκησαν σε αυτή την υπόθεση; Με ποιο τρόπο παρουσιάστηκε το ερευνώμενο γεγονός; Τα παραπάνω είναι κάποια από τα ερωτήματα που αναζητούν απαντήσεις οι οποίες θα προκύψουν κατόπιν έρευνας των αντίστοιχων τηλεοπτικών ενημερωτικών εκπομπών. Μετά την οικονομική κρίση του 2008, η οποία στην πορεία επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς, η άνοδος της Χρυσής Αυγής ήταν έντονη και η παρουσία των στελεχών της στα τηλεοπτικά μέσα συχνή. Θα έχει ενδιαφέρον λοιπόν να μελετηθεί η παρουσίαση και ο σχολιασμός της υπόθεσης «Χρυσή Αυγή», τα στελέχη της οποίας μοιράζονταν συχνά το ίδιο τηλεοπτικό πάνελ με δημοσιογράφους και στελέχη άλλων παρατάξεων, οι οποίοι μετά τις αποκαλύψεις για την εγκληματική δράση της οργάνωσης παρουσιάστηκαν έκπληκτοι αντιλαμβανόμενοι την επικινδυνότητα της.

Η καταλληλότερη ερευνητική μέθοδος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί με σκοπό την ανάδειξη κυρίαρχων ιδεών ως προς τα ερωτήματα που μας αφορούν, είναι η ανάλυση περιεχομένου των δημοσιογραφικών και λοιπών σχολιαστικών αναφορών. Οι τηλεοπτικές εκπομπές που θα αποτελέσουν το ερευνητικό δείγμα της εργασίας επιλέχθηκαν πρωτίστως με βάση τα ποσοστά τηλεθέασης, ώστε τα αποτελέσματα και εν συνεχεία τα συμπεράσματα να είναι όσο πιο

αντιπροσωπευτικά γίνεται, και σε δεύτερο επίπεδο με βάση τη κοινή ζώνη προβολής τους. Ειδικότερα, οι εκπομπές που επιλέχθηκαν είναι: Σήμερα – Σκαι, Ωρα Ελλάδος – Open, Καλημέρα με τον Γιώργο Αυτιά – Σκαι, Τώρα ό,τι συμβαίνει – Open και Ερτ Σαββατοκύριακο – Ερτ. Η χρονική περίοδος που ερευνάται είναι η εβδομάδα από 5/10 ημέρα Δευτέρα έως 11/10 ημέρα Κυριακή, εβδομάδα κατά την οποία έγινε γνωστή η δικαστική απόφαση. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας, ήταν η παρακολούθηση των τηλεοπτικών εκπομπών, η συλλογή των δεδομένων, κατά την οποία συμπεριλήφθηκαν όλες οι αναφορές στη δικαστική απόφαση και τα πρόσωπα της υπόθεσης, η κατηγοριοποίηση τους και η ερμηνεία τους. Οι κατηγορίες που προκύπτουν είναι οι παρακάτω: η σημασία της δικαστικής απόφασης, η σκιαγράφηση της Χρυσής Αυγής, η σκιαγράφηση της Μάγδας Φύσσα, ο σχολιασμός της λαϊκής αντίδρασης και το διεθνές ενδιαφέρον.

Μέρος Πρώτο – Θεωρητικό Πλαίσιο

Κεφάλαιο 1^ο «Χρυσή Αυγή»: Μια επισκόπηση στη ρητορική και τη δράση της οργάνωσης.

1.1 Το ιστορικό και η άνοδος της Χρυσής Αυγής

Ο Λαϊκός Σύνδεσμος «Χρυσή Αυγή» έκανε αισθητή την παρουσία του μέσα στην ελληνική κοινωνία λίγο μετά την οικονομική κρίση. Στη πραγματικότητα εκείνη την περίοδο ξεκινά η άνοδος της, η εμφάνιση της όμως έγινε το 1980 με την έκδοση του πρώτου τεύχους του ομώνυμου περιοδικού της, ενώ η δράση της ξεκινά τη δεκαετία του 1990. Πιο συγκεκριμένα, ο «πατέρας» της οργάνωσης Νίκος Μιχαλολιάκος, σε νεαρή ηλικία υπήρξε μέλος του Κόμματος της 4ης Αυγούστου με ιδρυτή των Κωνσταντίνο Πλευρή. Στην πορεία κατηγορήθηκε για τρομοκρατικές ενέργειες, κατοχή όπλων και εκρηκτικών, και ως επακόλουθο αυτών το 1978 συλλαμβάνεται και κρατείται στον Κορυδαλλό για 10 μήνες. Κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του ήρθε σε επαφή με τους καταδικασθέντες της Χούντας, και μερικά χρόνια αργότερα, το 1984 λαμβάνει το «χρίσμα» από τον αρχιδικτάτορα Γεώργιο Παπαδόπουλου για την ανάληψη της προεδρίας στη Νεολαία της ΕΠΕΝ (Χασαπόπουλος, 2013: 13-14).

Προς το τέλος του 1980 ο Ν. Μιχαλολιάκος εκδίδει το πρώτο τεύχος του περιοδικού «Χρυσή Αυγή», ενώ το 1982 ανοίγουν τα πρώτα γραφεία της οργάνωσης στα Εξάρχεια. Μέσα από το περιεχόμενο του περιοδικού είναι εμφανείς οι νεοναζιστικές θέσεις του Ν. Μιχαλολιάκου και όσων αρθρογραφούν. Κείμενα που υμνούν τον Χίτλερ, την εθνικό - σοσιαλιστική ιδεολογία και προβάλλουν τον παγανισμό. Στη συνέχεια κυκλοφορούν και ορισμένα βιβλία, η θεματική των οποίων κινείται στην ίδια γραμμή με εκείνη του περιοδικού. Η ρητορική της Χρυσής Αυγής στηρίζεται στην καθαρότητα του έθνους, την υπεροχή της άριας φυλής και την απέχθεια προς το διαφορετικό, είτε αυτό αφορά την πολιτική ιδεολογία, είτε την εθνικότητα, το χρώμα και τη φυλή των ανθρώπων. Είναι χαρακτηριστικό το κείμενο που δημοσιεύεται στο 5^ο τεύχος του περιοδικού:

«Είμαστε Ναζιστές εάν αυτό δεν σας ενοχλεί γλωσσικώς γιατί μέσα στο θαύμα της Γερμανικής Επαναστάσεως του 1933 είδαμε τη Δύναμη που θα λυτρώσει την ανθρωπότητα από την εβραϊκή σαπίλα... Είμαστε παγανιστές γιατί είμαστε Έλληνες, γιατί μας είναι αδύνατο να παραδεχτούμε άλλες αξίες εκτός από αυτές που απορρέουν από το θαύμα του Ελληνικού Πνεύματος... Είμαστε αναρχικού και θα είμαστε μέχρι τη στιγμή που θα κυριαρχήσει η Αρχή της Εθνικοσοσιαλιστικής Εξουσίας... Είμαστε εξτρεμιστές γιατί μάθαμε να αγαπούμε και να μισούμε χωρίς μέτρο, αβυσσολέα και αιώνια...» (Ψαρράς, 2012: 39).

Είναι μια ακροδεξιά οργάνωση με εγκληματική δράση, η οποία τάσσεται φανερά κατά της Δημοκρατίας και υιοθετεί στοιχεία τόσο από την ιδεολογία του γερμανικού ναζισμού, όσο και του ιταλικού φασισμού.

«Για μας τους Έλληνες Εθνικοσοσιαλιστές δεν υπήρξε ποτέ κανένα δίλημμα, ο δημοκρατικός τρόπος διακυβερνήσεως, ο βασιζόμενος στην τυχάρπαστη πλειοψηφία των πολλών, δεν είχε θέση στο κίνημα μας. Είχαμε όμως και άλλους λόγους, πέρα από τα δεινά της δημοκρατίας για να υποστηρίξουμε άλλες μορφές διακυβερνήσεως» (Ψαρράς, 2012: 60).

Αρχές του 1983 ο Ν. Μιχαλολιάκος καταθέτει δήλωση ίδρυσης πολιτικού κόμματος στον Άρειο Πάγο, παρόλα αυτά μέχρι το 1994 η οργάνωση δεν λαμβάνει μέρος σε καμία εκλογική διαδικασία. Απαρχές του 1984, και για τα επόμενα δύο χρόνια αναστέλλεται κάθε δραστηριότητα της οργάνωσης με το πρόσχημα ότι έχει στοχοποιηθεί από την Ελληνική Αστυνομία. Η πραγματική εκδοχή βέβαια διαφέρει. Ο Ν. Μιχαλολιάκος θα συμμετείχε μαζί με απόστρατους και εν ενεργεία αξιωματικούς σε στρατιωτικό πραξικόπημα (Χασαπόπουλος, 2013: 19). Εν τέλη, ο στόχος αυτός δεν επετεύχθη.

Στις αρχές του 1986 ο Ν. Μιχαλολιάκος κάνει την επανεμφάνιση του και επανιδρύει τη Χρυσή Αυγή, αυτή τη φορά ως πολιτικό σχηματισμό. Στην ιεραρχία της οργάνωσης τίθεται υπεράνω όλων ο *Αρχηγός*, και μετά από αυτόν ακολουθεί το *Πολιτικό Συμβούλιο*, οι *Περιφερειάρχες* και το *Πειθαρχικό Συμβούλιο*. Σύμφωνα με τις βαθμίδες που αναγράφονται στο καταστατικό είναι χαρακτηριστική η στρατιωτική δομή που διακρίνει τη συγκεκριμένη οργάνωση: *Φαλαγγίτης, Λοχίτης, Πυρηνάρχης, Ομαδάρχης, Τομεάρχης, Φαλαγγάρχης* (Ψαρράς, 2012: 57). Η ίδια φιλοσοφία διέπει τόσο την αμφίεση των μελών, όσο και τον τρόπο με τον οποίο παρατάσσονται σε δημόσιες εκδηλώσεις και συλλαλητήρια, η οποία παραπέμπει σε στρατιωτικό άγημα. Παραλλαγής ρούχα ή σκουρόχρωμα, σε συνδυασμό με μπότες ή αρβύλες μαύρου χρώματος και κοντοκουρεμένα χτενίσματα. Η αμφίεση ολοκληρωνόταν με τη χρήση διαφόρων αντικειμένων όπως μαύρες σημαίες και διακριτικές κονκάρδες ή καρφίτσες, οι οποίες έφεραν πάνω τους ναζιστικά και εθνικιστικά σύμβολα (Ψαρράς, 2012: 62).

Η δεκαετία του 1990 θα συνδεθεί άμεσα με τη γέννηση ενός αισθήματος ξеноφοβίας και ρατσισμού απέναντι στους μετανάστες που καταφθάνουν από τις βαλκανικές και ανατολικές χώρες προς την Ελλάδα, αισθήματα τα οποία γιγαντώνονται μέσω των απόψεων που προβάλλονται από τα ελληνικά ΜΜΕ. Επιπλέον, η κρίση στα Ίμια και το Μακεδονικό ζήτημα αποτελούν πρόσφορο έδαφος για τη Χρυσή Αυγή. Η πρώτη οργανωμένη εμφάνιση έγινε στα δύο μεγάλα συλλαλητήρια για το Μακεδονικό, τα οποία έλαβαν χώρα τον Φεβρουάριο και τον Δεκέμβριο του 1992. Μετά από

την παρουσία τους στα συλλαλητήρια, το ηθικό του «Αρχηγού» και των μελών της Χρυσής Αυγής αναπτρώθηκε και πλέον ήταν έτοιμοι για το επόμενο βήμα. Αρχές του 1993 εκδίδεται η εφημερίδα της οργάνωσης, η οποία σηματοδοτεί και την επίσημη δράση της (Ψαρράς, 2012: 69).

Παρόλο που ο Ν. Μιχαλολιάκος είχε τονίσει, μέσω του ομώνυμου περιοδικού, ότι στόχος της οργάνωσης δεν είναι η ανάμειξη της με την πολιτική αλλά ο συνεχής αγώνας στους δρόμους, μια δεκαετία σχεδόν μετά την ίδρυση της, ξεκινά σιγά σιγά η συμμετοχή στις εκλογές. Η πρώτη απόπειρα συμμετοχής της οργάνωσης στις εκλογές πραγματοποιείται το 1994 με τις Ευρωεκλογές, όπου λαμβάνει 7.242 ψήφους. Παρόλο που το αποτέλεσμα δεν ήταν ικανοποιητικό, δεν τους εμπόδισε να συνεχίσουν την προσπάθεια για ανάπτυξη και αναγνώριση από τον κόσμο. Ξεκίνησαν να ανοίγουν γραφεία σε επαρχιακές περιοχές της Ελλάδος, άνοιγμα το οποίο συνοδεύταν πάντα από επεισόδια μεταξύ μελών της οργάνωσης, αντιεξουσιαστών και αστυνομίας. Δύο χρόνια αργότερα, το 1996 καταγράφηκε μια δεύτερη εκλογική αποτυχία για την οργάνωση καθώς στις Εθνικές εκλογές συγκέντρωσαν μόνο 4.500 ψήφους. Έως το 2009 τα ποσοστά που συγκεντρώνει η Χρυσή Αυγή είτε ως αυτόνομη οργάνωση, είτε σε συνεργασία με άλλη παράταξη σε Εθνικές εκλογές και Ευρωεκλογές, κυμαίνονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Οι δύο πρώτες εκλογικές αποτυχίες και οι προσωπικές διαφωνίες μεταξύ των μελών της οργάνωσης, είχαν ως αποτέλεσμα την αποχώρηση κάποιων εξ αυτών και την εισχώρηση νέων προσώπων, ένας εκ των οποίων ήταν ο Αντώνης Ανδρουτσόπουλος, γνωστός με το προσωνύμιο «Περίανδρος». Οι εσωτερικές ανακατατάξεις δεν είχαν αποτελεσματικό χαρακτήρα καθώς μια σειρά από γεγονότα που πραγματοποιήθηκαν το 1996 οδήγησαν τον «Περίανδρο» στη φυγοδικία και τον «Φύρερ» Μιχαλολιάκο να αναστέλλει, για δεύτερη φορά, τη λειτουργία τόσο της οργάνωσης, όσο και της εφημερίδας με το πρόσχημα των «καλοκαιρινών διακοπών» (Χασαπόπουλος, 2013: 51).

Με την έλευση της νέας χιλιετίας, η Χρυσή Αυγή στην προσπάθεια της να αποκτήσει περισσότερους οπαδούς και να αποτινάξει από πάνω της το στίγμα της εγκληματικής οργάνωσης, λόγω των βίαιων επιθέσεων που είχαν πραγματοποιηθεί τη δεκαετία του 1990, δημιουργεί το 2001 το σύνδεσμο της *Γαλάζιας Στρατιάς*, και το 2004 την *Πατριωτική Συμμαχία* (Ψαρράς, 2012: 141 - 157). Ο σύνδεσμος της Γαλάζιας Στρατιάς απαρτίζεται από φιλάθλους της Εθνικής Ελλάδος. Ομολογουμένως, αποτέλεσε μια έξυπνη κίνηση, καθώς η εμφάνιση αυτού του νεολαιίστικου πατριωτικού συνδέσμου συνοδεύτηκε από τα διθυραμβικά σχόλια των ΜΜΕ, και κανείς δεν μπόρεσε σε διαδικασία αναζήτησης της προέλευσης της. Ποία ήταν όμως τα στοιχεία εκείνα που πρόδωσαν την άμεση σχέση του συνδέσμου με τη Χρυσή Αυγή; Το πρώτο στοιχείο αφορά στη κοινή στέγαση με την τοπική οργάνωση της Χρυσής Αυγής στο Παγκράτι. Τα ναζιστικά σύμβολα στο πανό του συνδέσμου είναι το δεύτερο στοιχείο, ενώ το τρίτο στοιχείο είναι οι οργανωμένες επιθέσεις των

οπαδών κατά μεταναστών και ατόμων που δεν πληρούσαν εμφανισιακά τα κατάλληλα κριτήρια για τους δράστες. Όσον αφορά την Πατριωτική Συμμαχία, ιδρύθηκε από πρώην μέλη της Χρυσής Αυγής και έλαβε την υποστήριξη από μέλη εθνικό σοσιαλιστικών και φιλό - χουντικών οργανώσεων. Η πρώτη και τελευταία φορά που συμμετείχε σε εκλογική διαδικασία ήταν το 2004 στις Ευρωεκλογές όπου έλαβε το ποσοστό του 0,17% (10.618 ψήφοι).

Έως το 2009, όπου και ξεκίνησε η άνοδος της Χρυσής Αυγής, η πορεία της ήταν σταθερή και τα ποσοστά που συγκέντρωνε στις εκλογικές διαδικασίες χαμηλά. Η χρονική περίοδος 2009 έως 2015 σηματοδότησε τη δημόσια, πλέον, και χωρίς ίχνος ντροπής, εγκληματική δράση της οργάνωσης. Το 2010 ο Ν. Μιχαλολιάκος εκλέγεται δημοτικός σύμβουλος στην Αθήνα με ποσοστό 5,29% (10.222 ψήφοι). Ιδιαίτερα σε λαϊκές περιοχές της Αθήνας όπου συγκεντρώνονται και κατοικούν αρκετοί μετανάστες, τα ποσοστά άγγιξαν το 8,38%. Ο Ν. Μιχαλολιάκος έκανε αισθητή την παρουσία του στο δημοτικό συμβούλιο από την πρώτη κιόλας συνεδρίαση, καθώς χαιρέτησε ναζιστικά μπροστά στις κάμερες. Αυτή ήταν η πρώτη εκλογική επιτυχία της οργάνωσης, μια επιτυχία η οποία της έδωσε ώθηση για εντονότερη και συνεχή δράση. Το 2011 εκμεταλλευόμενη το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και του μεταναστευτικού, η Χρυσή Αυγή κατέβηκε στις πλατείες και εισχώρησε στο κίνημα των Αγανακτισμένων με απώτερο σκοπό τη διάδοση της εθνικιστικής της ατζέντας. Η ανταπόκριση του κόσμου απέναντι στις ιδέες και τη δράση της, όπως φάνηκε στις εκλογές των επόμενων χρόνων, υπήρξε τρομακτικά θετική. Για την ακρίβεια, η ανοδική πορεία της Χρυσής Αυγής δεν οφείλεται τόσο στη ρητορική και τη δράση της, όσο στο γεγονός ότι ο ελληνικός λαός μετά το 2008, απογοητεύτηκε και εξοργίστηκε με την πολιτική των προηγούμενων κυβερνήσεων (ΠΑΣΟΚ και ΝΔ). Η ψήφος λοιπόν προς την παράταξη της Χρυσής Αυγής δεν ήταν ψήφος εμπιστοσύνης, αλλά κατά κύριο λόγο, ψήφος αγανάκτησης και αντίδρασης. Φτάνουμε στο έτος 2012, έτος ορόσημο τόσο για την οργάνωση, όσο και για την ελληνική κοινωνία. Μια νεοναζιστική παράταξη λαμβάνει έδρες στη Βουλή των Ελλήνων. Αναλυτικότερα, στις βουλευτικές εκλογές που πραγματοποιήθηκαν το Μάιο του 2012 και τις επαναληπτικές, τον Ιούνιο της ίδια χρονιάς, η Χρυσή Αυγή συγκέντρωσε 6,97% (441.000 ψήφοι) και 6,92% (425.990 ψήφοι) αντίστοιχα (Ψαρράς, 2012: 358 - 359). Δύο χρόνια αργότερα, στις Ευρωεκλογές του 2014 το ποσοστό της κυμάνθηκε στο 9,4%. Η «καλή» εκλογική πορεία του κόμματος συνεχίζεται και την επόμενη χρονιά. Παρά τα βίαια γεγονότα των προηγούμενων χρόνων, για τα οποία θα γίνει λόγος στη συνέχεια, και τις συλλήψεις των ηγετικών στελεχών της οργάνωσης, οι Έλληνες πολίτες συνεχίζουν να στηρίζουν με την ψήφο τους τη Χρυσή Αυγή. Συγκεκριμένα, τον Ιανουάριο του 2015, στις εθνικές εκλογές, τα ποσοστά της ανέρχονται στο 6,28% (388.447 ψήφοι), ενώ τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους το ποσοστό αυξάνεται στο 6,99% (379.581 ψήφοι).

Η πτωτική πορεία της οργάνωσης, που σήμανε και το τέλος της, ξεκίνησε το 2018 με την αποχώρηση των πρώτων μελών. Τόσο στις Ευρωεκλογές του 2019, όσο και στις εθνικές εκλογές του Ιουλίου, τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής έπεσαν κατακόρυφα με αποτέλεσμα να μην κερδίσει καμία έδρα στη Βουλή. Μετά από αυτή την εκλογική κατακρύφα, αποχώρησαν οκτώ ακόμη στελέχη, κάποιοι από τους οποίους δημιούργησαν νέες παρατάξεις. Το τέλος επισφραγίστηκε με το κλείσιμο των γραφείων και την καταδίκη των μελών για σύσταση εγκληματικής οργάνωσης.

1.2 Η εγκληματική δράση της Χρυσής Αυγής

Από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα, η δράση της Χρυσής Αυγής αποκτά πιο οργανωμένο χαρακτήρα μέσω των παραστρατιωτικών ομάδων που δημιουργούνται, γνωστές ως Ομάδες Κρούσης ή Τάγματα Εφόδου. Τα μέλη αυτών των ομάδων προέρχονται από λαϊκές γειτονίες της Αθήνας, κάποιοι είναι οργανωμένοι οπαδοί μεγάλων ποδοσφαιρικών ομάδων, ακόμη και μαθητές. Εκμεταλλεζόμενη λοιπόν τα εθνικά ζητήματα, όπως το Μακεδονικό, το μεταναστευτικό και την κρίση στα Ίμια, η Χρυσή Αυγή ξεκινά μια σειρά από διαδηλώσεις και δολοφονικές επιθέσεις. Στο επίκεντρο αυτών των επιθέσεων μπαίνουν άτομα που ανήκουν σε διαφορετική ιδεολογική πλευρά, και στην πορεία μετανάστες. Για τα μέλη της οργάνωσης τα άτομα που ανήκουν σε αυτές τις κατηγορίες αποτελούν εμπόδιο για τη δράση τους, και «μιάσμα» για την ελληνική κοινωνία και την καθαρότητα της.

Η πρώτη οργανωμένη επίθεση πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 1992 κατά τη διάρκεια του συλλαλητηρίου για το Μακεδονικό ζήτημα, όπου μέλη της οργάνωσης επιτέθηκαν σε φοιτητές μέσα στην ΑΣΟΕΕ η οποία ήταν υπό κατάληψη. Το ίδιο βράδυ πραγματοποιήθηκε και μια δεύτερη επίθεση εναντίον μελών της Οργάνωσης Σοσιαλιστική Επανάσταση (Θωίδου και Πίττας, 2013:15). Λίγους μήνες νωρίτερα, τον Ιούνιο, είχαν ξεσπάσει επεισόδια μεταξύ Χρυσανγιτών και αντιεξουσιαστών στο κέντρο της Αθήνας, με αποτέλεσμα να τραυματιστούν και αρκετοί ανυποψίαστοι πολίτες οι οποίοι στοχοποιήθηκαν λόγω της εξωτερικής τους εμφάνισης, και από τις δύο πλευρές των εμπλεκομένων. Οι επιθέσεις αυτές ήταν ικανές ώστε να τραβήξουν την προσοχή του δημοσιογραφικού κόσμου, καθώς ήταν η πρώτη φορά, για την ελληνική κοινωνία, που έκανε την εμφάνιση της μια οργάνωση με ναζιστικές και ακραίες εθνικιστικές τάσεις. Μέσα σε 5 χρόνια καταγράφηκαν 50 περίπου επιθέσεις εναντίον αντιεξουσιαστών, ατόμων που εντάσσονταν στο χώρο της αριστεράς, μεταναστών, ακόμη και μαθητών.

Έως το 1998 η μοναδική υπόθεση που έφτασε στη δικαιοσύνη ήταν η δεύτερη επίθεση εναντίον μελών της ΟΣΕ, το 1996. Κατά τη διάρκεια εκδίκασης της υπόθεσης, τον Ιούνιο του 1998, έξω από το δικαστήριο της Ευελπίδων μια ομάδα Χρυσανγιτών με επικεφαλής τον «Περίανδρο», επιτίθεται

σε φοιτητές αριστερών παρατάξεων (Θωΐδου και Πίττας, 2013:16). Η επίθεση αυτή είχε ως αποτέλεσμα το βαρύ τραυματισμό του φοιτητή Δημήτριου Κουσουρή. Παρόλο που η παρουσία των ΜΑΤ ήταν έντονη, ο επικεφαλής των διμοιριών δήλωσε αργότερα ότι δεν έπεσε κάτι στην αντίληψη του. Ο «Περίανδρος» φυγοδικούσε για χρόνια, έως ότου παραδόθηκε στις αρχές, το 2005. Η καταδίκη του δεν εμπόδισε τα μέλη της οργάνωσης να συνεχίσουν τις δολοφονικές επιθέσεις, οι οποίες διατηρούν το σκληρό και γρήγορο χαρακτήρα τους.

Οι στοχοποιήσεις μεταναστών και οποιουδήποτε τάσσεται ενάντια στις εξτρεμιστικές απόψεις της Χρυσής Αυγής συνεχίζονται και την επόμενη δεκαετία, με τη διαφορά ότι τα ηγετικά στελέχη, για επικοινωνιακούς λόγους, εντάσσουν στο πρόγραμμα τους μια σειρά από «ανθρωπιστικές» δράσεις μόνο για Έλληνες. Οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν διανομή φαγητού σε Έλληνες, εθελοντική αιμοδοσία από Έλληνες για Έλληνες, παροχή βοήθειας ή προστασίας σε ηλικιωμένους Έλληνες. Για τους απλούς πολίτες που διέμεναν σε λαϊκές περιοχές, τα μέλη της Χρυσής Αυγής ήταν οι άνθρωποι τους, εκείνοι που νοιάζονταν για την ευημερία των συμπατριωτών τους και θα «καθάριζαν» τις γειτονίες τους από τους αλλοδαπούς. Ζωντανό παράδειγμα αποτέλεσε η περιοχή του Αγίου Παντελεήμονα. Την περίοδο 2011 – 2013, τα μέλη της Χρυσής Αυγής σε συνεργασία με ορισμένους κατοίκους της περιοχής ξεκίνησαν ένα «κυνήγι μαγισσών». Ρατσιστικές επιθέσεις εναντίον μεταναστών, στόχος των οποίων δεν ήταν απλά τα θύματα να αλλάξουν τόπο διαμονής, αλλά να τους αφανίσουν από προσώπου γης. Όπως αναφέρει ο Θανάσης Καμπαγιάννης:

«Από αυτές τις ρατσιστικές επιθέσεις, λίγες βρήκαν το δρόμο προς τα δικαστήρια. Και αυτό γιατί τα θύματα φοβόντουσαν να τις καταγγείλουν καθώς στην πλειονότητα τους δεν είχαν χαρτιά. Αλλά και όταν είχαν, ήταν πολλές φορές αντιμέτωποι με αρνητικά διακείμενες δικωκτικές αρχές»

(Καμπαγιάννης, 2020: 64).

Το κοινό που είχαν όλες οι επιθέσεις ήταν ότι πραγματοποιούνταν κυρίως το βράδυ, όπως είχε πει άλλωστε και ο Ηλίας Κασιδιάρης «*οι καλύτερες δουλειές γίνονται το βράδυ*». Από τη στιγμή που ένα μεγάλο, για τα δεδομένα μιας δημοκρατικής κοινωνίας, μέρος του πληθυσμού συνέβαλε στην είσοδο της Χρυσής Αυγής στη Βουλή, θα περίμενε κάποιος ότι τα στελέχη της οργάνωσης θα κρατούσαν τους απαραίτητους τύπους, και μπροστά στις κάμερες θα συμπεριφέρονταν όπως αρμόζει σε έναν εκλεγμένο, από τον λαό, βουλευτή. Στην περίπτωση όμως της συγκεκριμένης οργάνωσης αυτό δεν υφίσταντο. Τον Ιούνιο του 2012 κατά τη διάρκεια μετάδοσης της τηλεοπτικής εκπομπής *Καλημέρα Ελλάδα* με τον Γιώργο Παπαδάκη στον Ant1, ο Ηλίας Κασιδιάρης πέταξε ένα ποτήρι με νερό στη Ρένα Δούρου, βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ και στη συνέχεια χαστούκισε τη Λιάνα Κανέλλη, βουλευτή του ΚΚΕ (Θωΐδου και Πίττας, 2013: 24). Κάτι παρόμοιο συνέβαινε στις

συνεδριάσεις στη Βουλή. Οι βουλευτές της Χρυσής Αυγής εκφράζονταν με ένα αχαλακτικό υβρεολόγιο απέναντι σε βουλευτές αντίπαλων παρατάξεων, ενώ δεν ήταν λίγες οι φορές κατά τις οποίες προσπάθησαν να χειροδικήσουν.

Επόμενο σταθμό αποτέλεσαν οι λαϊκές αγορές όπου μέλη της οργάνωσης, ανάμεσα τους και εκλεγμένα στελέχη, υπό το πρόσχημα των ελέγχων, κατέστρεφαν τους πάγκους αλλοδαπών μικροπωλητών. Την ίδια χρονιά, Ιούνιο του 2012, μέλη της οργάνωσης εισβάλλουν στο σπίτι Αιγυπτίων αλιεργατών και τραυματίζουν σοβαρά στο κεφάλι τον Αμπουζίντ Εμπάρακ. Ερχόμαστε τώρα στο έτος 2013, το οποίο θα σημάνει την αρχή του τέλους για την οργάνωση. Μια σειρά από βίαιες και θανατηφόρες επιθέσεις θα την φέρει λίγα χρόνια μετά αντιμέτωπη με τη δικαιοσύνη. Τον Ιανουάριο του 2013, δύο μέλη της οργάνωσης δολοφονούν τον 27χρονο Σαχτζάτ Λουκμάν την ώρα που κατευθυνόταν με το ποδήλατο του προς τη λαϊκή αγορά που εργαζόταν. Ένα εξάμηνο αργότερα, πενήντα Χρυσανγίτες επιτίθεντο σε είκοσι μέλη του ΠΑΜΕ, στην περιοχή του Περάματος, με αποτέλεσμα οι εννέα να οδηγηθούν βαριά τραυματισμένοι στο νοσοκομείο. Η τελευταία θανατηφόρα επίθεση πραγματοποιήθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου στο Κερατσίνι, όπου ο Γεώργιος Ρουπακιάς, μέλος της τοπικής οργάνωσης στη Νίκαια, έπειτα από οργανωμένη επίθεση μαχαίρωσε τον 34χρονο Παύλο Φύσσα. Η υπόδειξη του δράστη από το θύμα λίγα λεπτά πριν αφήσει την τελευταία του πνοή, ήταν η αιτία που τα ηγετικά στελέχη και μέλη της οργάνωσης ήρθαν αντιμέτωπα με δεκάδες σοβαρές κατηγορίες.

Κεφάλαιο 2^ο Κοινωνικές Αναπαραστάσεις και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Τα Μέσα μαζικής ενημέρωσης συνιστούν έναν από τους βασικούς πυλώνες της σύγχρονης μεταμοντέρνας κοινωνικής πραγματικότητας, ασκώντας τεράστια επίδραση στην ζωή και τη σκέψη του ατόμου. Τις τελευταίες δεκαετίες ο ρόλος των ΜΜΕ έχει ξεφύγει από την ουσιαστική ενημέρωση και έχει περάσει στο επίπεδο της αναπαράστασης μιας είδησης, ακόμα και της κατασκευής της. Ο,τι προβάλλεται από τα μέσα, στο μυαλό του μέσου τηλεθεατή, είναι αξιόπιστο και ακριβές. Τα ΜΜΕ λαμβάνουν ένα διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ της προσωπικής εμπειρίας, της αντίληψης που έχει το άτομο για τον κόσμο και της πραγματικότητας. Ένα μέσο ενημέρωσης, όπως η τηλεόραση, είτε αντανακλά αυτούσια τα γεγονότα της πραγματικότητας, είτε τα διαστρεβλώνει. Αυτό συμβαίνει μέσω των κοινωνικών αναπαραστάσεων οι οποίες αντανακλώνται και διοχετεύονται στον ανθρώπινο νου μέσω των συστημάτων επικοινωνίας των μέσων ενημέρωσης.

Ένας από τους σημαντικότερους σύγχρονους θεωρητικούς της κοινωνικής ψυχολογίας, και γνωστός για τη μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, υπήρξε ο S. Moscovici ο οποίος αναφέρθηκε στον κοινωνικό – ψυχολογικό² χαρακτήρα των αναπαραστάσεων και τη δυναμική τους. Σύμφωνα με τον Moscovici *«οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι οντότητες σχεδόν απτές. Κυκλοφορούν, διασταυρώνονται και αποκρυσταλλώνονται, ασταμάτητα, στον καθημερινό μας κόσμο, μέσα από κουβέντες, χειρονομίες και συναντήσεις. Διαποτίζουν τους περισσότερες από τις κοινωνικές σχέσεις που κάνουμε, τα αντικείμενα που παράγουμε ή καταναλώνουμε, τις επικοινωνίες που ανταλλάσσουμε»* (Moscovici, 1999: 43). Η θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων αναφέρεται στην επικοινωνία που επιτρέπει στα άτομα να συμφωνούν μεταξύ τους όσον αφορά ένα θέμα ή μια κατάσταση, και μέσα από αυτή τη διαδικασία το ατομικό μετατρέπεται σε κοινωνικό. Διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της ατομικής συμπεριφοράς. Σε μια κοινωνία οι ιδέες, οι απόψεις και οι αντιλήψεις των ανθρώπων είναι κοινωνικά κατασκευασμένες, δεν αποτελούν προϊόν ατομικής βούλησης και ενδελεχούς σκέψης, αλλά διαμορφώνονται μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση. Οι άνθρωποι προσπαθούν να κατανοήσουν ή να αξιολογήσουν τη συμπεριφορά των συνανθρώπων τους και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι ένα σύνολο πεποιθήσεων που παράγονται στην καθημερινή ζωή εν μέσω μιας διαπροσωπικής επικοινωνίας. Συγκροτούνται με διάφορα εννοιολογικά σχήματα που συνδέονται με διάφορους τρόπους μεταξύ τους. Παρουσιάζονται με σταθερότητα και συνέπεια σαν παράγωγα της ανθρώπινης επικοινωνίας. Μεταβιβάζονται στον ανθρώπινο νου τόσο μέσω των

²*«Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις συνιστούν μια ψυχολογική οργάνωση, μια μορφή γνώσης που ανήκει ειδικά στην κοινωνία μας και που δεν μπορεί να αναχθεί σε καμία άλλη»*, (Moscovici, 1999: 48).

ιδιωτικών συζητήσεων, όσο και μέσω των δημόσιων συζητήσεων. Είναι εκείνες που γεννούν και συγκροτούν την κυρίαρχη αντίληψη.

Δεκαετίες νωρίτερα, ο Emile Durkheim αναφέρθηκε στην υπεροχή των κοινωνικών στοιχείων έναντι των ατομικών, δηλαδή της συλλογικής συνείδησης και των συλλογικών αναπαραστάσεων έναντι της ατομικής συνείδησης και των ατομικών αναπαραστάσεων, σε ό,τι σχετίζεται με τη διάρκεια τους (Μαντόγλου, Μελέτης, 2013: 42). Για τον Durkheim η κοινωνία, η οποία συνδέεται με τη συλλογική σκέψη, είναι κάτι ξεχωριστό από το άτομο και την ατομική συνείδηση. Οι συλλογικές αναπαραστάσεις δηλώνουν την ταυτότητα μιας κοινωνίας. Οι νόμοι που εξηγούν την αλληλουχία της σχέσης και του τρόπου αλληλόσυγχώνευσης, αλληλόαπόθησης και συνένωσης των συλλογικών αναπαραστάσεων είναι διαφορετικός από εκείνο των ατομικών αναπαραστάσεων. Οι συλλογικές αναπαραστάσεις εκφράζουν τις παραδοσιακές κοινωνίες και τις μεγάλες κοινωνικές ομάδες, σε αντίθεση με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις οι οποίες αναδύονται από τη μοντέρνα κοινωνία και τις μικρές κοινωνικές δομές (Μαντόγλου, Μελέτης, 2013: 44).

Η έννοια της αναπαράστασης συνοδεύεται από το επίθετο «κοινωνική» για τους εξής λόγους:

1. Παράγεται και καταναλώνεται στην καθημερινή ζωή κατά τη διάρκεια της διαπροσωπικής επικοινωνίας, η οποία με τη σειρά της στοχεύει στην εξήγηση της κοινωνικής πραγματικότητας.
2. Μια κοινωνική αναπαράσταση υπάρχει στο νου των ατόμων και βρίσκεται σε συνεχή κυκλοφορία μέσα στην κοινωνία, τα άτομα και οι κοινωνικές ομάδες τις μοιράζονται.
3. Οι σταθερές εκδοχές που παρέχει μια κοινωνική αναπαράσταση για την ερμηνεία του κόσμου, συμβάλλουν σε μια ομαλή και αβίαστη συζήτηση μεταξύ των ατόμων. Υπάρχει βέβαια και η περίπτωση ύπαρξης διαφορετικών αναπαραστάσεων, η οποία μπορεί να οδηγήσει στη σύγκρουση.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι προκατασκευασμένες ιδέες, κρίσεις και γνώσεις μέσω των οποίων τα άτομα προσπαθούν να κατανοήσουν την πραγματικότητα. Δεν υφίσταται αναπαράσταση χωρίς αντικείμενο, ένα αντικείμενο το οποίο *«ερμηνεύεται μέσω της έκφρασης των υποκειμένων στο πλαίσιο της κοινωνικής επικοινωνίας»* και *«συνδέεται με περιβάλλοντα όπου υπάρχουν διομαδικές διαφοροποιήσεις ή αντιπαλότητες»* (Χρηστάκης, 2016: 235). Σύμφωνα με τον Moscovici έχουν δύο όψεις, μια παθητική, πρόκειται για την ομοιόμορφη αντιγραφή της πραγματικότητας, και μια ενεργητική η οποία αφορά στην αναπαραγωγή ερεθισμάτων και την ανακατασκευή τους (Μαντόγλου, Μελέτης, 2013: 48). Μια κοινωνική αναπαράσταση συντίθεται από το στοιχείο της πληροφορίας, της στάσης και του αναπαραστασιακού πεδίου.

Η ανάλυση τους δεν περιορίζεται σε έναν αριθμό ορισμών, αντιθέτως πρόκειται για ένα σύστημα με περιεχόμενο, δομή και λειτουργίες. Η λειτουργία των κοινωνικών αναπαραστάσεων είναι διττή,

μετατρέπει το παράξενο σε οικείο και το αόρατο σε αντιληπτό. Ένας κοινωνικός παρατηρητής γνωρίζει ότι, συχνά, το παράξενο ή άγνωστο εμπεριέχει μια απειλή, η οποία εξασθενεί όταν εκείνο μετατρέπεται σε κάτι γνώριμο. Μέσω των κοινωνικών αναπαραστάσεων ο άνθρωπος, είτε σε ατομικό επίπεδο, είτε σε συλλογικό, είναι σε θέση να συλλάβει τον κόσμο στον οποίο υπάρχει και κινείται.

Μια κοινωνική αναπαράσταση συνενώνεται με τις έννοιες της γνώμης και της εικόνας. Η γνώμη λαμβάνει μια διττή σημασία, πρόκειται για μια διατύπωση, κοινωνικά αξιολογημένη, η οποία γίνεται αποδεκτή από το υποκείμενο, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μια τοποθέτηση που αναφέρεται σε ένα κοινωνικά, διαφορούμενο ζήτημα. Με τη σειρά της, η έννοια της εικόνας αναφέρεται στην «εσωτερική αντανάκλαση μιας εξωτερικής πραγματικότητας» (Moscovici, 1999: 49), οι οπτικές εμπειρίες του υποκειμένου, μετατρέπονται σε νοητικές εντυπώσεις και ενθυμίσεις οι οποίες έχουν καταγραφεί στον ανθρώπινο νου. Ο ανθρώπινος εγκέφαλος φιλτράρει τις πληροφορίες που σχετίζονται με τις εικόνες αυτές, με αποτέλεσμα η ερμηνεία τους να αλλάζει ανάλογα με το στόχο του υποκειμένου. Διαμέσου των κοινωνικών αναπαραστάσεων γίνεται αντιληπτό ότι οι άνθρωποι δεν κατέχουν το ρόλο ενός παθητικού δέκτη στην κοινωνία, τουναντίον, πρόκειται για οντότητες που ερευνούν και ερμηνεύουν συνεχώς, τον περιβάλλοντα κόσμο.

Η αναπαράσταση ενός αντικειμένου διαθέτει δύο πλευρές, την αντιληπτική πλευρά η οποία συνδέεται με την παρουσία του αντικειμένου και μέσω αυτής διατηρείται η ικανότητα καταγραφής του ανοργάνωτου, και την εννοιολογική πλευρά η οποία αναφέρεται στην απουσία εκείνου, καθώς και τη δυνατότητα οργάνωσης και επανασύνδεσης του νοήματος που πρόκειται να εισαχθεί ξανά στον «κόσμο των αισθήσεων» (Moscovici, 1999: 60). Είναι λάθος να συνδέεται η έννοια της αναπαράστασης ενός αντικειμένου με την αντιγραφή και την επανάληψη, αντιθέτως η ανασύνθεση και η επεξεργασία είναι στοιχεία που χαρακτηρίζουν την πολύπλοκη διαδικασία της αναπαράστασης. Μια αναπαράσταση διαθέτει δύο όψεις, την απεικονιστική, η οποία αναφέρεται στον τρόπο αναπαραγωγής ενός αντικειμένου, και τη συμβολική, η οποία εκφράζει το νόημα που προσδίδεται σε αυτό το αντικείμενο.³

Το περιεχόμενο και η οργάνωση μιας κοινωνικής αναπαράστασης καθορίζονται από τρεις διαστάσεις -την πληροφορία, η οποία παραπέμπει στην οργάνωση των κατεχόμενων, από μια ομάδα ανθρώπων, γνώσεων αναφορικά με το κοινωνικό αντικείμενο· την στάση, που αναφέρεται στο συνολικό προσανατολισμό των υποκειμένων σχετικά με το αναπαραστασιακό αντικείμενο· τέλος, το αναπαραστασιακό πεδίο το οποίο δεν είναι κάτι άλλο, παρά η ιδέα που δημιουργείται για μια συγκεκριμένη πλευρά του αντικειμένου της αναπαράστασης- μέσω των οποίων παρέχονται στοιχεία για το περιεχόμενο και το νόημα του. Ανάλογα με το περιεχόμενο και τη συνεκτικότητα

³ «Κάθε απεικόνιση έχει ένα νόημα και κάθε νόημα έχει μια απεικόνιση», (Moscovici, 1999: 69).

που υπάρχει σε σχέση με τις πληροφορίες γύρω από το αντικείμενο της κοινωνικής αναπαράστασης, αναδεικνύεται η ύπαρξη, ή όχι, διαχωρισμού των κοινωνικών ομάδων. Η οργάνωση μιας κοινωνικής αναπαράστασης διαφέρει μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και κοινωνικών τάξεων.

Το πιο σημαντικό σημείο στη θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων αφορά στη διαδικασία σχηματισμού τους. Κάθε κοινωνική αναπαράσταση κάνει τον κύκλο της, «γεννιέται, σταθεροποιείται, μεταλλάσσεται και πεθαίνει» (Μαντόγλου, Μελέτης, 2013: 56). Μέσω των διαδικασιών της *Αντικειμενοποίησης* και της *Επικέντρωσης* διαδραματίζεται μια αλληλεπίδραση μεταξύ ψυχολογικού (άτομο) και κοινωνικού (κοινωνία), όπου το κοινωνικό μετατρέπει οποιαδήποτε γνώση σε αναπαράσταση, η οποία εν συνεχεία επηρεάζει το κοινωνικό. Η διαδικασία της αντικειμενοποίησης στηρίζεται σε δύο διεργασίες, τη συγκεκριμενοποίηση του αφηρημένου και τη μετατροπή μιας έννοιας σε εικόνα. Για να επιτευχθούν αυτά, η διαδικασία της αντικειμενοποίησης περνά από ορισμένα στάδια. Στο πρώτο στάδιο πραγματοποιείται η επιλογή και η αποπλαισίωση των στοιχείων που περιβάλλουν ένα αντικείμενο, στηριζόμενη σε πολιτιστικά και κανονιστικά κριτήρια. Κατά το δεύτερο στάδιο σχηματίζεται, από τα επιλεγμένα στοιχεία, ένας εικονικός πυρήνας του αντικειμένου. Αυτός ο εικονικός πυρήνας συμπυκνώνει ένα σύνολο εννοιών οι οποίες προέρχονται είτε από το συνειδητό, είτε από το ασυνείδητο. Η φυσικοποίηση του εικονικού πυρήνα, η οποία επιτυγχάνεται μέσω των κοινωνικών μορφών επικοινωνίας, συνιστά το τρίτο στάδιο αυτής τη διαδικασίας· πλέον, η ιδέα για το αντικείμενο χάνει τον αφηρημένο χαρακτήρα της και αποκτά φυσική ύπαρξη, εξηγώντας τα εκάστοτε φαινόμενα.

Η ενσωμάτωση του αναπαριστώμενου αντικειμένου στο γνωστικό - αξιακό σύστημα ενός υποκειμένου πραγματοποιείται μέσω της επικέντρωσης ή αγκυροβόλησης. Σύμφωνα με τον Moscovici (1976), «*Με τη διαδικασία της επικέντρωσης η κοινωνία μεταμορφώνει το κοινωνικό αντικείμενο σε ένα εργαλείο το οποίο μπορεί να το διαχειρίζεται, και αυτό το αντικείμενο τοποθετείται σε μια κλίμακα προτίμησης μέσα στις υπάρχουσες κοινωνικές σχέσεις*». Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η γνώση αναφορικά με κάποιο επιστημονικό πεδίο, γνώση η οποία αποσπάται από την κατοχή των ειδικών και αφομοιώνεται από τον κοινό νοου, μετατρέποντας τη σε κοινή γνώμη (Μαντόγλου, Μελέτης, 2013: 61). Στόχος λοιπόν της επικέντρωσης είναι η ενσωμάτωση ενός άγνωστου αντικειμένου σε ένα οικείο δίκτυο κατηγοριών με σκοπό την κατανόηση και εξήγησή του.

Οι συνθήκες ανάδυσης των κοινωνικών αναπαραστάσεων καθορίζονται από τη διάσπαση της πληροφορίας που δηλώνει την ανεπαρκή γνώση του υποκειμένου, για το αντικείμενο της αναπαράστασης. Αυτή η ανεπάρκεια συνδέεται με την έλλειψη των απαραίτητων πληροφοριών, οι οποίες οδηγούν προς την καλύτερη γνώση του αντικειμένου. Από την εστίαση προσοχής η οποία

αναφέρεται στην προσήλωση του υποκειμένου ή μιας ομάδας ατόμων σε ορισμένες πλευρές του αντικειμένου μιας αναπαράστασης, που μεταβάλλεται σύμφωνα με το ενδιαφέρον, το βαθμό εμπλοκής και τους ενδόμυχους προσανατολισμούς των πρώτων. Τέλος, η πίεση ως προς την εξαγωγή συμπερασμάτων, έγκειται στο γεγονός ότι οι κοινωνικές συνθήκες απαιτούν από το άτομο να έχει την ικανότητα δράσης και τοποθέτησης, όταν καθίσταται αναγκαίο.

Μια κοινωνική αναπαράσταση ως ιδέα, έννοια, κίνητρο, συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση της ατομικής συμπεριφοράς, μετατρέποντας τη σε συλλογική πρακτική. Όπως υποστήριξε ο Abrie, μέσω των κοινωνικών αναπαραστάσεων διασφαλίζονται ορισμένες, βασικές λειτουργίες· η λειτουργία της γνώσης συνίσταται στην απόκτηση γνώσεων, οι οποίες ενσωματώνονται με οργανωμένο τρόπο από τα άτομα, στο αξιακό τους σύστημα και εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια των κοινωνικών ανταλλαγών μεταξύ των υποκειμένων. Η λειτουργία της ταυτότητας, όπως μαρτυρά η ονομασία της, αναφέρεται στη ταυτότητα που δημιουργείται, μέσω των κοινωνικών αναπαραστάσεων, για τα κοινωνικά υποκείμενα. Επόμενη λειτουργία είναι εκείνη του προσανατολισμού, σύμφωνα με την οποία η ατομική και κοινωνική δράση καθοδηγείται από την κοινωνική αναπαράσταση. Η σύνθεση ενός κωδικοποιημένου συστήματος της πραγματικότητας, καθοδηγεί τη συμπεριφορά και τις εκτιμήσεις των κοινωνικών υποκειμένων. Μέσω της αιτιολογικής λειτουργίας, η οποία είναι και η τελευταία λειτουργία, αιτιολογούνται συγκεκριμένες αντιλήψεις και πρακτικές απέναντι σε μια κατάσταση ή ένα ζήτημα, κοινώς τα στερεότυπα.

Όταν η πραγματικότητα συγκρούεται με την αναπαράσταση, η αλλαγή είναι αναπόφευκτη. Μια κοινωνική αναπαράσταση, παρά τη δυναμική και τη σταθερά που τη διακρίνει, εξελίσσεται ή μεταμορφώνεται λόγω της διαφωνίας που παρατηρείται, η οποία προσβάλλει, σε πρώτο στάδιο, τα περιφερειακά σχήματα της αναπαράστασης, και πιθανώς να επεκταθεί προς τον κεντρικό πυρήνα, με αποτέλεσμα να επέλθει η τροποποίηση της. Ο κεντρικός πυρήνας μιας αναπαράστασης διακρίνεται για το σταθερό, συνεκτικό και άκαμπτο χαρακτήρα, καθώς και για τη δυνατότητα του να ορίζει την ομοιογένεια της ομάδας και να αντιστέκεται στις αλλαγές. Συντίθεται από ένα ή περισσότερα στοιχεία, η απουσία των οποίων θα απέδιδε μια, ριζικά, διαφορετική έννοια στην αναπαράσταση. Το περιφερειακό σύστημα με τη σειρά του, διατηρεί άμεση σχέση με τον κεντρικό πυρήνα, είναι ευέλικτο και ετερογενές και επιτρέπει την ενσωμάτωση ατομικών ιστοριών και εμπειριών. Οι βασικές του λειτουργίες είναι τρεις· να επιτρέπει την προσαρμογή στην συγκεκριμένη πραγματικότητα και την διαφοροποίηση του περιεχομένου, και να διαφυλάσσει την απρόσκοπτη λειτουργία του κεντρικού πυρήνα.

Σύμφωνα με τον Moscovici, υπάρχουν τρία επικοινωνιακά συστήματα τα οποία ασκούν ουσιαστική επίδραση στη μορφοποίηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων. Η *διάδοση* στοχεύει στην παραγωγή λόγου (γνώμης) γύρω από ένα κοινωνικό αντικείμενο, και όχι δράσης. Ειδικότερα,

σκοπός του συγκεκριμένου συστήματος επικοινωνίας είναι η εξάπλωση μιας γνώσης, κοινή για όλα τα υποκείμενα. Στο περιεχόμενο ενός μηνύματος που διασπείρεται σε ένα μεγάλο αριθμό ατόμων, δεν προκύπτουν διαφοροποιήσεις μεταξύ της πηγής και των αποδεκτών του μηνύματος, όπως επίσης δεν υπάρχει διάκριση ανάμεσα στον πομπό και τον δέκτη. Σε αυτή τη μορφή επικοινωνίας, ο πομπός απευθύνεται στο ευρύ κοινό, και όχι σε μια ειδική, κοινωνική ομάδα ατόμων.

Μέσω της μετάδοσης, η οποία αποτελεί το δεύτερο σύστημα επικοινωνίας, τα μηνύματα του οποίου διαβιβάζονται, υπό τη μορφή κανόνων, σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, αποσκοπώντας με αυτό τον τρόπο στη διαμόρφωση στάσεων. Εν αντιθέσει με τη διάδοση, στο σύστημα της μετάδοσης η σχέση μεταξύ πομπού και δέκτη είναι ιεραρχημένη, στηριζόμενη στην εξουσία που ασκεί ο πομπός. Η ομάδα που λαμβάνει το ρόλο του πομπού, έχει μια συγκεκριμένη πεποίθηση για τον κόσμο που την περιβάλλει, ενώ στα πλαίσια αυτών των πεποιθήσεων και απόψεων προσαρμόζει και διασκευάζει άλλες γνώσεις (Χρηστάκης, 2016: 241).

Το τρίτο επικοινωνιακό σύστημα, η προπαγάνδα, εντάσσεται στα πλαίσια κοινωνικών σχέσεων έντονου ανταγωνισμού, προκαλώντας την πόλωση και τη σύγκρουση μεταξύ δύο αντίπαλων ομάδων, με τη χρήση στερεοτυπικών εκφράσεων και συμβόλων. Το σύστημα επικοινωνίας της προπαγάνδας αναλύθηκε ιδιαίτερα από τον Moscovici, ο οποίος, μεταξύ άλλων, αναφέρθηκε στη διττή λειτουργία της, τη ρυθμιστική και την οργανωτική. Μέσω της ρυθμιστικής λειτουργίας, επιβεβαιώνεται η ταυτότητα τη ομάδας και γίνεται προσπάθεια να εξαλειφθεί το αντικείμενο της σύγκρουσης.

Κεφάλαιο 3^ο Καθορισμός της Ημερήσιας Διάταξης (Agenda Setting Theory).

Σύμφωνα με την οπτική της γνωστικής ψυχολογίας, τα άτομα, δια μέσου των αναπαραστάσεων, δημιουργούν νοήματα για τους ίδιους και τον κόσμο που τα περιβάλλει, διαμορφώνοντας στην πορεία γνώση για ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος (Τσιλιγιάννης, 2004: 89). Κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης της γνώσης, υπάρχει το ενδεχόμενο να ασκηθεί επιρροή στα άτομα. Η επιρροή αυτή προέρχεται συνήθως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επιτυγχάνεται με τη χρήση ποικίλων μοντέλων επικοινωνίας. Το επικρατέστερο μοντέλο επικοινωνίας, μέσω του οποίου ασκείται έμμεση επιρροή προς το κοινό, και στο οποίο στηρίζεται μέρος της παρούσας ερευνητικής εργασίας, είναι το μοντέλο της *Ημερήσιας Διάταξης (Agenda Setting)*, ορολογία η οποία χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τους Maxwell McCombs και Donald Shaw, στη μελέτη *The Agenda Setting Function of Mass Media*, του 1972.

Η έντονη προβολή ή αποσιωποποίηση ενός γεγονότος, από τα ΜΜΕ, δύναται να επηρεάσει το κοινό, ηθελημένα ή ακούσια, το οποίο υιοθετεί τη σειρά προτεραιότητας που αποδίδουν τα μέσα ενημέρωσης σε ζητήματα της επικαιρότητας, και τα αντιλαμβάνεται αυτόματα ως τις πιο σημαντικές, ή όχι, ειδήσεις και πληροφορίες που του δίνονται (Τσιλιγιάννης, 2004: 90 – 91). Η προτεραιότητα που δίνεται σε κάποια είδηση καθορίζεται από τα μέσα ενημέρωσης ανάλογα με το πώς σκέφτονται οι άνθρωποι και πόση επιρροή θα έχουν σε εκείνους, καθώς και τις απαιτήσεις, ή τα ενδιαφέροντα, του κοινού, και το κοινό με τη σειρά του μαθαίνει πόση προσοχή θα αφιερώσει σε μια είδηση. Ωστόσο, η ημερήσια διάταξη μιας εκπομπής ορίζεται, σε αρκετές περιπτώσεις, από εκπροσώπους του πολιτικού χώρου και επαγγελματίες δημοσίων σχέσεων. Εν ολίγοις, τα μέσα ενημέρωσης στρέφουν την προσοχή τους σε ένα συγκεκριμένο γεγονός, έτσι ώστε να δίνουν στα άτομα την εντύπωση ότι η συγκεκριμένη είδηση είναι η πιο σημαντική. Ο ρόλος τους είναι να παρέχουν πληροφορίες, να απεικονίζουν τα κύρια ζητήματα της κοινωνίας και να αντικατοπτρίζουν το μυαλό των ανθρώπων.

Η θεωρία της ημερήσιας διάταξης αναφέρεται, μεταξύ άλλων, σε δύο επίπεδα· το πρώτο επίπεδο χρησιμοποιείται συνήθως από τους ερευνητές για να μελετήσουν τις χρήσεις των μέσων και τους στόχους τους ή τις επιρροές που δημιουργούν στους ανθρώπους τα μέσα, και την πιο κοντινή σκέψη που θα σχηματίσουν οι άνθρωποι σχετικά με την έκθεση στις πληροφορίες που τους δίνονται. Στο δεύτερο επίπεδο, τα μέσα ενημέρωσης επικεντρώνονται στο πώς πρέπει να σκέφτονται οι άνθρωποι τη φύση των θεμάτων. Έτσι, ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται ένα ζήτημα, καθώς και η συχνότητα του, μπορεί να πυροδοτήσει το ενδιαφέρον του κοινού. Στόχος των ΜΜΕ είναι να τραβήξουν την προσοχή και να εμφυτεύσουν σκέψεις στο μυαλό των ανθρώπων για

ορισμένα σοβαρά, ή μη, ζητήματα. Τα θέματα που θα τύχουν της μεγαλύτερης προσοχής από τα ΜΜΕ, θα αποβούν, για μια συγκριμένη χρονική περίοδο, τα πιο σημαντικά, ενώ τα γεγονότα στα οποία δεν θα δοθεί η απαραίτητη προσοχή, θα υποβαθμιστούν.

Η διαδικασία καθορισμού της ημερήσιας θεματολογίας συγκροτείται από τρεις διατάξεις: την θεματολογία των μέσων επικοινωνίας, η οποία και αναφέρεται, όπως ειπώθηκε παραπάνω, στην ιεράρχηση των θεμάτων που προβάλλουν τα ΜΜΕ. Η επόμενη διάταξη αφορά τη δημόσια θεματολογία η οποία συνδέεται με ποικίλα ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος, τα οποία ιεραρχούνται από το ίδιο το άτομο, ανάλογα με την προσοχή που τους δίνει. Η πολιτική θεματολογία είναι η τρίτη διάταξη και εστιάζει στην πολιτική δράση αναφορικά με ένα θέμα. Αυτές οι τρεις θεματολογίες αλληλοσυνδέονται και αλληλοεπηρεάζονται.

Η πρακτική αυτή λαμβάνει χώρα σε καθημερινή βάση μέσω του *Framing*⁴ και του *Priming*⁵. Το framing χρησιμοποιείται για να αναπαραστήσει την πτυχή της επικοινωνίας που οδηγεί στην προτίμηση των ανθρώπων, συναινώντας το ένα νόημα στο άλλο. Μέσω αυτού, διεγείρεται η διαδικασία λήψης αποφάσεων, επισημαίνοντας συγκεκριμένες πτυχές και εξαλείφοντας τις άλλες. Διαθέτει την ικανότητα ρύθμισης της αντίληψης του κοινού και την αποδοχή ενός συγκεκριμένου νοήματος. Καθώς τα μέσα ενημέρωσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις αντιλήψεις των ανθρώπων, το αρνητικό πλαίσιο μπορεί να δημιουργήσει τεράστιο αντίκτυπο στους ανθρώπους. Τα μέσα είναι ένα ισχυρό εργαλείο και έτσι το περιεχόμενο πρέπει να πλαισιώνεται με αξίες καθώς επηρεάζει και ελέγχει το κοινό. Με την αλληλεπίδραση μεταξύ των μέσων ενημέρωσης και τις προκαταλήψεις των ανθρώπων, το framing παίζει σημαντικό ρόλο στο πώς παρουσιάζεται ένα θέμα ενώπιον των ανθρώπων και πώς το αντιλαμβάνονται.

Αναφορικά με το priming, έχει τη βάση του στη γνωστική ψυχολογία που σχετίζεται με το μοντέλο συνειρμικού δικτύου της ανθρώπινης μνήμης. Αυτή η έννοια περιγράφει λεπτομερώς πώς μια σκέψη μπορεί να δημιουργήσει σχετικές σκέψεις. Το priming είναι μια έννοια μέσω της οποίας ενισχύονται τα αποτελέσματα των μέσων ενημέρωσης μεταξύ των ανθρώπων, παρέχοντας μια βασική αντίληψη που τα ανθρώπινα μυαλά λαμβάνουν αποφάσεις με βάση τις προκαταλήψεις που είναι ήδη αποθηκευμένες στη μνήμη τους. Οι μνήμες αποθηκεύονται ως μια μορφή κόμβων και διασυνδέονται αποτελεσματικά, λειτουργώντας ως πλαίσιο αναφοράς στις αποφάσεις που λαμβάνουν. Καθώς ο καθορισμός της ημερήσιας διάταξης αναδεικνύει μόνο τη σημασία του ζητήματος, το priming προσφέρει εξήγηση για το πώς αποθηκεύονται οι πληροφορίες από τα μέσα

4 Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την έννοια του Framing: <https://masscommtheory.com/theory-overviews/framing-theory/>

5 Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την έννοια του Priming: <https://www.sociologygroup.com/theories-of-mass-media-gatekeeping-agenda-setting-framing-and-priming-theory/>, <https://www.communicationstudies.com/communication-theories/priming>

στον ανθρώπινο νου και πώς επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων. Τα μέσα επηρεάζουν την κρίση ή τη συμπεριφορά διεγείροντας τις συσχετιζόμενες σκέψεις που προκαλούνται λόγω των νοητικών σχέσεων που δημιουργούνται μέσα στη μνήμη.

Μέρος Δεύτερο – Ερευνητικό Πλαίσιο

Κεφάλαιο 4^ο Προσδιορισμός της Έρευνας

4.1 Σκοπός της Έρευνας

Η έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση της κατασκευής των κοινωνικών αναπαραστάσεων από τις πρωινές ενημερωτικές εκπομπές των μέσων μαζικής ενημέρωσης, σε σχέση με τη δικαστική απόφαση για την οργάνωση «Χρυσή Αυγή», καθώς και τα επιμέρους ζητήματα που προκύπτουν μέσα από το δημόσιο διάλογο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος, ο λόγος και τα μέσα με τα οποία τα κοινωνικά υποκείμενα μεταδίδουν, παρουσιάζουν και σχολιάζουν τα δεδομένα και τις πληροφορίες που συνδέονται με το ερευνώμενο αντικείμενο. Ο εν λόγω σκοπός επιτεύχθηκε μετά από συστηματική μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας πάνω στη θεωρία για την ερευνητική μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, τη θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων και την υπάρχουσα βιβλιογραφία για την οργάνωση «Χρυσή Αυγή», σε συνδυασμό με την παρακολούθηση πρωινών ενημερωτικών εκπομπών, από τις οποίες αντλήθηκε το υλικό της έρευνας.

4.2 Ερευνητικά Ερωτήματα και Υποθέσεις

Για την επίτευξη του συγκεκριμένου σκοπού διατυπώθηκαν ορισμένα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία απαντήθηκαν έπειτα από την επεξεργασία και την ανάλυση των ευρημάτων που προέκυψαν από το υπό έρευνα δείγμα. Τα ερωτήματα είναι:

1. Πόσο σημαντική θεωρήθηκε η είδηση της δικαστικής απόφασης με βάση τη διάρκεια προβολής και σχολιασμού της από τα ΜΜΕ;
2. Ποιες είναι οι αναπαραστάσεις που προβάλλονται σχετικά με την οργάνωση «Χρυσή Αυγή», τα βασικά πρόσωπα που ενεπλάκησαν σε αυτή την υπόθεση και τις σχέσεις με τον κρατικό μηχανισμό;
3. Πως προσέγγισαν και παρουσίασαν οι δημοσιογράφοι και οι λοιποί, τηλεοπτικοί, καλεσμένοι το ζήτημα;

Η βασική θέση της παρούσας εργασίας είναι ότι, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προβάλλουν μια συγκεκριμένη πτυχή της πραγματικότητας που θέτουν στο μικροσκόπιο της ενημέρωσης, στοχεύοντας στο θυμικό των τηλεθεατών και την αναπαραγωγή ή/και δημιουργία μιας εικόνας που εξυπηρετεί κάποια πολιτική ατζέντα.

4.3 Μέθοδος Έρευνας

Η γέννηση ενός προβληματισμού, και εν συνεχεία η επιθυμία για αναζήτηση απαντήσεων μέσω των οποίων κατανοείται ο κοινωνικός κόσμος και τα κοινωνικά φαινόμενα, αποτελούν τις κινητήριες δυνάμεις για τη διεξαγωγή μιας κοινωνιολογικής έρευνας. Η ποιοτική έρευνα ως ένας συστηματικός τρόπος εύρεσης απαντήσεων και δημιουργίας νέας γνώσης, μέσω των συστηματικών μεθόδων συλλογής και ερμηνείας εμπειρικών δεδομένων, συμβάλλει στην κατανόηση των αναπαραστάσεων της κοινωνικής πραγματικότητας. Η καταλληλότερη ερευνητική μέθοδος για το παρόν εγχείρημα είναι η ανάλυση περιεχομένου, μια μέθοδος η οποία σύμφωνα με τον Lasswell δίνει απαντήσεις σε πέντε καίρια ερωτήματα: «ποιος, λέει τι, πώς, σε ποιόν, με τι αποτέλεσμα» (Κόλλιας, 2014: 183). Κάθε ερώτηση αντιστοιχεί στην ανάλυση ενός πεδίου:

«ποιος» – Ανάλυση Ελέγχου, «πώς» - Ανάλυση Μέσων,
«σε ποιόν» - Ανάλυση Επιδράσεων, «τι» - Ανάλυση Περιεχομένου.

Ιδιαίτερα χρήσιμο είναι και το μοντέλο ανάλυσης της ημερήσιας διάταξης, όπως παρουσιάστηκε παραπάνω, σύμφωνα με το οποίο μια είδηση ή ένας γεγονός θεωρείται σημαντικό ή ασήμαντο για τον κόσμο όταν λαμβάνει την απαραίτητη ή μη, προσοχή από τα μέσα.

Η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου εφαρμόζεται σε οποιαδήποτε μορφή επικοινωνίας όπως βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, τηλεοπτικές εκπομπές, ταινίες, μηνύματα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, προσωπικά χειρόγραφα και επιστολές, με σκοπό την ερμηνεία της σημασίας των κειμένων, εικόνων και συμβόλων, ακολουθώντας πάντα τους κατάλληλους κανόνες κατηγοριοποίησης, ώστε να τεκμηριωθούν τα εξαγόμενα συμπεράσματα.⁶ Τις περισσότερες φορές η χρήση της ανάλυσης περιεχομένου απαιτεί ένα συνδυασμό ποιοτικής και ποσοτικής ανάλυσης. Ορισμένοι Γάλλοι κοινωνιολόγοι επικεντρώθηκαν στις ποιοτικές θεωρήσεις αναφορικά με την ανάλυση περιεχομένου, οι οποίες εστιάζουν στην ερμηνεία της ιδεολογικής κατάστασης του ερευνητή και στο περιεχόμενο του μηνύματος, το οποίο με τη σειρά του επηρεάζει τον δέκτη (Κωνσταντοπούλου, 1989: 153).

Στην παρούσα έρευνα θα εφαρμοστεί, ως επί το πλείστον, η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου καθώς στόχος είναι η ανάλυση του λόγου σε λεκτικό και αναπαραστασιακό επίπεδο. Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου διακρίνεται για τον επαγωγικό της χαρακτήρα, καθώς μια έρευνα τέτοιου είδους ξεκινά με συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα, δύναται βέβαια να καταλήξει σε γενικεύσεις (Adler & Clark, 2018: 498). Μια επιπλέον μέθοδος που θα εφαρμοστεί είναι η οπτική ανάλυση, η οποία αποτελεί παρακλάδι της οπτικής κοινωνιολογίας. Ο πρώτος κοινωνιολόγος που

⁶ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τα παραδείγματα ερευνών, η μέθοδος των οποίων είναι η ανάλυση περιεχομένου, παραπέμπω στα παρακάτω βιβλία: Adler, E. & Clark, R. (2018), *Κοινωνική Έρευνα: Μια ξενάγηση στις μεθόδους και τις τεχνικές*, μτφρ Χράπαλος Αριστείδης, Εκδόσεις Τζιόλα, Αθήνα, και Κυριαζή, Ν. (1998), *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις, Αθήνα.

εφάρμοσε την οπτική ανάλυση σε κοινωνιολογική έρευνα, ήταν ο Erving Goffman (Adler & Clark, 2018: 498). Η παραπάνω μέθοδος θα εφαρμοστεί με σκοπό την ανάλυση του χαρακτήρα ορισμένων βίντεο που προβλήθηκαν κατά τη διάρκεια των ενημερωτικών εκπομπών.

Η ανάλυση περιεχομένου αποσκοπεί, σύμφωνα με τον Berelson «στην «αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του φανερού περιεχομένου της επικοινωνίας γραπτού ή προφορικού λόγου, με τελική επιδίωξη την ερμηνεία» (Φίλιας, 2004: 196). Ο Bernard Berelson ασχολήθηκε ενδελεχώς με την ανάλυση περιεχομένου σε επίπεδο επικοινωνίας, με αποτέλεσμα να συμβάλλει στη θεωρητική ανάπτυξη της συγκεκριμένης μεθόδου. Η εν λόγω μέθοδος στοχεύει στην εξυπηρέτηση τριών σημείων, τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών του περιεχομένου για το υπό μελέτη αντικείμενο, αναλύεται δηλαδή η ροή της επικοινωνίας σε αλληπάλλληλα χρονικά διαστήματα γεγονός το οποίο επιτρέπει την αντικειμενική καταγραφή των χαρακτηριστικών που εμπεριέχει το εκάστοτε μήνυμα, σε διαφορετικές χρονικές περιόδους· τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών του πομπού της επικοινωνίας, χαρακτηριστικών που διαφαίνονται μέσα από το λόγο, προφορικό ή γραπτό, του παραγωγού της επικοινωνίας· και τέλος, τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών των ακροατών, αν και σε ποιο βαθμό το μήνυμα που λαμβάνουν προκαλεί σε εκείνους κάποια μορφή αντίδρασης και κινητοποίησης, καθώς και τις επιπτώσεις που δύναται να έχει σε εκείνους (Φίλιας, 2004: 197). Όσον αφορά την ερευνητική διαδικασία και τη μετατροπή των κοινωνικών φαινομένων σε επιστημονικά στοιχεία, θα πρέπει τα στοιχεία αυτά να τυγχάνουν αντικειμενικότητας και σημαντικότητας, με δυνατότητα αναπαραγωγής, να είναι δυνατή η ποσοτική ανάλυση πέρα από την ποιοτική, ανάλογα πάντα με τις ανάγκες της έρευνας, και τα εξαγόμενα συμπεράσματα να τυγχάνουν γενίκευσης.

Είναι φρόνιμο να γίνει μια συνοπτική αναφορά στα βασικά σημεία της μεθόδου, σημεία που οδηγούν σε μια επιτυχημένη και έγκυρη κοινωνιολογική έρευνα. Η επιλογή του ερευνητικού αντικειμένου συνιστά το πρώτο σημείο στο οποίο οφείλει να επικεντρωθεί ο ερευνητής, ενώ ο σκοπός της έρευνας είναι το δεύτερο σημαντικό σημείο. Τα επόμενα βήματα που θα ακολουθήσει ο ερευνητής αφορούν τον προσδιορισμό των ενοτήτων ανάλυσης και τον προσδιορισμό των κατηγοριών (Κωνσταντοπούλου, 1985: 43). Ανάλογα με τον στόχο που έχει θέσει ο ερευνητής, και τα σημεία στα οποία επιθυμεί να στρέψει το ερευνητικό του ενδιαφέρον, θα προχωρήσει στην ποσοτικοποίηση των αποτελεσμάτων. Ωστόσο, δεν απαιτούν όλες οι έρευνες ανάλυσης περιεχομένου ποσοτικοποίηση των ευρημάτων, καθώς, όπως προαναφέρθηκε, αυτό είναι κάτι που θα εξαρτηθεί από τους στόχους που έχει θέσει ο ερευνητής. Αναφορικά με την ανάλυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων, ο ερευνητής οφείλει να κωδικοποιήσει τις κατηγορίες, και στη συνέχεια να ερμηνεύσει τα αποτελέσματα. Η μονάδα καταγραφής σε μια έρευνα, όπου χρησιμοποιείται η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου μπορεί να είναι μια λέξη, μια πρόταση, ένα

κείμενο ή το γενικό θέμα που αναπτύσσεται στο λόγο που αρθρώνεται σε σχέση με το υπό έρευνα αντικείμενο (Κυριαζή, 1998: 289 – 291).

Οι απόψεις των κοινωνικών και πολιτικών ερευνητών, αναφορικά με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, δίσταντο. Όπως προαναφέρθηκε, η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου αποτελεί ένα κράμα ποιοτικής και ποσοτικής προσέγγισης, γεγονός το οποίο δεν αναιρεί την μονόπλευρη προτίμηση ορισμένων ερευνητών. Οι υπερασπιστές της ποσοτικής προσέγγισης, με κύριο εκφραστή τον Lasswell, παραθέτουν ως επιχείρημα ότι, μέσω της ανάλυσης περιεχομένου μελετάται μόνο το φανερό στοιχείο της επικοινωνίας, και στη συνέχεια τα ευρήματα πρέπει να ποσοτικοποιούνται. Αντιθέτως, οι υπέρμαχοι της ποιοτικής προσέγγισης, με εκφραστή τον Kracauer, υποστηρίζουν ότι, ο ερευνητής οφείλει να εμβαθύνει με σκοπό να μελετηθεί και το άδηλο στοιχείο που υπάρχει στην επικοινωνία. Ειδικότερα, ο Kracauer θεωρούσε ότι η ιδιαίτερη προσήλωση στην ποσοτική προσέγγιση είχε ως επακόλουθο την περιθωριοποίηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του ερευνώμενου αντικειμένου, πρακτική η οποία οδηγούσε σε ελλιπή ακρίβεια των μετρήσεων (Κόλλιας, 2014: 222).

Η ανάλυση περιεχομένου λειτουργεί διαφωτιστικά στη μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, διότι εμβαθύνει σε σημεία που δεν είναι ιδιαίτερα εμφανή δια γυμνού οφθαλμού, σημεία τα οποία σχετίζονται με τον τρόπο παρουσίασης και αναπαραγωγής ενός ζητήματος, καθώς και το νόημα που προσδίδεται σε εκείνο. Ο Serge Moscovici ο οποίος, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, υπήρξε ο θεμελιωτής της θεωρίας των κοινωνικών αναπαραστάσεων, εφάρμοσε τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου με σκοπό να μελετήσει τις κοινωνικές αναπαραστάσεις της ψυχανάλυσης. Βασιζόμενος στην ανάλυση που χρησιμοποίησε, η οποία επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στη σχέση μεταξύ πομπού και δέκτη, διέκρινε τρία συστήματα επικοινωνίας τα οποία έχουν ως σκοπό τη διάδοση μιας θεωρίας, τη μετάδοση μιας θεωρίας η οποία είναι προσαρμοσμένη σε ένα, ήδη, υπάρχον πλαίσιο αναφοράς, και τέλος την άσκηση προπαγάνδας (Κόλλιας, 2014: 278). Το ενδιαφέρον του Moscovici για την, εις βάθος, μελέτη της δομής του περιεχομένου των μηνυμάτων που προκύπτουν από την επικοινωνιακή σχέση μεταξύ πομπού και δέκτη, παραπέμπει στη δομική προσέγγιση του Kracauer. Η διαφορά μεταξύ των δύο προσεγγίσεων έγκειται στο γεγονός ότι, ο Moscovici έθετε ως στόχο τη μελέτη των συνολικών μηνυμάτων, προερχόμενα από την ίδια γενική πηγή. Η μεθοδολογία της έρευνας του παραπέμπει στην προσέγγιση της θεματικής ανάλυσης δια μέσου της οποίας ο ερευνητής επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στη σημασία του νοήματος που εμπεριέχει το ερευνώμενο μήνυμα. Επιχειρείται με συστηματικό τρόπο η ανίχνευση, η οργάνωση και η κατανόηση των πρότυπων νοημάτων που εμπεριέχονται σε ένα σύνολο δεδομένων.

4.4 Δείγμα Έρευνας

Οι τηλεοπτικές εκπομπές που θα αποτελέσουν το ερευνητικό δείγμα της εργασίας επιλέχθηκαν πρωτίστως με βάση τα ποσοστά τηλεθέασης, ώστε τα αποτελέσματα και εν συνεχεία τα συμπεράσματα να είναι όσο πιο αντιπροσωπευτικά γίνεται, και σε δεύτερο επίπεδο με βάση τη κοινή ζώνη προβολής τους. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας προέκυψε ένας περιορισμός. Η δεύτερη σε τηλεθέαση καθημερινή ενημερωτική εκπομπή που προβάλλεται στη ζώνη «Early Morning», ήταν η εκπομπή «Καλημέρα Ελλάδα» στον Ant1. Η παρακολούθηση των εκπομπών δεν έγινε σε πραγματικό χρόνο αλλά μεταγενέστερα, μέσω της πλατφόρμας Web Tv. Λόγω ορισμένων αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν στη πλατφόρμα Web Tv του Ant1, τα παλαιότερα επεισόδια, συμπεριλαμβανομένων και των επεισοδίων για την εβδομάδα που αφορά την έρευνα, δεν ήταν πλέον διαθέσιμα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η συγκεκριμένη εκπομπή να αντικατασταθεί με την αμέσως επόμενη, σε τηλεθέαση, εκπομπή.

Ειδικότερα, οι εκπομπές που επιλέχθηκαν προβάλλονται στη ζώνη «Early Morning» με ώρα έναρξης τις 6:00 πμ και ώρα λήξης τις 10:00 πμ για τις καθημερινές εκπομπές, ενώ για τις εκπομπές του Σαββατοκύριακου η ώρα έναρξης ορίζεται στις 5:30 πμ και η ώρα λήξης στις 10:00 πμ. Οι εκπομπές που επιλέχθηκαν και προβάλλονται από Δευτέρα έως Παρασκευή είναι: **Σήμερα – Σκαι** με ποσοστό τηλεθέασης **26,9%** και **Ώρα Ελλάδος – Open** με ποσοστό τηλεθέασης **11%**. Η χρονική τους διάρκεια κυμαίνεται στις 2 ώρες και 50 λεπτά, άνευ διαφημιστικών μηνυμάτων. Το δείγμα συμπληρώνουν οι εκπομπές του Σαββατοκύριακου, οι οποίες είναι: **Καλημέρα με τον Γιώργο Αυτιά – Σκαι** με ποσοστό τηλεθέασης **20,6%**, **Τώρα ό,τι συμβαίνει – Open** με ποσοστό τηλεθέασης **14,9%** και **Ερτ Σαββατοκύριακο – EPT** με ποσοστό τηλεθέασης **10,7%**. Οι εκπομπές του Σαββατοκύριακου παρουσιάζουν μια διαφοροποίηση ως προς τη χρονική τους διάρκεια, η οποία κυμαίνεται στις 4 ώρες. Θα έχει ενδιαφέρον λοιπόν να δούμε πόσο χρόνο αφιέρωσαν στο υπό έρευνα θέμα, σε σχέση με τη συνολική τους ατζέντα. Η χρονική περίοδος που ερευνάται είναι η εβδομάδα από 5/10 ημέρα Δευτέρα έως 11/10 ημέρα Κυριακή, εβδομάδα κατά την οποία έγινε γνωστή η δικαστική απόφαση.

Κεφάλαιο 5^ο Δημιουργία και Ανάλυση Κατηγοριών

5.1 Δημιουργία Κατηγοριών

Η κατηγοριοποίηση των ποιοτικών δεδομένων προκύπτει έπειτα από την αποδιάρθρωση του ερευνώμενου αντικειμένου σε ενότητες, οι οποίες σύμφωνα με τον Berelson διακρίνονται σε γραμματικής βάσης και μη γραμματικής βάσης (Κωνσταντοπούλου, 1985: 44). Η ορθή ταξινόμηση των ποιοτικών δεδομένων σε κατηγορίες αποτελεί το σημαντικότερο σημείο σε μια ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και συμβάλλει στην επιτυχημένη έκβαση της έρευνας. Όπως αναφέρει ο Berelson «*Η επιτυχία της ανάλυσης περιεχομένου εξαρτάται από τις κατηγορίες που διαμορφώνονται. Δεδομένου ότι οι κατηγορίες περικλείουν την ουσία της έρευνας, η ανάλυση περιεχομένου αξιολογείται με βάση το σύστημα των αξιών της*» (Κυριαζή, 2008: 289 - 290) Οι κατηγορίες οφείλουν να είναι εξαντλητικές, αποκλειστικές, συγκεκριμένες και κατάλληλες. Το υλικό που θα ενταχθεί σε μια κατηγορία θα πρέπει να είναι ειδικό, να μην υπάρχει η δυνατότητα συμπερίληψης του σε δεύτερη κατηγορία.

Κατόπιν επεξεργασίας του υλικού που συλλέχθηκε, η διαμόρφωση των κατηγοριών για την ανάλυση περιεχομένου έχει ως εξής:

1. *Η σημασία της δικαστικής απόφασης:* Σε αυτή την κατηγορία θα εξεταστεί η συσχέτιση της δικαστικής απόφασης με την έννοια της δημοκρατίας, και πόσο σημαντική ήταν τελικά για μια δημοκρατική κοινωνία, σύμφωνα με τον λόγο που αρθρώθηκε από τους σχολιαστές.
2. *Σκιαγράφηση της οργάνωσης «Χρυσή Αυγή»:* Στη συγκεκριμένη κατηγορία εξετάζεται η κατασκευή της αναπαράστασης για την οργάνωση. Η κατηγορία θα χωριστεί σε υποκατηγορίες που εστιάζουν στο προφίλ της οργάνωσης και των μελών της, στη δράση της οργάνωσης, στη σχέση με τον κρατικό μηχανισμό και την εμπλοκή των ΜΜΕ.
3. *Σκιαγράφηση της Μάγδας Φύσσα:* Η κατηγορία αυτή εστιάζει στην αναπαράσταση της Μάγδας Φύσσα ως πρότυπο ψυχικής δύναμης και σύμβολο του αντιφασιστικού αγώνα, όπως αυτή προκύπτει από τις αναφορές των δημοσιογράφων και λοιπών προσκεκλημένων.
4. *Σχολιασμός «λαϊκής αντίδρασης»:* Η κατηγορία εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο σχολιάστηκε η παρουσία του πλήθους έξω από το Εφετείο κατά τη διάρκεια της δίκης, καθώς και τη συνολικότερη στάση των πολιτών τα χρόνια κατά τα οποία η Χρυσή Αυγή είχε κάνει αισθητή την παρουσία της στην ελληνική κοινωνία.
5. *Διεθνές Ενδιαφέρον:* Η τελευταία κατηγορία αφορά την ανάλυση λόγου γύρω από το ενδιαφέρον που έδειξε ο διεθνής χώρος για την υπόθεση της Χρυσής Αυγής

Παρακάτω παρατίθενται οι δηλώσεις και τα σχόλια των κεντρικών παρουσιαστών και των προσκεκλημένων. Λόγω της επαναλαμβανόμενης εμφάνισης ορισμένων σχολίων και δηλώσεων, η ανάλυση περιεχομένου για κάθε κατηγορία θα είναι συνολική, και όχι τμηματική, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων.

5.2 Αποτελέσματα Έρευνας - Ανάλυση Κατηγοριών

Ο τρόπος ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων, στην παρούσα έρευνα, χαρακτηρίζεται από ένα συνδυασμό μεταξύ κυριολεκτικής και ερμηνευτικής ανάγνωσης. Η Mason (2010: 242 – 243) προχώρησε σε μια τριμερή διάκριση αναφορικά με την ανάγνωση των δεδομένων, πρόκειται για την *κυριολεκτική, την ερμηνευτική και την αναστοχαστική* ανάγνωση. Η *κυριολεκτική ανάγνωση* δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να ανιχνεύσει, μέσω μιας ρεαλιστικής οπτικής, το νόημα που εκφράζεται μέσα από τα δεδομένα, και στη συνέχεια να δώσει έμφαση στον κυριολεκτικό χαρακτήρα της δομής και του περιεχομένου. Όπως υποστηρίζει η Mason παρακάτω, η *ερμηνευτική* ανάγνωση προϋποθέτει μια «*ανάγνωση μέσα και πίσω ή πέρα από τα δεδομένα αυτά καθεαυτά, είτε πρόκειται για πραγματικά κείμενα, είτε για οπτικές παραστάσεις, είτε για οτιδήποτε άλλο*» (Mason, 2010: 243). Αυτό σημαίνει ότι, ο ερευνητής οφείλει να ανακαλύψει τα νοήματα που υπάρχουν πίσω από το προφανές, να ανιχνεύσει τις ερμηνείες και τις αντιλήψεις, με βάση τις οποίες λειτουργούν τα ερευνώμενα υποκείμενα. Τέλος, η *αναστοχαστική* ανάγνωση θέτει στο επίκεντρο τον ίδιο τον ερευνητή και τη διερεύνηση της σχέσης του με τα δεδομένα, τόσο κατά το στάδιο της παραγωγής, όσο και κατά το στάδιο της ανάλυσης και ερμηνείας αυτών.

5.2.1 «Η Σημασία της Δικαστικής Απόφασης»

Σε αυτή την κατηγορία θα αναλυθεί ο λόγος που αρθρώθηκε από τους δημοσιογράφους και τους σχολιαστές σχετικά με τη δικαστική απόφαση. Ειδικότερα, στο πλαίσιο αυτής της αναπαράστασης υπήρξαν αναφορές στη σπουδαιότητα που ενέχει η συγκεκριμένη δικαστική απόφαση για μια δημοκρατική κοινωνία, καθώς και το ρόλο που κατείχε η δικαιοσύνη. Η κατηγορία αναφέρεται στις τέσσερις από τις πέντε υπό μελέτη, εκπομπές, «*Σήμερα*» Σκαι, «*Ωρα Ελλάδος*» Open, «*Καλημέρα*» Σκαι, «*Ερτ Σαββατοκύριακο*» EPT.

- **Σήμερα – Σκαι:** Το πρώτο σχόλιο έρχεται δια στόματος του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη Μιχάλη Χρυσοχοϊδη, ο οποίος σε ερώτηση της δημοσιογράφου σχετικά με την επερχόμενη δικαστική απόφαση σχολίασε «*Η μεθαιριανή απόφαση της δικαιοσύνης είναι καθοριστική για το μέλλον όλης αυτής της υπόθεσης και της δημοκρατίας. Πρέπει να σταθούμε όλοι οι δημοκρατικοί πολίτες ενεργά απέναντι σε αυτό το φαινόμενο... Πιστεύω ότι η δικαιοσύνη θα κάνει το καθήκον της*». Μέσα από το συγκεκριμένο σχόλιο προβάλλεται το

αίσθημα της ενότητας απέναντι σε ένα “κοινό εχθρό”, παρατηρείται όμως η απουσία τεκμηρίωσης όταν αναφέρεται στο γεγονός ότι η δικαστική απόφαση θα είναι καθοριστική για τη Δημοκρατία της χώρας. Δεν υπάρχει η οποιαδήποτε αναφορά στους λόγους που καθιστούν ουσιώδη τη δικαστική απόφαση. Στην εκπομπή της 6^{ης} Οκτωβρίου η δημοσιογράφος δίνει το λόγο στον δικηγόρο Γιάννη Μαρακάκη, αναφερόμενη στην επερχόμενη απόφαση την οποία περίμεναν εδώ και 5,5 χρόνια. Το σχόλιο του δικηγόρου ήταν *«Κοινή παραδοχή όλων είναι ότι έχουμε απόλυτη εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη...»*. Σε επόμενο σημείο η δημοσιογράφος απευθυνόμενη προς τη βουλευτή της ΝΔ Νόνη Δούνια, αναφέρει *«...σε κάθε περίπτωση η αυριανή ημέρα είναι νίκη για τη δημοκρατία...»*, με τη δεύτερη κυρία να προσθέτει *«...έχουμε απόλυτη εμπιστοσύνη στην ελληνική δικαιοσύνη... ζούμε σε μια ελεύθερη δημοκρατική χώρα που ο καθένας έχει το δικαίωμα να εκφράζεται, να είναι ελεύθερος και να μη φοβάται, να μη ζει σε καθεστώς τρομοκρατίας, οπότε άρριο θεωρώ ότι θα είναι μια πολύ καλή, σημαντική μέρα που θα έχει ένα θετικό αποτέλεσμα»*. Κατά την έναρξη της εκπομπής στις 7 Οκτωβρίου ο δημοσιογράφος – παρουσιαστής Δημήτρης Οικονόμου αναφέρει *«Είναι μια μέρα που νομίζω θα τη θυμόμαστε τα επόμενα χρόνια σίγουρα, για την ιστορικότητα που έχει έτσι κι αλλιώς η μέρα αυτή με βάση τη δίκη για τη Χρυσή Αυγή...»*, με τη δημοσιογράφο – παρουσιάστρια Μαρία Αναστασοπούλου να συμπληρώνει *«...και η ουσία αυτής της δίκης έχει πολλή μεγάλη σημασία, οι αποφάσεις δηλαδή που θα ληφθούν σήμερα...»*. Στη συνέχεια της εκπομπής η δημοσιογράφος δίνει το λόγο στον δικηγόρο Κωνσταντίνο Ντάλτα, ο οποίος αναφέρει ότι *«Έχω την αίσθηση ότι η απόφαση αυτή δεν είναι δυνατό να ευχαριστήσει όλους...»*. Προς το τέλος της εκπομπής ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Σωκράτης Φάμελος αναφέρει μεταξύ άλλων *«σήμερα είναι μια κορυφαία στιγμή της δημοκρατίας...»*. Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου κατά τη διάρκεια της συζήτησης για τη δικαστική απόφαση ο δημοσιογράφος Άρης Πορτοσάλτε τονίζει *«Η ελληνική δικαιοσύνη δεν χρειάζεται δεκανίκια... Στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων»*. Σε επόμενη συζήτηση η ψυχολόγος Άννα Κανδαράκη υποστηρίζει ότι *«Ήταν μια θαρραλέα δημοκρατική απόφαση χωρίς καμία υπόνοια σκιάς»*, με τη δικηγόρο Ιωάννα Καλαντζάκου να συμπληρώνει *«Η ελληνική δημοκρατία απάντησε με τη φωνή της δικαιοσύνης... Η απόφαση αυτή δίνει ένα μήνυμα στον ελληνικό λαό, ποτέ ξανά τέτοια μορφώματα στη Βουλή»*. Σε σχόλιο του, ο δημοσιογράφος Γρηγόρης Ψαριανός αναφέρει ότι η δίκη της Χρυσής Αυγής ήταν ίδιας βαρύτητας με τη δίκη των συνταγματαρχών και της *«17 Νοέμβρη»* και η δικαστική απόφαση *«είναι μια ιστορική στιγμή για τη δικαιοσύνη και τη δημοκρατία»*. Το επόμενο σχόλιο έρχεται από τον δημοσιογράφο Φοίβο Κλαυδιανό *«Πρόκειται για μια ιστορική απόφαση η οποία υπερβαίνει τα όρια της χώρας, αλλά για τη χώρα είναι μια*

τεράστια απόφαση. Μετά από χρόνια αναπνεύσαμε ελεύθεροι». Σύμφωνα με τη δημοσιογράφο Ιωάννα Μάνδρου «Η χθεσινή απόφαση είναι πάρα πολύ σοβαρή και από πολιτικής και από ποινικής πλευράς, και πολύ ισορροπημένη, που σημαίνει ότι το δικαστήριο δούλεψε πάρα πολύ γερά αυτά τα 5,5 χρόνια». Με τη σειρά του ο δημοσιογράφος Παύλος Τσίμας προσθέτει «Ήταν το συμβολικό και οριστικό τέλος μιας μεγάλης περιπέτειας, που ήταν δοκιμασία κοινωνική, δοκιμασία οικονομική, δοκιμασία κυρίως της δημοκρατίας». Όπως σχολιάζει εν συνεχεία, τα χρόνια κατά τα οποία η Χρυσή Αυγή δρούσε, αμφισβητήθηκε η δημοκρατία στη χώρα. Στην εκπομπή που μεταδόθηκε στις 9 Οκτωβρίου, η ψυχολόγος Τένια Μακρή χαρακτηρίζει την δικαστική απόφαση «ανακουφιστική», έδωσε στους πολίτες την αίσθηση ότι η δικαιοσύνη τους προστατεύει και μπορούν να ζήσουν ξανά ελεύθεροι μέσα σε μια δημοκρατική κοινωνία.

- **Ώρα Ελλάδος – Open:** Στην εκπομπή της 7^{ης} Οκτωβρίου, το εναρκτήριο σχόλιο που κάνει ο δημοσιογράφος – παρουσιαστής Άκης Παυλόπουλος είναι «Μια ιστορική ημέρα η σημερινή, μια πολύ σημαντική ημέρα και για τη δημοκρατία και για τα ελληνικά πράγματα», με τη δημοσιογράφο – παρουσιάστρια Ντόρα Κουτροκόη να συμπληρώνει, «Θα είναι ιστορική ημέρα ανεξάρτητα από το ποια θα είναι η ετυμηγορία. Η απόφαση αυτή θα είναι μια θωράκιση της δημοκρατίας μας. Είναι μια ημέρα που θα γραφτεί στη μνήμη όλων μας». Σε σύνδεση που υπήρξε με τον συνήγορο Πολιτικής Αγωγής των Αιγυπτίων αλιεργατών Κώστα Παπαδάκη, υπήρξε η εξής δήλωση «Σήμερα είναι ιστορική μέρα και εύχομαι η ιστορία που θα γραφτεί να μην προσθέσει έναν κρίκο στην αλυσίδα της ατιμωρησίας της φασιστικής και εγκληματικής βίας στην Ελλάδα. Εύχομαι να αποδοθεί δικαιοσύνη». Όπως αναφέρουν οι παρουσιαστές και σε αυτή την εκπομπή, η δίκη για τη Χρυσή Αυγή είναι η μεγαλύτερη και σημαντικότερη, μαζί με τη δίκη για τη «17 Νοέμβρη». Σε επόμενη συζήτηση, ο δικηγόρος Θεόδωρος Μαντάς σχολιάζει, «Πρόκειται για μια κρίσιμη απόφαση. Η δικαιοσύνη είναι καταλυτικός και αυτοτελής πυλώνας της δημοκρατίας. Καλείται σήμερα να απαντήσει εάν επιλέγει να πορευτεί στα πλαίσια του δημοκρατικού τόξου... Για μια ακόμη φορά η ταπεινή Ελλάδα, η δημοκρατική Ελλάδα καλείται να περάσει ένα μήνυμα, ποια δημοκρατία επιλέγουμε να έχουμε». Για τον βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ Νεκτάριο Σαντορινιό «Είναι μια κρίσιμη και ιστορική ημέρα διότι σήμερα πρέπει η δημοκρατία να απαντήσει με όλους τους θεσμούς της απέναντι σε αυτό το μόρφωμα». Σύμφωνα με τον Γενικό Γραμματέα του Μέγα25 Γιάννη Βαρουφάκη «Είναι μια σπουδαία μέρα. Το αυγό του φιδιού φυλακίστηκε, καταδικάστηκε. Η ελληνική δικαιοσύνη στάθηκε στο ύψος της». Ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Κώστας Μπάρκας δηλώνει «Είναι μια πολύ όμορφη μέρα για την δημοκρατία σήμερα, μια πολύ όμορφη μέρα

για τον ελληνικό λαό, μια πολύ όμορφη μέρα για όλους τους δημοκράτες και τους αντιφασίστες της χώρας μας».

- **Καλημέρα – Σκαι:** Στην εκπομπή της 11^{ης} Οκτωβρίου υπήρξε σύνδεση με την ανταποκρίτρια για τα γαλλικά μέσα Έρρικα Βαλιάνου, η οποία δήλωσε *«Να μην αφήσουμε στην ιστορία αυτή την ιστορική δίκη, να την έχουμε κάθε μέρα μέσα μας γιατί ο φασισμός είναι εδώ και ο κάθε πολίτης πρέπει να τον αντιμετωπίζει καθημερινά»*. Η τέως Πρόεδρος της Βουλής, Ζωή Κωνσταντοπούλου υποστήριξε ότι η δικαστική απόφαση ήταν μια νίκη ενάντια σε *«σκοτεινές δυνάμεις»* και μια δικαίωση για όλους εκείνους που πάλευαν για χρόνια το φασισμό.
- **Ερτ Σαββατοκύριακο – ΕΡΤ:** Σύμφωνα με τον δημοσιογράφο Κώστα Λασκαράτο η δικαστική απόφαση έφερε το χαμόγελο στο πρόσωπο των Ελλήνων πολιτών και ισχυροποίησε την εμπιστοσύνη τους απέναντι στη δικαιοσύνη, η οποία *«αποτελεί πυλώνα της δημοκρατίας»*. Κάνοντας ένα πρώτο σχόλιο, ο βουλευτής της ΝΔ Γιάννης Καλλιάνος ανέφερε ότι μέσω της δικαστικής απόφασης *«μίλησε η δημοκρατία»* και δικαιώθηκαν τα θύματα, οι συγγενείς τους και όλοι οι δημοκρατικοί πολίτες. Παρόμοιο σχόλιο έκανε στην εκπομπή της 11^{ης} Οκτωβρίου ο βουλευτής της ΝΔ, Δημήτρης Σταμενίτης λέγοντας ότι η δικαστική απόφαση ήταν *«μια πραγματική νίκη της δημοκρατίας, μια νίκη του κράτους δικαίου»*.

Η συχνή αναφορά στις έννοιες «δημοκρατία» και «δικαιοσύνη» δεν είναι τυχαία. Πρόκειται για λέξεις – κλειδιά που, στην κοινωνική μνήμη του ατόμου, έχουν συνδεθεί με το ελληνικό ιδεώδες, την ελληνική ταυτότητα, καθώς και θετικά γεγονότα που έχουν εκτυλιχτεί κατά τη διάρκεια της ελληνικής ιστορίας. Ειδικότερα, η κοινωνική μνήμη αναφέρεται σε κοινωνικές αναπαραστάσεις γεγονότων του παρελθόντος που είχαν θετική έκβαση, ιστορική σημασία και καταγράφηκαν στο νου των ανθρώπων. Το πολίτευμα της Δημοκρατίας γεννήθηκε στην Αρχαία Ελλάδα, η έννοια της έχει ταυτιστεί από τους πολίτες με την Ελλάδα, ενώ οι αρχές της εφαρμόστηκαν σε ένα σημαντικό αριθμό χωρών ανά τον κόσμο, σε ορισμένες περιπτώσεις βέβαια με παραλλαγές.

Η επαναλαμβανόμενη χρήση τους προβάλλει έμμεσα την αντίθεση που υπάρχει ανάμεσα στις αξίες της Δημοκρατίας, με τις αξίες της αυταρχικής ιδεολογίας που χαρακτήριζε την οργάνωση «Χρυσή Αυγή». Ειδικότερα, το Δημοκρατικό πολίτευμα και η έννοια της δικαιοσύνης φέρουν ένα θετικό πρόσημο, σε αντίθεση με τη φασιστική και ναζιστική ιδεολογία η οποία στο μυαλό των δημοκρατικών πολιτών έχει συνδεθεί με απάνθρωπες θηριωδίες.

Το κοινό σημείο που εντοπίζεται στις παραπάνω δηλώσεις είναι ότι η ελληνική δικαιοσύνη έπραξε τα δέοντα και η δίκη για την οργάνωση «Χρυσή Αυγή» αποτελεί ένα επίτευγμα της Δημοκρατίας. Πρόκειται για ένα γεγονός το οποίο θα αποτυπωθεί στις σελίδες της σύγχρονης

ελληνικής ιστορίας. Προβάλλεται ο αμερόληπτος χαρακτήρας της ελληνικής δικαιοσύνης, η οποία σε τέτοιου είδους υποθέσεις λαμβάνει πάντα τις κατάλληλες, για μια δημοκρατική κοινωνία, αποφάσεις. Προφανώς και είναι αυτονόητο ότι η συγκεκριμένη δικαστική απόφαση είναι μια νίκη της Δημοκρατίας, ωστόσο παρατηρείται ότι ο λόγος των διαφόρων σχολιαστών είναι αρκετά επαναλαμβανόμενος, φτάνοντας στο σημείο να καταλήγει τυποποιημένος, έως και ξύλινος. Επιπλέον, παρατηρείται ότι ο τρόπος μετάδοσης των παραπάνω απόψεων και σχολίων είναι ιδιαίτερα αόριστος και η επιχειρηματολογία αγγίζει τα όρια της ανυπαρξίας. Οι κεντρικοί παρουσιαστές, όπως και οι προσκεκλημένοι οι οποίοι έχουν αναλάβει τον ρόλο των σχολιαστών επί του θέματος, δεν τεκμηριώνουν την άποψη τους. Οι σχολιαστές μέσω των δηλώσεων τους προσπαθούν να δώσουν ένα παραπάνω βάρος στη σημασία της δικαστικής απόφασης, αλλά η ασάφεια που χαρακτηρίζει αυτές τις δηλώσεις δεν οδηγεί στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Πρόκειται για ένα στοιχείο που γεννά προβληματισμούς, διότι τα συγκεκριμένα πρόσωπα εκφράζονται σε τηλεοπτικές εκπομπές ευρείας ενημέρωσης τις οποίες παρακολουθεί ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων, που πιθανόν δεν διαθέτει μια επαρκή επιστημονική κατάρτιση και δεν βρίσκεται στο ανάλογο γνωσιακό επίπεδο ώστε να καταλάβει πλήρως τους λόγους που καθιστούν την παρούσα καταδικαστική απόφαση μια νίκη για τη Δημοκρατία. Για παράδειγμα, ο μέσος τηλεθεατής θα αρκεστεί σε αυτή την απλοϊκή άποψη, χωρίς να αναζητήσει τους λόγους που καθιστούν αυτή τη δικαστική απόφαση σημαντική για μια δημοκρατική κοινωνία. Επομένως, θα ήταν ιδιαίτερα ωφέλιμος ένας αδιάλειπτος σχολιασμός με τεκμηρίωση των επιχειρημάτων, ώστε να κατανοήσουν οι πολίτες, ειδικά οι πρώην ψηφοφόροι της Χρυσής Αυγής, τη σημαντικότητα της δικαστικής απόφασης και να καμφθούν, τυχόν αμφιβολίες που αφορούν στην εγκυρότητα της δικαστικής απόφασης.

5.2.2 Σκιαγράφηση Χρυσής Αυγής

Η κατηγορία αυτή χωρίζεται σε τέσσερις υποκατηγορίες οι οποίες αφορούν στα χαρακτηριστικά των μελών της οργάνωσης, στη δράση της, τη σχέση με τον κρατικό – πολιτικό μηχανισμό και το δημόσιο βήμα που δόθηκε από τα ΜΜΕ.

5.2.2.1 «Το Προφίλ των Μελών»

- **Σήμερα – Σκαι:** Στην πρώτη σύντομη συζήτηση που έγινε για την επερχόμενη δικαστική απόφαση, ο Μιχάλης Χρυσοχοϊδης χαρακτήρισε τα μέλη της οργάνωσης *«καρκίνωμα που ξεριζώθηκε»*, *«μαχαιροβγάλτες που πήγαν σπίτι τους»* και *«νταήδες που δεν ξαναβγήκαν στους δρόμους»*. Συνεχίζει λέγοντας ότι τους αποκαλεί *«μαχαιροβγάλτες»* διότι όσοι δρουν με ωμή βία είναι δειλοί. Στην εκπομπή της 6^{ης} Οκτωβρίου σε σχετική συζήτηση, υπήρξε

τοποθέτηση από τον δικηγόρο Γιάννη Μαρακάκη ο οποίος σχολίασε τη στάση των μελών της οργάνωσης σε προηγούμενες δίκες ως *«ασύλληπτη ατμόσφαιρα, κανένας σεβασμός, καμία τήρηση του πρωτοκόλλου. Στο δικό τους μικρόκοσμο, ένα μόνο πρωτόκολλο τηρείται ευλαβικά»*. Η δημοσιογράφος Ελένη Καλογεροπούλου στις 7 Οκτωβρίου σχολίασε, *«εκφράζουν μια συγκεκριμένη ιδεολογία»*, ενώ ο βουλευτής της ΝΔ Θάνος Πλεύρης τους χαρακτήρισε *«νεοναζί και αρνητές της δημοκρατίας»*. Στη συνέχεια, το λόγο πήρε ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Σωκράτης Φάμελος ο οποίος μεταξύ άλλων επισήμανε *«Οι νεοναζί και οι φασίστες λειτουργούν εκμεταλλεζόμενοι τη φτώχεια και την ανέχεια που υπάρχει»*. Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου, η Μαρία Αναστασοπούλου προαναγγέλλει το βίντεο που θα ακολουθήσει με στιγμιότυπα από δημόσιες εμφανίσεις των μελών της οργάνωσης, λέγοντας ότι *«μιλάμε για ανθρώπους οι οποίοι επιβουλεύτηκαν τη δημοκρατία, προσπάθησαν να την καταλύσουν και να την πληγώσουν»*. Αργότερα, ο Δημήτρης Οικονόμου με αφορμή την παρουσίαση των ελαφρυντικών, τους αποδίδει χαρακτηρισμούς όπως *«θρασύδειλοι που το έπαιζαν τσαμπουκάδες και τώρα κλαψουρίζουν για ελαφρυντικά»*, με τον Άρη Πορτοσάλτε να προσθέτει επιπλέον χαρακτηρισμούς όπως *«νταήδες, τραμπούκοι που έφερναν τη βία»*. Εν συνεχεία, ο δημοσιογράφος Γρηγόρης Ψαριανός χρησιμοποιώντας πιο σκληρούς χαρακτηρισμούς τους αποκάλεσε, *«εγκληματίες ουρακοτάγκους»* και *«νεοναζί χιμπατζήδες μπράβους»*. Η εκπομπή της 9^{ης} Οκτωβρίου ξεκινά με το σχολιασμό περί ελαφρυντικών. Αναφερόμενη στα ελαφρυντικά που επικαλέστηκε ο Νικόλαος Μίχος, όπως η αγάπη για τα ζώα, η Μαρία Αναστασοπούλου χρησιμοποίησε το σχόλιο ενός τηλεθεατή, *«Αγαπούσε τα ζώα, με τους ανθρώπους είχε το πρόβλημα»*.

- **Ώρα Ελλάδος – Open:** Οι χαρακτηρισμοί για τα μέλη της οργάνωσης ήταν ελάχιστοι στη συγκεκριμένη εκπομπή. Σε συζήτηση που έγινε με καλεσμένους βουλευτές κομματικών παρατάξεων, ο βουλευτής της ΝΔ Σπήλιος Λιβανός ανέφερε ότι *«προσπάθησαν να δολοφονήσουν τη δημοκρατία»*, ενώ η βουλευτής του ΚΚΕ Λιάνα Κανέλλη δήλωσε ότι *«οι Χρυσανγίτες ξεγελούσαν κόσμο επί χρόνια»*.

Το πρώτο στοιχείο που αξίζει να μελετηθεί είναι ο λόγος που χρησιμοποιείται από τους εκπροσώπους και τους σχολιαστές των τηλεοπτικών εκπομπών σχετικά με το προφίλ των μελών της οργάνωσης. Παρατηρείται η χρήση λέξεων της αργκό, καθώς και επιθέτων τα οποία είναι φορτισμένα με μία έντονα αρνητική σημασία. Ο τρόπος με τον οποίο επικοινωνούν στο κοινό τις απόψεις και τους χαρακτηρισμούς για τα μέλη της οργάνωσης διακρίνεται από έντονο ύφος και σε ορισμένες περιπτώσεις από ειρωνεία. Ο σχολιασμός παραπέμπει σε λαϊκές συζητήσεις οι οποίες λαμβάνουν χώρα είτε σε δημόσιους χώρους, όπως ένα καφενείο, είτε σε ιδιωτικούς χώρους, όπως ένα σπίτι όπου συγκεντρώνεται μια φιλική παρέα. Ομολογουμένως, η χρήση αυτού του λεξιλογίου

δεν αρμόζει σε άτομα που διαθέτουν δημόσιο βήμα. Ο λόγος που εκφέρεται μέσω της τηλεόρασης, η οποία αποτελεί ένα μαζικό μέσο, οφείλει να είναι αντικειμενικός, μεστός, να αποφεύγεται η εντύπωση παρακολούθησης ενός λαϊκού δικαστηρίου και να μην προσβάλλει ή υποβαθμίζει την προσωπικότητα ενός ατόμου, ακόμα και εάν πρόκειται για τον πιο ειδεχθή εγκληματία. Η χρήση μη αποδεκτών, για το δημόσιο λόγο, επιθέτων και φράσεων, άθελα ή ηθελημένα, επιδρούν στο θυμικό του ατόμου δημιουργώντας συγκεκριμένα αρνητικά συναισθήματα στο τηλεοπτικό κοινό και εκτός των άλλων, θέτουν σε κίνδυνο την ποιότητα του δημόσιου λόγου. Φαίνεται να μην υφίσταντο «δεοντολογικοί φραγμοί στη ροή της έκφρασης» (Κωνσταντοπούλου, 2012: 119). Ορισμένοι χαρακτηρισμοί χρησιμοποιούνται εν είδει αστεϊσμού, σε μια προσπάθεια ελάφρυνσης του κλίματος, πχ. «εγκληματίες ουρακοτάγκους» και «νεοναζί χιμπατζήδες μπράβους» ή «Αγαπούσε τα ζώα, με τους ανθρώπους είχε το πρόβλημα».

Τα νοήματα που προβάλλονται μέσα από το λόγο είναι το δεύτερο στοιχείο που οφείλει να αναλυθεί. Μέσω της γλώσσας παράγονται ορισμένες νοηματοδοτήσεις ανάλογα με το περιεχόμενο του αντικειμένου της αναπαράστασης. Στην προκειμένη περίπτωση πέρα από τη χρήση τη γλώσσας, υπάρχει και η χρήση οπτικοακουστικού υλικού κατά τη διάρκεια των εκπομπών. Ειδικότερα, στην εκπομπή *Σήμερα* στο Σκαι, προβλήθηκε στις 7 Οκτωβρίου και στις 8 Οκτωβρίου ολιγόλεπτο βίντεο με στιγμιότυπα από δημόσιες εμφανίσεις των μελών της οργάνωσης που φαίνεται να χρησιμοποιούν ένα αισχρό υβρεολόγιο απέναντι σε βουλευτές, δημοσιογράφους και πολίτες. Σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι πρόκειται για μονταρισμένο βίντεο το οποίο χαρακτηρίζεται από γρήγορη εναλλαγή επιλεγμένων σκηνών και ηχητικά εφέ, γεγονός το οποίο αποσκοπεί στον υπερτονισμό των αρνητικών χαρακτηριστικών της οργάνωσης. Ο λόγος λοιπόν που αρθρώνεται από τους σχολιαστές, σε συνδυασμό με την εικόνα που προβάλλεται μέσω του βίντεο, αναπαριστά μια ομάδα ατόμων τα οποία δείχνουν να μη σέβονται το δημοκρατικό πολίτευμα, να επικοινωνούν τις απόψεις και τις ιδέες τους με έντονο και βίαιο τρόπο και να καταφεύγουν σε πρακτικές που θυμίζουν απολυταρχικά καθεστώτα. Η ένταση που εμπεριέχει μια εικόνα, τις περισσότερες φορές, υπερισχύει έναντι των λέξεων. Στη μεταμοντέρνα εποχή δεν υπάρχει πραγματικότητα χωρίς εικόνα (Ramonet, 1999: 31). Σύμφωνα με τον Moscovici (1999) «η εικόνα νοείται ως εσωτερική αντανάκλαση μιας εξωτερικής πραγματικότητας...»

5.2.2.2 «Η Δράση της Οργάνωσης»

- **Σήμερα – Σκαι:** Στην εκπομπή της 6^{ης} Οκτωβρίου, η Μαρία Αναστασοπούλου αναφερόμενη στη δράση της οργάνωσης σχολιάζει «Τους έχουμε συνδέσει με σκηνές απίστευτες για τα ελληνικά δεδομένα και για μια δημοκρατία». Ανήμερα της γνωστοποίησης της δικαστικής απόφασης, η Ελένη Καλογεροπούλου αναφέρθηκε στην εγκληματική δράση

της οργάνωσης υπενθυμίζοντας ότι μαχαίρωναν τους μετανάστες στο μετρό, έμπαιναν τα βράδια στα σπίτια των ανθρώπων και τους «*ξύλοφόρτωναν*», ενώ ο συνήγορος Πολιτικής Αγωγής Κώστας Παπαδάκης χαρακτήρισε τα εγκλήματα της οργάνωσης «*σύνθετα, συλλογικά και οργανωμένα*». Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου ο Άρης Πορτοσάλτε αναφέρει σχετικά με τη δράση της οργάνωσης, «*Θα ξεχάσουμε τη συμπεριφορά προ της εισόδου στο Κοινοβούλιο; Δεν πρέπει να ξεχάσουμε ποτέ τη συμπεριφορά και μέσα στο Κοινοβούλιο*», και συνεχίζει υπενθυμίζοντας ορισμένες από τις εγκληματικές δράσεις της οργάνωσης, όπως την επίθεση στους Αιγύπτιους αλιεργάτες, την επίθεση σε μέλη του ΠΑΜΕ και την επίθεση σε μικροπωλητές στις λαϊκές αγορές. Όσον αφορά τις δράσεις «ανθρωπιστικού χαρακτήρα», όπως διανομή τροφίμων και η βοήθεια προς ηλικιωμένους να περνάνε το δρόμο «*ήταν το pr*», όπως χαρακτηριστικά είπε. Το τελευταίο σχόλιο ανήκει στον δημοσιογράφο Παύλο Τσίμα, ο οποίος αναφέρθηκε στη δράση της οργάνωσης λέγοντας, «*Για 15 μήνες η ζωή στις γειτονιές της Αθήνας ήταν κόλαση, η τρομοκρατία ήταν καθημερινή, δεν υπήρχε μέρα χωρίς ένα έγκλημα, δεν υπήρχε μέρα που κάποιος, κάπου να μην άσκησε βία, να μην έκαψε, να μη μαχαίρωσε...*».

- **Ώρα Ελλάδος – Open:** Ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Νίκος Φίλης, στην εκπομπή της 6^{ης} Οκτωβρίου, σχολίασε αναφορικά με τη δράση της Χρυσής Αυγής «*...έκανε “πολιτικό αγώνα”;* *Εγκληματική δράση έκανε, σκοτώνοντας, δολοφονώντας, εκβιάζοντας, κυρίως αδύναμους ανθρώπους*». Στην εκπομπή της 7^{ης} Οκτωβρίου, η δημοσιογράφος Μαρία Ψαρρά, η οποία ερεύνησε τη δράση της Χρυσής Αυγής, ανέφερε ότι κάθε φορά που τα πράγματα ξέφευγαν, τα ηγετικά στελέχη της οργάνωσης απαρνιόνταν τα μέλη που παρεκτρέπονταν, έτσι έγινε και με την περίπτωση Ρουπακιά, «*τον απαρνήθηκαν*».

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα σχόλια που συνθέτουν την παρούσα υποκατηγορία, προβάλλεται ως πρωτοφανής για τα ελληνικά δεδομένα η δράση της οργάνωσης, διότι ποτέ άλλοτε μια κομματική παράταξη δεν είχε εκδηλώσει βίαιη και εγκληματική δράση εναντίον μεταναστών και ατόμων με διαφορετική ιδεολογική κατεύθυνση. Σύμφωνα με το σχόλιο του κ. Παπαδάκη, κανένα μέλος της οργάνωσης δεν δρούσε ατομικά, αλλά σε συνεργασία με τα υπόλοιπα μέλη, και πάντα υπό καθοδήγηση. Επιπλέον, η “φιλανθρωπική δράση” της οργάνωσης προβάλλεται ως μια τακτική δημοσίων σχέσεων, η οποία αποσκοπούσε στη συγκέντρωση και την αύξηση νέων υποστηρικτών. Παρατηρείται και εδώ η χρήση του καθημερινού λόγου και το έντονο ύφος, ένα ύφος αγανάκτησης από την πλευρά των σχολιαστών. Η δράση της οργάνωσης όπως γίνεται αντιληπτό, δεν περιορίστηκε μόνο στο δρόμο αλλά επεκτάθηκε και στο χώρο του Κοινοβουλίου. Η αναφορά στη βίαιη δράση της οργάνωσης γίνεται με τη χρήση ρημάτων, τα οποία εμπεριέχουν σημαντικούς επικοινωνιακούς συμβολισμούς και συμβάλλουν στο σχηματισμό μιας εικονικής αναπαράστασης

από τη δράση της οργάνωσης στο μυαλό του τηλεθεατή. Τα μέλη της οργάνωσης φαίνεται να δρούσαν καθημερινά, κυρίως σε λαϊκές γειτονιές της Αθήνας όπου διέμεναν αρκετοί υπήκοοι ξένων κρατών. Η δράση τους προβάλλεται ως ιδιαίτερα επικίνδυνη και απάνθρωπη. Η χρήση των λέξεων αποδεικνύει το μέγεθος της βαρβαρότητας των πράξεων τους. Ταυτόχρονα προβάλλεται και μια αντίφαση. Επικρατούσε το “μαζί στα εύκολα, χώρια στα δύσκολα”, γεγονός το οποίο καταδεικνύει τον οπορτουνισμό ορισμένων μελών της οργάνωσης.

Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου προβλήθηκε ένα ρεπορτάζ σχετικά με τη δράση της οργάνωσης στο οποίο, μεταξύ άλλων, προβάλλονταν σκηνές με επιθέσεις (σωματικές) των μελών της οργάνωσης εναντίον μεταναστών και πολιτών σε δημόσιους χώρους και συναθροίσεις. Η χρήση σωματικής βίας παρουσιάζεται ως ένδειξη δύναμης απέναντι στον αδύναμο, το ρόλο του οποίου, συμφωνά με τα σχόλια, λαμβάνει ο μετανάστης, ενώ το ρόλο του ισχυρού λαμβάνουν τα μέλη της οργάνωσης.

5.2.2.3 Κρατικός Μηχανισμός και Χρυσή Αυγή

- **Σήμερα – Σκαι:** Στην εκπομπή της 5^{ης} Οκτωβρίου, με αφορμή το πρωτοσέλιδο της Εφημερίδας των Συντακτών, ο Δημήτρης Οικονόμου σχολιάζει *«Ο Σαμαράς είναι αυτός που έχωσε μέσα τη Χρυσή Αυγή»*. Σε συζήτηση με τον Άρη Πορτοσάλτε, ο ίδιος τονίζει *«Σαμαράς, Δένδιας, Ευτέρπη Γκουτζαμάνη. Αυτοί οι τρεις πακέταραν τη Χρυσή Αυγή»*, ενώ σε επόμενο σχόλιο αναφέρει *«Έχουν βγει κάποιες λεβεντοπούλες που είναι του αντιφασιστικού... Απλά θέλω να υπενθυμίσω ότι αυτοί οι τρεις άνθρωποι έκαναν τη δουλειά»*. Στην εκπομπή της 6^{ης} Οκτωβρίου ο Δημήτρης Οικονόμου αναφέρει και πάλι *«Πρωτεργάτης ο Σαμαράς και Δένδιας»*. Ο Υπουργός Ανάπτυξης Άδωνις Γεωργιάδης σχολιάζει το πρωτοσέλιδο της Εφημερίδας των Συντακτών λέγοντας *«Θα ήταν ιστορικά αδιανόητο ο πρωθυπουργός, επί πρωθυπουργίας του οποίου έγινε όλη αυτή η επιχείρηση και ασκήθηκε τελικά όλη αυτή η δίωξη κατά της Χρυσής Αυγής... Αυτός ο πρωθυπουργός να μη συμμετέχει σε ένα τέτοιο αφιέρωμα»*. Ανήμερα της ανακοίνωσης της ετυμηγορίας για τη Χρυσή Αυγή, ο Άρης Πορτοσάλτε αναφερόμενος στην κομματική παράταξη του ΣΥΡΙΖΑ αναφέρει *«Επί ΣΥΡΙΖΑ καθυστέρησε η δίκη... Ο ΣΥΡΙΖΑ γλυκοκοίταζε κοινοβουλευτικά τη Χρυσή Αυγή»*. Παρόμοιο ήταν και το σχόλιο που έκανε ο δικηγόρος Κωνσταντίνος Ντάλτας *«Όλοι οι πολιτικοί χώροι συναγελάζονταν μαζί της (Χρυσή Αυγή), εκτός από το ΠΑΣΟΚ»*. Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου, ο Δημήτρης Οικονόμου αναφέρεται και πάλι στον Αντώνη Σαμαρά λέγοντας *«Ο Σαμαράς θα μπει στο κάδρο της ιστορίας»*, ενώ ο Άρης Πορτοσάλτε αναφέρει *«Μια πλευρά του κοινοβουλίου είχε άγχος μη τυχόν διαλυθεί η Χρυσή Αυγή και αυτοί που την ψηφίζουν πάνε στη Νέα Δημοκρατία»*. Ο συνδικαλιστής αστυνομικός Σταύρος

Μπαλάσκας ανέφερε ότι *«Είχαν κατηγορηθεί συνάδελφοι ότι είναι Χρυσανγίτες. Όλοι οι αστυνομικοί έχουμε ορκιστεί με τα τρία δάχτυλα στη δημοκρατία»*. Σε επόμενη συζήτηση ο Παύλος Τσίμας σχολίασε *«Υπήρξαν στιγμές όπου η κοινοβουλευτική δημοκρατία και τα κόμματα δεν στάθηκαν στο ύψος τους»*.

- **Ωρα Ελλάδος – Open:** Στην εκπομπή της 5^{ης} Οκτωβρίου ο Άκης Παυλόπουλος ανέφερε *«Υπήρξαν μομφές από το δημοκρατικό τόξο για το ποιος χάιδευε, ανεχόταν, εργαλειοποιούσε τη Χρυσή Αυγή...»*. Από την πλευρά του ο βουλευτής της ΝΔ Κώστας Καραγκούνης υποστήριξε *«Υπήρξε θεσμική ανοχή από την αξιωματική αντιπολίτευση... Ως Νέα Δημοκρατία είμαστε περήφανοι... Ο Σαμαράς έθεσε στη διάθεση της δικαιοσύνης τη Χρυσή Αυγή»*, ενώ ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Χρήστος Γιαννούλης ακούγοντας αυτή τη δήλωση σχολίασε *«Έχει χαθεί το μέτρο...»*. Στην εκπομπή της 6^{ης} Οκτωβρίου ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Νίκος Φίλης είπε ότι *«Τα πολιτικά κόμματα είχαν κλειστά στα μάτια τους όταν η Χρυσή Αυγή έκανε εγκληματικό σαφάρι»*. Επιπλέον, υποστήριξε ότι ορισμένοι βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας δεν ήταν αρνητικοί στην ύπαρξη μιας *«σοβαρής Χρυσής Αυγής»* και ότι *«υπήρξε μια προσπάθεια ενσωμάτωσης του λόγου της Χρυσής Αυγής από τα συντηρητικά κόμματα»*. Η βουλευτής του ΚΚΕ Λιάνα Κανέλλη υποστήριξε ότι υπήρχε ανεκτικότητα απέναντι στη Χρυσή Αυγή, καθώς οι ψήφοι των βουλευτών της υπήρξαν βοηθητικές για την εφαρμογή αρκετών νομοσχεδίων. Στην εκπομπή της 7^{ης} Οκτωβρίου ο Γιάννης Σερεντάκος σχολίασε *«ήταν αστοχία του κυρίου Μπαλτάκου»*, *«όλοι έχουν συμβάλλει σε αυτό, άλλοι λίγο, άλλοι πολλοί»*. Ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Νεκτάριος Σαντορινιός λέει για τη ΝΔ και τη Χρυσή Αυγή *«Είναι φυσικό και επόμενο να σοβαρευτεί η Χρυσή Αυγή και να μπει σε ένα κυβερνητικό σχήμα»*. Από την άλλη πλευρά, ο βουλευτής του ΚΙΝΑΛ Παύλος Χρηστίδης εμφατικά δήλωσε ότι *«Είμαι περήφανος που ανήκω σε μια παράταξη όπως το ΠΑΣΟΚ ου δεν συνδιαλέχτηκε ποτέ με τη Χρυσή Αυγή»*, ενώ ο βουλευτής του ΚΚΕ Νίκος Καραθανασόπουλος επανέλαβε την άποψη ότι *«Υπήρξε ανοχή από το αστικό κράτος, όπως τους κόλπους της αστυνομίας, η προβολή από εργαλεία του αστικού κράτους, όπως τα ΜΜΕ, αλλά αξιοποιήθηκε και από τα άλλα κόμματα για συγκεκριμένες επιδιώξεις»*. Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Κώστας Μπάρκας κατηγόρησε το πολιτικό σύστημα λέγοντας ότι *«προσπάθησε να καλύψει τη δράση της Χρυσής Αυγής»*, ενώ στη συνέχεια αναφέρθηκε και εκείνος στην άποψη κάποιων στελεχών της Νέας Δημοκρατίας περί δημιουργίας μιας *«σοβαρής Χρυσής Αυγής»*. Στην εκπομπή της 9^{ης} Οκτωβρίου κατά τη διάρκεια συζήτησης για το νέο Ποινικό Κώδικα, υπήρξε μια αντιπαράθεση μεταξύ των εκπροσώπων των κομμάτων, και συγκεκριμένα με τον βουλευτή της ΝΔ Θάνο Πλεύρη να

επιρρίπτει ευθύνες στο κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ υποστηρίζοντας ότι με τις αλλαγές που έγιναν επί διακυβέρνησης του η Χρυσή Αυγή «πέφτει στα μαλακά και ευνοείται».

- *Καλημέρα – Σκαι:* Στην εκπομπή της 10ης Οκτωβρίου ο δημοσιογράφος Γιώργος Αυτιάς απευθυνόμενος στον κυβερνητικό εκπρόσωπο της ΝΔ Στέλιο Πέτσα αναφέρει «Σαμαράς και Μητσοτάκης πρωταγωνιστές στην εξέλιξη αυτή, έτσι θα γράψει η ιστορία». Ο Στέλιος Πέτσας από την πλευρά του αναφέρθηκε στις ευθύνες που έχει ο ΣΥΡΙΖΑ για τις αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα, οι οποίες όπως δήλωσε «ευνοούν τη Χρυσή Αυγή», καθώς και στη συνύπαρξη των δύο παρατάξεων στο Κίνημα των Αγανακτισμένων. Στην εκπομπή της 11^{ης} Οκτωβρίου ο Άδωνις Γεωργιάδης λέει «Επί Σαμαρά ξεκίνησε η δική, επί Μητσοτάκη μπήκαν φυλακή», «επί Τσίπρα αποφυλακίστηκαν, επί Τσίπρα έγινε πιο ευνοϊκό το ποινικό πλαίσιο», «έριξαν τον Σαμαρά σε συνεργασία με τη Χρυσή Αυγή». Η τέως Πρόεδρος της Βουλής και βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Ζωή Κωνσταντοπούλου αναφέρει «Πολιτικό σύστημα και δικαιοσύνη αδράνησαν απέναντι στις εγκληματικές ενέργειες της οργάνωσης».
- **Τώρα ό,τι συμβαίνει – Open:** Ο δικηγόρος των Αιγυπτίων αλιεργατών Θανάσης Καμπαγιάννης δηλώνει «Η συγκεκριμένη συμμορία (Χρυσή Αυγή) είχε πλάτες τους κρατικούς μηχανισμούς». Αναφέρθηκε επίσης στο γεγονός ότι αστυνομικός καταδικάστηκε ως μέλος της οργάνωσης, καθώς και στο περιστατικό κατά το οποίο μετά την επίθεση στους αλιεργάτες οι δράστες άλλαξαν τις μπλούζες τους μέσα στο αστυνομικό τμήμα έπειτα από παρότρυνση και βοήθεια κάποιων αστυνομικών.
- **Ερτ Σαββατοκύριακο – EPT:** Στην εκπομπή της 10^{ης} Οκτωβρίου ο βουλευτής της ΝΔ Γιάννης Καλλιάνος δήλωσε ότι «Επί Σαμαρά ξεκίνησε η δίκη, επί Μητσοτάκη ολοκληρώθηκε», «Ο ΣΥΡΙΖΑ μαζί με τη Χρυσή Αυγή έριξαν τη ΝΔ», «πίσω από τις πόρτες έπαιρναν αποφάσεις από κοινού». Ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Θανάσης Παπαχριστόπουλος αναφέρθηκε στη σχέση του τότε Γενικού Γραμματέα της Κυβέρνησης του Αντώνη Σαμαρά, με τη Χρυσή Αυγή, και πιο συγκεκριμένα στην επικοινωνία με τον Ηλία Κασιδιάρη. Στην εκπομπή της 11^{ης} Οκτωβρίου, ο δημοσιογράφος Γιάννης Στρατάκης αναφέρθηκε στις κοινές διαδηλώσεις μεταξύ ΝΔ και Χρυσής Αυγής για το ζήτημα της Μακεδονίας και τη Συμφωνία των Πρεσπών, καθώς και τις «υπόγειες συνομιλίες Μπαλτάκου με Κασιδιάρη». Αντίθετα, ο δημοσιογράφος Λάμπρος Καλαρρύτης μίλησε για «φλερτ» μεταξύ ΣΥΡΙΖΑ και Χρυσής Αυγής για ψήφους σε νομοσχέδια. Ο βουλευτής της ΝΔ Δημήτρης Σταμενίτης αναφέρει «Δεν θα υπήρχε η δίκη της Χρυσής Αυγής εάν δεν υπήρχε η Κυβέρνηση της ΝΔ το 2013». Στη συνέχεια, ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ αναφέρει με αφορμή το πρωτοσέλιδο της Αυγής, «Η ΝΔ συκοφαντεί την αριστερά», ενώ λίγο αργότερα ο βουλευτής του ΚΚΕ Κώστας

Παπαδάκης κατηγορεί τη ΝΔ και το ΣΥΡΙΖΑ ότι *«καλούσαν σε συγκεντρώσεις, φωτογραφίζονταν με μέλη της οργάνωσης...»*.

Η παρούσα υπόθεση εκτός από κοινωνικές διαστάσεις, λαμβάνει και πολιτικές. Η επιλογή λοιπόν των ατόμων που καλούνται να σχολιάσουν το πολιτικό στοιχείο του υπό συζήτηση θέματος, δεν είναι τυχαία. Η συζήτηση διενεργείται μεταξύ εκπροσώπων που προέρχονται από τις τέσσερις πρώτες, σε ποσοστά, κομματικές παρατάξεις όπως τη Νέα Δημοκρατία, το ΣΥΡΙΖΑ, το ΚΚΕ και το ΚΙΝΑΛ. Η συζήτηση λαμβάνει τη μορφή αντιπαράθεσης, ειδικά όταν γίνεται αναφορά στις σχέσεις της εκάστοτε κομματικής παράταξης με την οργάνωση της Χρυσής Αυγής. Πρόκειται για μια δημόσια τηλεοπτική αντιπαράθεση η οποία λαμβάνει χώρα σε ένα μαζικό μέσο, με αφορμή ένα συγκεκριμένο γεγονός της επικαιρότητας. Μεταξύ των σχολιαστών υπάρχει αλληλόδραση και σύγκρουση θέσεων (Πολίτης, 2008: 211). Η επιδίωξη μιας δημόσιας τηλεοπτικής αντιπαράθεσης απαιτεί τη διατήρηση της προσήλωσης του κοινού στην εκπομπή και την άσκηση επιρροής στις ήδη υπάρχουσες απόψεις που κατέχει εκείνο για το υπό συζήτηση θέμα (Πολίτης, 2008: 227). Άξιο παρατήρησης είναι και το γεγονός ότι οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι φαίνεται να είναι προσκείμενοι προς τη θέση που προβάλλουν εκπρόσωποι του κυβερνώντος κόμματος. Ο λόγος αποτελεί ένα επικοινωνιακό μέσο το οποίο προβάλλει ιδεολογίες, συνεπώς είναι σχεδόν αδύνατο τόσο οι εκπρόσωποι μιας εκπομπής, όσο και οι προσκεκλημένοι να μην ακολουθούν μια συγκεκριμένη ιδεολογική γραμμή. Ο εκπρόσωπος κάθε κόμματος προσπαθεί να αντικρούσει τα λεγόμενα και τα επιχειρήματα του “αντιπάλου” του, προβάλλοντας εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις όσον αφορά το ζήτημα που τίθεται στο τραπέζι. Σύμφωνα με τον Lasswell *«...κάθε φορέας εξουσίας βρίσκεται σε επιφυλακή απέναντι στους άλλους και στηρίζεται στην επικοινωνία ως μέσο για να διατηρήσει την εξουσία του»* (Φραγκούλης & Λιβιεράτος, 1991: 74).

Μέσω της αντιπαράθεσης προβάλλεται η ετερότητα, η αντίθεση μεταξύ του “εμείς” και οι “άλλοι”. Όλες οι ανθρώπινες ομάδες ανάλογα με τις αναπαραστάσεις που εντυπώνονται στο νου τους ή τις αρχές που πρεσβεύουν έχουν μια συγκεκριμένη αντίληψη για το άλλο άτομο, αυτό που βρίσκεται απέναντι τους είτε ιδεολογικά, είτε κοινωνικά. Το ίδιο ισχύει και για το αντικείμενο της κοινωνικής αναπαράστασης, οι διαφορές που παρατηρούνται ως προς την ερμηνεία και τη νοηματοδότηση της αναπαράστασης οφείλονται στη διαφορετική κοινωνική – πολιτική ομάδα που ανήκουν τα άτομα. Παρατηρείται ότι οι βουλευτές της ΝΔ επιρρίπτουν ευθύνες στο αντίπαλο δέος, που είναι η παράταξη του ΣΥΡΙΖΑ. Οι εκπρόσωποι των δύο παρατάξεων έχουν διστάμενες απόψεις και ακολουθούν διαφορετική πολιτική γραμμή με αποτέλεσμα να συγκρούονται. Οι εκπρόσωποι της ΝΔ καταλογίζουν στους βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ την αλλαγή στον Ποινικό Κώδικα, η οποία, όπως ισχυρίζονται, έγινε με σκοπό να ευνοηθεί ποινικά η οργάνωση της Χρυσής Αυγής, στη συνέχεια τους χρεώνουν τις κοινές διαδηλώσεις του 2011, μια χρονιά κατά την οποία έκανε την

εμφάνιση του το “Κίνημα των Αγανακτισμένων” και τέλος, υποστηρίζουν ότι η κοινή ψήφιση νομοσχεδίων με τη Χρυσή Αυγή, ευνοούσε το ΣΥΡΙΖΑ. Αντίθετα, οι εκπρόσωποι του ΣΥΡΙΖΑ αντιλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο τη σχέση του κρατικού μηχανισμού με τη Χρυσή Αυγή. Σύμφωνα με δηλώσεις των στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ, η ΝΔ διαδήλωνε μαζί με τους υποστηρικτές και τα μέλη της Χρυσής Αυγής για τη Συμφωνία των Πρεσπών, ενώ ήταν συχνή η αναφορά στην επικοινωνία του Παναγιώτη Μπαλάκου, τότε Γενικού Γραμματέα στη κυβέρνηση του Αντώνη Σαμαρά, με μέλη της Χρυσής Αυγής, και ειδικότερα με τον Ηλία Κασιδιάρη. Μια τρίτη εκδοχή έρχεται από τα κόμματα ΚΙΝΑΛ και ΚΚΕ. Από την πλευρά τους οι βουλευτές των δύο κομμάτων διαχωρίζουν τη θέση τους, αναφέροντας ότι ουδέποτε συγχρωτίστηκαν με τη Χρυσή Αυγή, αποδίδοντας σχέσεις της Χρυσής Αυγής με ΝΔ και ΣΥΡΙΖΑ.

Είναι εμφανές ότι όλες οι πλευρές συμφωνούν στο γεγονός ότι υπήρξε ανεκτικότητα απέναντι στην οργάνωση και τη δράση της Χρυσής Αυγής, τοποθετούνται βέβαια με διαφορετικό τρόπο σε σχέση με αυτό, ο καθένας από την πλευρά του προσπαθεί να αποποιηθεί των ευθυνών και η διαφωνία τους έγκειται στο ποιος δρούσε με ανεκτικότητα και εκμεταλλευόταν την παρουσία της Χρυσής Αυγής, για ίδιον όφελος, μέσα στο Κοινοβούλιο.

Σχετικά με την εμπλοκή ή όχι της ελληνικής αστυνομίας, οι απόψεις για ακόμα μια φορά συγκρούονται, η εκδοχή που παρουσιάζει ο εκπρόσωπος της κάθε πλευράς αντικρούεται με την άλλη. Ο συνδικαλιστής αστυνομικός Σταύρος Μπαλάσκας κάνοντας μια επίκληση στο συναίσθημα και με θεατρικό τρόπο ώστε να πείσει τον ακροατή, υποστηρίζει ότι οι Έλληνες αστυνομικοί έχουν δώσει όρκο απέναντι στη Δημοκρατία. Μέσω αυτού προβάλλεται η εικόνα ανθρώπων οι οποίοι τιμούν και υπερασπίζονται τη Δημοκρατία και ουδέποτε θα έπρατταν με τρόπο ο οποίος θα αντετίθεντο στις αρχές ενός δημοκρατικού πολιτεύματος. Αντίθετα από τον κ. Μπαλάσκα, ο δικηγόρος Θανάσης Καμπαγιάννης υποστήριξε ότι υπήρξε συμμετοχή αστυνομικών στην κάλυψη μελών της Χρυσής Αυγής, γεγονός που δείχνει την διαφορά ως προς την αντίληψη ενός γεγονότος.

5.2.2.4 Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Χρυσή Αυγή

- **Σήμερα – Σκαι:** Ο Δημήτρης Οικονόμου αναφέρει *«Και εμείς εδώ είμαστε δικαιωμένοι γιατί ποτέ δεν καλέσαμε αυτά τα άτομα, ποτέ δεν τους είχαμε εδώ, ποτέ δεν τους είχαμε ως καλεσμένους και σε καμία συζήτηση μαζί τους. Νομίζω ότι δικαιωθήκαμε και είμαστε περήφανοι για αυτό».*
- **Ερτ Σαββατοκύριακο – ΕΡΤ:** Ο Κώστας Λασκαράτος αναφέρει *«Όσον αφορά το δημοσιογραφικό κόσμο ήταν αρκετοί εκείνοι που έκαναν lifestyle πρωτοσέλιδα με αγκυλωτούς σταυρούς, μπράτσα και άλλα συναφή»*, με τη δημοσιογράφο Βούλα Κεχαγιά να συμφωνεί προσθέτοντας *«Έχουν ευθύνη και οι δημοσιογράφοι διότι υπήρχαν ΜΜΕ που*

έπλεκαν τα εγκώμια και έκαναν διθυραμβικά σχόλια και προέβαλαν μια πιο lifestyle εκδοχή, τονίζοντας ταυτοχρόνως και τη “φιλανθρωπική δράση” της οργάνωσης».

Παρόλο που η εμπλοκή των ΜΜΕ και η προβολή της Χρυσής Αυγής από εκείνα υπήρξε έντονη τα προηγούμενα χρόνια, είναι εμφανές ότι η τοποθέτηση των σχολιαστών, ειδικότερα των εκπροσώπων των μέσων ενημέρωσης, είναι ανεπαρκής. Στην περίπτωση του Σκαι, ο Δημήτρης Οικονόμου κάνοντας μια επίκληση στο ήθος τόσο εκείνου, όσο και των εργαζομένων του σταθμού, αναφερόμενος στο ότι ποτέ δεν έδωσαν βήμα στα μέλη της οργάνωσης να παραθέσουν τις απόψεις και τις ιδέες τους δημόσια, προβάλλει την εικόνα μιας ομάδας ανθρώπων οι οποίοι γνώριζαν το προφίλ των μελών της οργάνωσης, προφανώς δεν ενστερνίζονταν τις απόψεις τους και για αυτό το λόγο συνέχισαν να κάνουν τη δουλειά τους διατηρώντας το ήθος και το σεβασμό που απαιτεί το επάγγελμα. Βέβαια, η δημοσιογραφία απαιτεί να ακούγονται και να παρουσιάζονται όλες οι πλευρές, ιδιαίτερα σε μια δημοκρατική κοινωνία, ακόμα και αν ορισμένες φορές οι αντιλήψεις κάποιας πλευράς αντιβαίνουν τον ηθικό και αξιακό κώδικα του δέκτη - ακροατή.

Στην εκπομπή “Ερτ Σαββατοκύριακο” διακρίνεται μια διαφοροποίηση στις δηλώσεις των δημοσιογράφων. Προβλήθηκε μια εικόνα σύμφωνα με την οποία τα μέσα ενημέρωσης έδιναν δημόσιο βήμα στα μέλη της οργάνωσης, δημιουργώντας το προφίλ καθημερινών ανθρώπων με ενδιαφέροντα, υγιεινό τρόπο ζωής και παροχή βοήθειας προς το συνάνθρωπο. Είναι χαρακτηριστικό βέβαια το γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποια ανάληψη ευθύνης από τους συγκεκριμένους δημοσιογράφους, γεγονός το οποίο φαίνεται από τη χρήση του γ’ πληθυντικού.

5.2.3 Σκιαγράφηση της Μάγδας Φύσσα

- **Σήμερα – Σκαι:** Στην εκπομπή της 7^{ης} Οκτωβρίου η ψυχολόγος Βέρα Αθανασίου μιλώντας για τη μάνα - Μάγδα Φύσσα σχολιάζει *«Μέσα από μια μάνα εκπροσωπούνται όλες οι μάνες που μάχονται για τη δικαιοσύνη του παιδιού τους και περιμένει όλος ο κόσμος να είναι αυτή η μάνα που θα δικαιώσει τα παιδιά της»*, ενώ λίγο αργότερα προσθέτει, *«Έχει γίνει το πρόσωπο της δίκης, στα μάτια της βλέπουμε την ανάγκη για δικαιοσύνη και για αυτό υπάρχει τέτοια αναστάτωση»*. Αναφορικά με το πρώτο σχόλιο παρατηρείται μια προσπάθεια ταύτισης με τις μητέρες οι οποίες βάζουν πάνω από όλα την ευημερία του παιδιού τους, την ίδια στιγμή όμως η ψυχολόγος, εν αγνοία της, προβάλλει τη διάκριση της μητέρας που αγωνίζεται για το παιδί της, με τη μητέρα που δεν ενεργεί με παρόμοιο τρόπο. Σε ό,τι αφορά το δεύτερο σχόλιο, το ενδιαφέρον που παρουσιάζεται από ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού, προέρχεται από ανθρώπους που αγωνίζονται καθημερινά για τη διατήρηση της ισότητας και της δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα να υπάρχει πλήρης ταύτιση με τη δράση της Μάγδας Φύσσα. Σε επόμενη συζήτηση η δημοσιογράφος Ελένη Καλογεροπούλου τονίζει

ότι «*Η ελληνική κοινωνία πρέπει να πει ένα μεγάλο ευχαριστώ σε αυτή τη μάνα, τη Μάγδα Φύσσα που με τη στάση, τη συμπεριφορά της κράτησε ζωντανή όλη αυτή την ιστορία και φτάσαμε στη σημερινή κατάσταση*». Παρόμοιο περιεχόμενο έχει και το σχόλιο του συνηγόρου Πολιτικής Αγωγής Κώστα Παπαδάκη, ο οποίος έζησε πιο έντονα τη συναναστροφή του με τη Μάγδα Φύσσα και δηλώνει «*Η Μάγδα Φύσσα, χωρίς υπερβολή, είναι η μητέρα του αγώνα μας. Δεν αρκέστηκε να παρακολουθεί την υπόθεση του γιου της, ήταν παρούσα σε όλες τις δικάσιμους και σε άλλες δίκες της Χρυσής Αυγής. Με την παρουσία της δημιούργησε ένα σύμβολο το οποίο γράφεται στην ιστορία, διότι πλέον είναι η συγκλονιστική παρουσία σε αυτή τη δίκη. Είναι πηγή έμπνευσης για το αντιφασιστικό κίνημα και πηγή δύναμης*». Η ανάγκη των ανθρώπων για τη δημιουργία νέων ηρώων και συμβόλων έλαβε σάρκα και οστά στο πρόσωπο της Μάγδας Φύσσα. Η αναφορά στο ότι δεν παρακολουθούσε μόνο ό,τι αφορούσε την υπόθεση του γιου της προβάλλει το ουσιαστικό ενδιαφέρον που υπήρξε από την πλευρά της για όλη την υπόθεση και τη δράση της Χρυσής Αυγής. Στη συνέχεια, η δημοσιογράφος Λίνα Κλείτου αναφέρει «*Όποια μάνα έχει χάσει το παιδί της, κυρίως με αυτό τον τρόπο, το σφάζανε στο δρόμο, έχει το σεβασμό μας, την αμέριστη υποστήριξη μας και θέλω να της πιστώσω την αξιοπρέπεια με την οποία κινήθηκε*». Οι σχολιαστές, στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν ένα κλίμα συμπαράστασης και συμπόνιας απέναντι στη Μάγδα Φύσσα, αφήνουν να εννοηθεί, με έμμεσο τρόπο, ότι οι συνθήκες υπό από τις οποίες χάνεται μια ανθρώπινη ζωή καθορίζουν τη βαρύτητα της απώλειας και καθιστούν ή όχι, άξιο σεβασμού το άτομο που βίωσε την απώλεια. Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου η Μαρία Αναστασοπούλου αναφερόμενη σε αυτά που είχε βιώσει η Μάγδα Φύσσα τα 5,5 χρόνια της δίκης, σχολιάζει «*Η Μάγδα Φύσσα είναι το πρόσωπο αυτής της δίκης... Η γυναίκα αυτή έχει λαιμοκοπή, την έχουν ειρωνευτεί, της έχουν επιτεθεί... Η κραυγή αυτής της μάνας δύσκολα θα φύγει από τα αυτιά μας*», με τον Δημήτρη Οικονόμου να προσθέτει «*Σε κάνει να αισθάνεσαι παράξενα, να αισθάνεσαι τον πόνο της, την έλλειψη του γιου της ακούγοντας αυτή τη φωνή που θέλει να φτάσει μέχρι τον ουρανό... Ησύχασε η ψυχή, της γιατί δικαίωση δεν υπάρχει όταν έχεις χάσει το παιδί σου... Η γυναίκα αυτή έχει δώσει αγώνα, άντεξε και έμεινε όρθια*». Η ψυχολόγος Άννα Κανδαράκη σχολιάζει «*Ο ρόλος της ήταν κομβικός, ήταν σημαντικό. Ποια μάνα μπορεί να δεχτεί ότι χάνεται ο γιος της σε περίοδο ειρήνης; Ήταν η χειρότερη αντίπαλος γιατί όταν βάζεις μια μάνα απέναντι σου για να υποστηρίξει το παιδί της δε νομίζω ότι υπάρχει πιο σκληρή αντίπαλος από αυτή*». Η Ιωάννα Μάνδρου έχοντας ασχοληθεί εκτενώς με την υπόθεση της δίκης για τη Χρυσή Αυγή, και παρακολουθώντας τη στάση της Μάγδας Φύσσα όλα αυτά τα χρόνια, αναφέρει «*Είναι μια εμβληματική φυσιογνωμία αυτής της δίκης. Δεν ήταν απλά μια μάνα που πήγαινε στο*

δικαστήριο, άκουγε όλες τις φρικαλεότητες, ύβρεις, λοιδορίες, επιθέσεις. Δεν είναι εύκολο πράγμα 5,5 χρόνια. Είναι μια μάνα, ένας πολίτης που σηματοδότησε με τη στάση του τη θέση πολλών ανθρώπων στην κοινωνία», ενώ ο Παύλος Τσίμας σχολιάζει «Ως μάνα είναι ανίκητη γιατί είναι το σύμβολο της μάνας που επιμένει και ζητά τη δικαίωση για το φόνο του παιδιού της μέχρι τελευταία στιγμή, και αυτό μας συγκινεί επειδή είναι μάνα. Αλλά για έμενα κυρίως, είναι πρότυπο πολίτη, ο πολίτης που δεν το βάζει κάτω και επιμένει». Κλείνοντας το σχολιασμό για τη στάση της Μάγδας Φύσσα, η Ιωάννα Μάνδρου τονίζει ορισμένα στοιχεία «Αυτή η γυναίκα δεν είναι μια γυναίκα διανοούμενη που στέκεται μπροστά για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι μια γυναίκα που ζει στο Πέραμα. Είναι μια γυναίκα η οποία έχει έναν άντρα ναυτεργάτη, που δούλευε μια στη χάση και στη φέξη. Προέρχεται από κοινωνικά στρώματα που δεν περιμένεις τέτοιες συμπεριφορές, δηλαδή οι άνθρωποι και φοβούνται, εκφράζουν με διαφορετικό τρόπο την αντίσταση τους, γιατί την είδατε και πόσο κόσμια είναι... και πόσο περιποιημένη. Την είδατε καμιά μέρα στη δίκη αχτένιστη;». Σύμφωνα με την κυρίαρχη αντίληψη, οι πολίτες που προέρχονται από χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα δεν διαθέτουν το απαραίτητο μορφωτικό επίπεδο και την οικονομική ευμάρεια, εργάζονται ως χαμηλόμισθοι υπάλληλοι, δεν υιοθετούν ένα προσεγμένο τρόπο ζωής, γεγονός το οποίο αντανακλάται από τη σωματική τους κατάσταση και οι διεκδικήσεις τους για ένα καλύτερο βιωτικό επίπεδο ή την απόδοση δικαιοσύνης, συνδέονται με πράξεις οι οποίες δεν στηρίζονται στο διάλογο αλλά σε συμπεριφορές που κατευθύνονται από το θυμικό. Η κυρίαρχη αντίληψη για ένα γεγονός ή μια κατάσταση διαμορφώνεται με βάση «τα στερεοτυπικά σχήματα σκέψης» που λειτουργούν σε κάθε κοινωνία και θεωρούνται αυτονόητα (Τσαρδάκης, 1990: 71). Πρόκειται για γενικευμένες πεποιθήσεις και προσδοκίες μέσω των οποίων άτομα με συγκεκριμένα μοτίβα συμπεριφοράς και κοινωνικό status, τοποθετούνται στην ανάλογη κατηγορία. Αναφορικά με το σχόλιο της κ. Μάνδρου, το οποίο εμπεριέχει μια σειρά από στερεοτυπικές αντιλήψεις, αναπαριστά μια γυναίκα - τη Μάγδα Φύσσα - η οποία προέρχεται από τη λαϊκή τάξη, ο σύζυγος της δεν διαθέτει σταθερή εργασία, αντιθέτως εργάζεται μόνο όταν προκύπτει κάποια ανάγκη από την πλευρά του εκάστοτε εργοδότη. Η στάση που έχει επιδείξει όλα αυτά τα χρόνια συγκρούεται με τις πεποιθήσεις για την τάξη στην οποία ανήκει κοινωνικά, ίσως και ιδεολογικά. Σχετικά με την αναφορά σε στοιχεία της εξωτερικής της εμφάνισης, προβάλλεται η αναπαράσταση μιας μάνας η οποία ενώ έχει χάσει με το χειρότερο τρόπο το παιδί της, συνεχίζει να επιμελείται την εμφάνιση της. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την κυρίαρχη αντίληψη, μια αντίληψη που θέλει τους ανθρώπους να καταβάλλονται από τη θλίψη, αδιαφορώντας πλέον για οτιδήποτε μπορεί να τους προκαλέσει το αίσθημα της χαράς και να αναπτερώσει το ηθικό τους. Στην

εκπομπή της 9^{ης} Οκτωβρίου, η ψυχολόγος Τένια Μακρή σχολιάζει «*Η μητέρα είναι αναμφισβήτητα το σύμβολο, έχει πρωτοστατήσει. Πάντα έχουμε μια μητέρα η οποία μπαίνει μπροστά για να υπερασπιστεί το παιδί της, και μέσα από τον δικό της πόνο και τη δική της κραυγή αναδεικνύεται ένας ήρωας. Η μητέρα είναι το ηρωικό πρόσωπο, έχει αγωνιστεί, έχει διαδηλώσει για το δίκιο του παιδιού της*». Προς το τέλος της εκπομπής, με αφορμή τα αρνητικά σχόλια που υπήρξαν μετά της δηλώσεις της Ιωάννας Μάνδρου στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου τονίζει «*Έχω τιμήσει τη Μάγδα Φύσσα, έχω μιλήσει για το ήθος και την προσφορά της.. Είναι μια μάνα χαροκαμένη*». Λόγω του ότι τα στερεότυπα είναι προϊόν ασυνείδητων διεργασιών, ο επικοινωνητής δεν αντιλαμβάνεται την αρνητική τους νοηματοδότηση.

- **Ωρα Ελλάδος – Open:** Στην εκπομπή της 7^{ης} Οκτωβρίου ο Άκης Παυλόπουλος σχολιάζει «*Είναι μεγάλη μέρα για τη Μάγδα Φύσσα. Αυτή η γυναίκα η οποία εδώ και 5,5 χρόνια κουβαλάει το σταυρό, όχι ότι θα σταματήσει να τον κουβαλάει το σταυρό, αλλά θα νιώσει την ελάχιστη δικαίωση στην ψυχή της, στη ζωή της για τη δολοφονία του παιδιού της*», με τη Ντόρα Κοτροκόη να συμπληρώνει «*τραγική φιγούρα η Μάγδα Φύσσα... Μια γυναίκα σύμβολο για τον αντιφασιστικό αγώνα η Μάγδα Φύσσα*». Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου, η δικηγόρος της οικογένειας Φύσσα, Ελευθερία Τομπατζόγλου, παρουσιάζει τη Μάγδα Φύσσα ως έναν άνθρωπο με «*ένα χαρακτήρα απίστευτα δυνατό. Η χθεσινή απόφαση ήταν κάτι που μαλάκωσε την ψυχή της ως ένα βαθμό, βέβαια ο πόνος δεν περνάει. Έδινε έναν αγώνα ο οποίος δεν ήταν μόνο προσωπικός, είχε πάρει στην πλάτη της όλη την κοινωνία. Η δικαίωση που ένιωσε δεν ήταν μόνο προσωπική*».
- **Τώρα ό,τι συμβαίνει – Open:** Στην εκπομπή της 10^{ης} Οκτωβρίου η Φαίη Μαυραγάνη αναφερόμενη στη στιγμή ανακοίνωσης της δικαστικής απόφασης, κατά την οποία η Μάγδα Φύσσα βγήκε από την αίθουσα, αναφέρει «*Όταν άκουσα στο ράδιο αυτή την κραυγή, αυτό το ουρλιαχτό της μάνας, είναι συγκλονιστικό. Δεν είναι δυνατόν να είσαι άνθρωπος και να μην παραχτεί το μέσα σου όλο. Τι έζησε, τι πέρασε αυτή η γυναίκα*».

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των ΜΜΕ είναι η επικέντρωση σε πτυχές ζητημάτων οι οποίες γεννούν στο κοινό έντονα συγκινησιακά συναισθήματα, καθώς και στη δημιουργία ηρωικών φυσιογνωμιών που θα μιλήσουν στη ψυχή των τηλεθεατών. Η Μάγδα Φύσσα, μητέρα του δολοφονημένου Παύλου Φύσσα, αποτελεί αυτό το πρόσωπο για τα ΜΜΕ. Ο λόγος τόσο των παρουσιαστών, όσο και των σχολιαστών συνοδεύεται από το ανάλογο δραματοποιημένο ύφος. Οι τόνοι πέφτουν, οι σχολιαστές υιοθετούν ένα προσωπείο το οποίο είναι ιδιαίτερα ανθρώπινο και ο λόγος τους περιλαμβάνει λέξεις και συμβολισμούς που αποσκοπούν στην ενεργοποίηση ενός αισθήματος εν συναίσθησης στους τηλεθεατές. Ειδικότερα, διαφαίνεται μια προσπάθεια να

ταυτιστεί ο τηλεθεατής με τη Μάγδα Φύσσα, είτε ως γονέας που θα πάλευε για τη δικαίωση και την ευτυχία του παιδιού του, είτε ως γιος ή κόρη που στο πρόσωπο της Μάγδας Φύσσα βλέπει τη δική του ή δική της μάνα. Τέλος, ο σκηνοθέτης αναλαμβάνει να εμπλουτίσει το σκηνικό προβάλλοντας την ίδια στιγμή πλάνα και στιγμιότυπα με κεντρικό πρόσωπο τη Μάγδα Φύσσα, σε στιγμές με έντονη συγκινησιακή φόρτιση. «Επειδή η τηλεόραση είναι κυρίως εικόνα αναζητιέται συνεχώς και για κάθε θέμα ο τηλεοπτικός τρόπος μετάδοσης του μηνύματος: προέχει η εικόνα του γεγονότος» (Κωνσταντοπούλου, 2010: 67). Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου, μια ημέρα μετά τη γνωστοποίηση της δικαστικής απόφασης για τη Χρυσή Αυγή, στην εκπομπή *Σήμερα* στο Σκαι, τόσο κατά την έναρξη, όσο και μετά από κάθε διαφημιστικό διάλειμμα προβαλλόταν ένα συγκεκριμένο βίντεο στο οποίο φαινόταν η Μάγδα Φύσσα να βγαίνει από τη δικαστική αίθουσα κατευθυνόμενη προς το προαύλιο του Εφετείου έντονα συγκινημένη, φωνάζοντας επικαλούμενη το γιό της «Γιε μου... Γιε μου...». Το βίντεο συμπλήρωναν και άλλα πλάνα με τη Μάγδα Φύσσα, όπως η επίσκεψη στο μνημείο του Παύλου Φύσσα, στο σημείο όπου δολοφονήθηκε, εικόνες με την ίδια στις δικαστικές αίθουσες κατά τη διάρκεια των 5,5 χρόνων, ενώ το τραγούδι που συνόδευε αυτές τις εικόνες ήταν μια διασκευή που είχε κάνει ο Παύλος Φύσσας στο τραγούδι «Σιγά μην κλάψω» του Γιάννη Αγγελάκα. Είναι σημαντικό να αναφερθούν όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν τον τρόπο με τον οποίο προβάλλεται η φυσιογνωμία της Μάγδας Φύσσας μέσα από τη χρήση πολυμέσων.

Ουκ ολίγοι καλλιτέχνες όπως εικαστικοί, ποιητές, λογοτέχνες και συγγραφείς έχουν εμπνευστεί από τη μορφή και την έννοια της μάνας, δημιουργώντας έργα τέχνης και γράφοντας αριστουργηματικά ποιήματα και λογοτεχνικά κείμενα. Στην ελληνική κοινωνία η μορφή της μάνας συνδέεται με την αφοσίωση, την ανιδιοτελή αγάπη, τη στοργή και την ψυχική ανθεκτικότητα. Η μορφή της μάνας αναπαρίσταται συχνά και από τα ΜΜΕ, παραδείγματος χάριν σε τηλεοπτικά σήριαλ, εκπομπές κοινωνικού περιεχομένου ή lifestyle, σε δελτία ειδήσεων με αφορμή κάποιο γεγονός και σε ενημερωτικές εκπομπές. Ο σχολιασμός αναφορικά με τη Μάγδα Φύσσα θέτει σε πρώτο πλάνο την ιδιότητα της ως μητέρα. Πρόκειται για την αναπαράσταση μίας μητέρας η οποία εξαιτίας της απώλειας του γιου της βίωσε τον απόλυτο πόνο, ένα πόνο τον οποίο μετουσίωσε σε αγώνα για δικαίωση. Τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν το προφίλ της μάνας, σύμφωνα με τα λόγια των σχολιαστών είναι η μαχητικότητα, η αξιοπρέπεια και η επιμονή. Σε ορισμένα σημεία είναι ευδιάκριτος ο σεβασμός προς το πρόσωπο της εξαιτίας της απώλειας που βίωσε και της ιδιότητας που κατέχει, εκείνη της μάνας. Γεννιέται λοιπόν ένα ερώτημα: Εάν η Μάγδα Φύσσα δεν είχε χάσει το γιό της και αγωνιζόταν για τα ίδια ιδανικά, θα τύγχανε και πάλι αυτής της αποδοχής και του σεβασμού από τους εκπροσώπους και τους σχολιαστές των ΜΜΕ; Όπως προαναφέρθηκε παραπάνω, τα ΜΜΕ αναζητούν σε κάθε είδηση μια τραγική φιγούρα, γύρω από την οποία θα εκτυλιχτεί η συνέχεια του τηλεοπτικού δράματος. Είναι χαρακτηριστική επίσης, η τακτική των

MME να προβάλλουν εκείνη την προσωπικότητα που “πουλάει” τηλεοπτικά, την προσωπικότητα που θα προσηλώσει τον τηλεθεατή. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι απουσιάζει έντονα η αναφορά στα υπόλοιπα πρόσωπα που συνέβαλλαν στην καταδίκη της Χρυσής Αυγής, ή στο πρόσωπο του πατέρα. Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων, τα MME δεν επιδίωξαν να προβάλλουν το προφίλ “του πατέρα που χάνει το γιό του”.

5.2.4 Σχολιασμός «Λαϊκής Αντίδρασης»

- *Σήμερα – Σκαι:* Στην εκπομπή της 6ης Οκτωβρίου, ο δικηγόρος Γιάννης Μαρακάκης σχολιάζει αναφορικά με τη συγκέντρωση έξω από το Εφετείο, «Θα είναι λάθος να παρασυρθεί ο κόσμος από λάθος μηνύματα και λάθος συμβολισμούς. Δεν πρέπει να ασκηθεί καμία πίεση, με οποιοδήποτε τρόπο στην έδρα. Σε ένα τόσο μαζικό κάλεσμα φοβάμαι τα έκτροπα». Η βουλευτής της ΝΔ Νόνη Δούνια, αναφερόμενη στη στάση των πολιτών απέναντι στο μόρφωμα της Χρυσής Αυγής άφησε το δικό της σχόλιο «Η κοινωνία έχει δείξει πως αισθάνεται απέναντι σε τέτοιου είδους δράσεις, έχει καταλάβει το λάθος της», με τον Δημήτρη Οικονόμου να συμπληρώνει «Ο λαός διόρθωσε το λάθος που είχε κάνει ο ίδιος, γιατί ο λαός την έβαλε τη Χρυσή Αυγή στη Βουλή». Στην εκπομπή της 7^{ης} Οκτωβρίου, ο Άρης Πορτοσάλτε με αυστηρό ύφος διερωτάται «Η συγκέντρωση έξω από το Εφετείο για ποιο λόγο γίνεται;», ενώ συνεχίζει «Δεν έχει δουλειά ο πολίτης να πάει πριν αποφασίσει η δικαιοσύνη, να πει τι στη δικαιοσύνη. Το δικαστήριο θα νιώθει ότι υπάρχει πίεση. Η συγκέντρωση πάει να πιέσει τη δικαιοσύνη». Αργότερα, σε σύνδεση με ρεπόρτερ του σταθμού ο οποίος βρίσκεται στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας, μιλά για την παρουσία αντιεξουσιαστών στο χώρο των προσφυγικών, χωρίς να είναι σίγουρος ότι οι παρευρισκόμενοι προέρχονται από εκείνη την ιδεολογική πλευρά. Σε επόμενη συζήτηση ο Θάνος Πλεύρης υποστηρίζει ότι «υπάρχει έντονη κοινωνική πίεση». Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου ο Δημήτρης Οικονόμου διατυπώνει την εξής ρητορική ερώτηση «Τι μπορεί να αισθάνονται αυτοί οι 400.000 άνθρωποι που έστειλαν αυτούς (μέλη Χρυσής Αυγής) στη Βουλή;». Στη συνέχεια, ο Άρης Πορτοσάλτε συνεχίζει να εκφράζει την αντίθεση του αναφορικά με τη συγκέντρωση τονίζοντας ότι «Δεν χρειαζόταν η συγκέντρωση, ήταν μια αντίδραση της λαϊκιστικής αριστεράς».
- **Ωρα Ελλάδος – Open:** Στην εκπομπή της 7^{ης} Οκτωβρίου ο Γιάννης Σερεντάκος αναφέρθηκε στην προγραμματισμένη συγκέντρωση έξω από το Εφετείο λέγοντας ότι πρόκειται για μια «ειρηνική συγκέντρωση, δεν υπάρχει λόγος για εντάσεις», ενώ στη συνέχεια αναφερόμενος στην εκλογή της Χρυσής Αυγής τα προηγούμενα χρόνια, χαρακτήρισε την ψήφο των πολιτών προς τη Χρυσή Αυγή ως «ψήφο αντίδρασης». Ο Άκης Παυλόπουλος

αναφερόμενος στις εκλογές του 2019 και το αποτέλεσμα για τη Χρυσή Αυγή, το οποίο ήταν ιδιαίτερα χαμηλό, τόνισε ότι οι πολίτες τότε έδωσαν την ετυμηγορία τους για τη συγκεκριμένη οργάνωση.

- **Ερτ Σαββατοκύριακο – ΕΡΤ:** Στην εκπομπή της 10^{ης} Οκτωβρίου, ο Γιάννης Σκάλκος αναφερόμενος στη μαζική συγκέντρωση που πραγματοποιήθηκε έξω από το Εφετείο σχολίασε *«Συγκλονιστική η παρουσία του κόσμου, αλλά κατά τη διάρκεια αυτών των 5,5 χρόνων δεν ήταν τόσοσ κόσμος καθημερινά στο Εφετείο»*, ενώ ο Κώστας Λασκαράτος αναφερόμενος στο προφίλ των ψηφοφόρων κάθε κομματικής παράταξης, αναρωτήθηκε για τους ψηφοφόρους της Χρυσής Αυγής *«Ο ψηφοφόρος 3 φορές της Χρυσής Αυγής τι ήταν;»*. Σε επόμενη συζήτηση, η Βούλα Κεχαγιά υποστηρίζει *«Έχουμε όλοι ευθύνη, οι πολίτες καθορίζουμε με την ψήφο μας ποιοι μπαίνουν ή δεν μπαίνουν στη Βουλή»*. Λίγο πριν το κλείσιμο της εκπομπής, υπήρξε σύνδεση με τον σκηνοθέτη Κώστα Γαβρά ο οποίος μεταξύ άλλων δήλωσε *«Ήταν συγκινητική η συγκέντρωση. Αυτή είναι η Ελλάδα»*.

Παρατηρείται μια επίρριψη ευθυνών προς τους πολίτες σχετικά με την άνοδο της Χρυσής Αυγής και την είσοδο της στο Κοινοβούλιο, καθώς και την ανεκτικότητα που έδειξαν απέναντι σε εκείνο το μόρφωμα. Ο ρόλος που κατέχουν τα ΜΜΕ στη δημιουργία και τη διάδοση των πληροφοριών, είναι καθοριστικός. Η επιρροή που ασκούν στο σύνολο των πολιτών είναι χαρακτηριστική της δυναμικής τους. Ειδικότερα, τα ΜΜΕ συνέβαλλαν με τον τρόπο τους στην ανάδειξη της Χρυσής Αυγής, σε μια εποχή με έντονα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, επηρεάζοντας ένα μεγάλο ποσοστό πολιτών, οι οποίοι όντας ήδη αγανακτισμένοι από την πολιτική που εφάρμοζαν οι προηγούμενες κυβερνήσεις, έστρεψαν το βλέμμα τους προς μια ακραία λύση διαφυγής. Αντ' αυτού λοιπόν, προβάλλεται η εικόνα των πολιτών οι οποίοι επέλεξαν, με δική τους θέληση, να υποστηρίξουν τη Χρυσή Αυγή, στην πορεία βέβαια αντιλήφθηκαν το “λάθος” τους, όπως αναφέρουν ορισμένοι από τους σχολιαστές, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της οργάνωσης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το επικριτικό ύφος ορισμένων σχολιαστών, όταν αναφέρονται στην επιλογή των πολιτών να υποστηρίξουν με την ψήφο τους τη Χρυσή Αυγή, χωρίς βέβαια να αναλύονται οι λόγοι για τους οποίους ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού στράφηκε προς την έσχατη λύση της Χρυσής Αυγής.

Αναφορικά με τη μαζική συγκέντρωση στο Εφετείο, ο λόγος των σχολιαστών, τόσο μια ημέρα πριν τη συγκέντρωση, όσο και κατά την ημέρα της συγκέντρωσης, προκαταβάλλει την εξέλιξη της, η συγκέντρωση δηλαδή, αγκυροβολείται στην στερεοτυπική αντίληψη περί πρόκλησης επεισοδίων και κοινωνικής αναταραχής. Πέρα από αυτό, εκφράζεται η αγωνία των σχολιαστών για την πίεση που μπορεί να ασκήσει το πλήθος στα όργανα της δικαιοσύνης. Η αντίληψη περί κοινωνικής πίεσης όσον αφορά τη δικαστική ετυμηγορία, προβάλλει τη δυναμική που χαρακτηρίζει το ενωμένο

πλήθος, ταυτόχρονα όμως υπονοεί την έλλειψη ανθεκτικότητας του ελληνικού συστήματος δικαιοσύνης απέναντι σε τέτοιου είδους προκλήσεις.

Ο λόγος που αρθρώνεται παραπέμπει στο μηχανισμό της προπαγάνδας, *«Η προπαγάνδα χαρακτηρίζεται από ένα άκαμπτο ύφος, επαναληπτικό και ακραίο, που δεν χωρά αμφιβολίες και δεν έχει ρωγμές. Συνδέεται με στερεότυπα, προκαταλήψεις και ομοιόμορφες συμπεριφορές»* (Μαντόγλου και Μελέτης, 2013: 72). Η συχνή αναφορά στα πιθανά επεισόδια και την κοινωνική πίεση που επιδιώκει να ασκήσει το πλήθος, δημιουργούν από νωρίς την εντύπωση ότι αυτοσκοπός των συγκεντρωμένων πολιτών δεν είναι η ομαλή διεξαγωγή της συγκέντρωσης, αλλά η πρόκληση αναταραχών. Χαρακτηριστικό είναι άλλωστε το σχόλιο του Άρη Πορτοσάλτε περί *«λαϊκιστικής αριστεράς»*, σχόλιο το οποίο συνδέεται με το στερεότυπο που θέλει τους εκφραστές του αριστερού χώρου να οργανώνουν τέτοιου είδους μαζικές συγκεντρώσεις και να προκαλούν εντάσεις. Γίνεται μια προσπάθεια κατασκευής της πραγματικότητας, η οποία βασίζεται σε στερεοτυπικές αντιλήψεις (Χατζόγλου, 1996: 296).

Η επισήμανση του δημοσιογράφου Γιάννη Σκάλκου αναφορικά με το γεγονός ότι, κατά τη διάρκεια των 5,5 χρόνων δεν υπήρξαν καθημερινές συγκεντρώσεις ίδιας έντασης, προβάλλει την εικόνα εκείνη των πολιτών που λειτουργούν με γνώμονα τις επιταγές της εποχής και της επικαιρότητας, αφήνοντας υπόνοιες για ένα ενδιαφέρον της στιγμής. Σε μια διαφορετική οπτική στηρίζεται το σχόλιο του Κώστα Γαβρά, *«Ήταν συγκινητική η συγκέντρωση. Αυτή είναι η Ελλάδα»*. Η συγκίνηση έγκειται στο κλίμα ενότητας που επικρατούσε την ημέρα εκείνη ανάμεσα στο συγκεντρωμένο πλήθος. Μέσα από μια μικρή φράση προβάλλεται η θετική όψη της μαζικής κινητοποίησης.

5.2.5 Διεθνές Ενδιαφέρον

- **Σήμερα – Σκαι:** Στην εκπομπή της 8^{ης} Οκτωβρίου η Μαρία Αναστασοπούλου ανέφερε ότι *«υπήρχε και ευρωπαϊκό ενδιαφέρον, για να μην πούμε παγκόσμιο»*, με τον Δημήτρη Οικονόμου να συμπληρώνει *«υπήρχαν ξένοι συνάδελφοι οι οποίοι μετέδωσαν ζωντανά τη χθεσινή απόφαση και πιθανόν να είναι ένα δεδεικασμένο που θα απασχολήσει ολόκληρη την Ευρώπη»*.
- **Ώρα Ελλάδος – Open:** Στην εκπομπή της 7^{ης} Οκτωβρίου, ο Άκης Παυλόπουλος υποστηρίζει *«Μια σημαντική μέρα για τα ελληνικά πράγματα αλλά και για τα μηνύματα που θα στείλουμε στο εξωτερικό, γιατί όλη η Ευρώπη θα έχει στραμμένο το βλέμμα στην Ελλάδα σήμερα»*. Στην εκπομπή της 8ης Οκτωβρίου, στη στήλη όπου αναφέρονται οι σημαντικότερες ειδήσεις στα ηλεκτρονικά μέσα, η δημοσιογράφος αναφέρει *«Το γύρο του κόσμου κάνει η δίκη της Χρυσής Αυγής που προσέλκυσε το ενδιαφέρον μεγάλων ειδησιογραφικών πρακτορείων,*

AL Jazeera, BBC, New York Times, Associate Press, καθώς και από τα γερμανικά μέσα». Ο δημοσιογράφος Μιχάλης Ιγνατίου από τις ΗΠΑ σχολίασε «Η απόφαση σχολιάστηκε πολύ και με θετικό τρόπο, και από τα τηλεοπτικά δίκτυα και από τις εφημερίδες όπως η Washington Post. Κέρδισε πολλούς πόντους η Ελλάδα με την ιστορία αυτή».

- Καλημέρα – Σκαι: Στην εκπομπή της 11ης Οκτωβρίου, η ανταποκρίτρια για τα γαλλικά μέσα Έρρικα Βαλιάνου, ερωτήθηκε από τον Γιώργο Αυτιά για την αντίδραση των Γάλλων αναφορικά με τη δικαστική απόφαση. Η απάντηση της *«Αμέσως μεταδώσαμε τηλεγράφημα για τη γνωστοποίηση της απόφασης. Όχι μόνο η απόφαση, αλλά από την αρχή αυτή η υπόθεση ενδιέφερε πάρα πολύ τους Γάλλους σε καίρια σημεία της διαδικασίας, 5,5 χρόνια τώρα μιλάμε για τις απολογίες τους, για την τοποθέτηση της Εισαγγελέως της έδρας. Το γαλλικό πρακτορείο ειδήσεων και με όλους τους συναδέλφους εδώ στην Αθήνα, μεταδίδαμε συνέχεια, γιατί όπως ξέρεις όχι μόνο στη Γαλλία αλλά και σε όλη την Ευρώπη, γιατί τέτοια φαινόμενα ναζισμού και φασισμού ενδιαφέρουν πάρα πολύ την Ευρώπη. Αυτό που ενδιαφέρει το γαλλικό πρακτορείο ειδήσεων αυτή την ώρα είναι τι θα γίνει και με τον Λαγό που είχε εκλεγεί ως Ευρωβουλευτής της Χρυσής Αυγής».*

Αναμφισβήτητα, η δίκη της Χρυσής Αυγής συγκαταλέγεται ανάμεσα στις σπουδαιότερες δίκες⁷, για τα ελληνικά δεδομένα, ενώ σύμφωνα με τα διεθνή μέσα ενημέρωσης είναι η μεγαλύτερη δίκη φασιστών μετά από εκείνη της Νυρεμβέργης.⁸ Το ενδιαφέρον που υπήρξε από το διεθνή χώρο, προβάλλεται ως μια μεγάλη επιτυχία για την Ελλάδα, μια επιτυχία μέσω της οποίας αναδεικνύεται η αξιοκρατική δικαιοσύνη της χώρας και τα άμεσα αντανακλαστικά για την καταδίκη ενός νεοναζιστικού – φασιστικού μορφώματος σε μια δημοκρατική χώρα.

7 Οι σημαντικότερες δίκες στην Ελλάδα ήταν η Δίκη Μπελογιάννη, η Δίκη Λαμπράκη, η Δίκη των Συνταγματάρχων της Χούντας και η Δίκη της «17 Νοέμβρη».

8 https://www.theguardian.com/world/2020/oct/07/golden-dawn-leader-and-ex-mps-found-guilty-in-landmark-trial?CMP=tw_t_gu&utm_source=Twitter&utm_medium#Echobox=1602063996

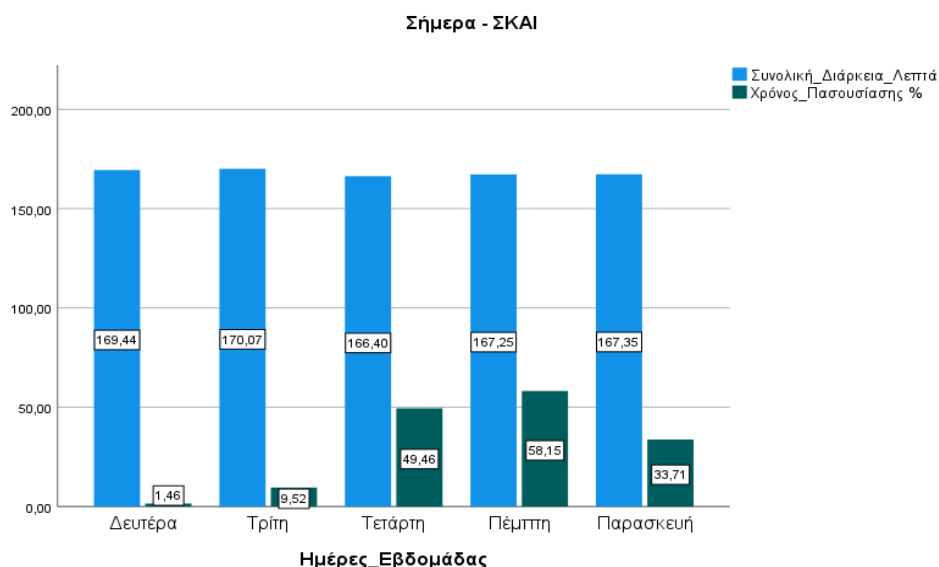
Συμπεράσματα

Φτάνοντας προς το τέλος της παρούσας ερευνητικής εργασίας, μετά την συγκέντρωση, καταγραφή και ανάλυση του υλικού, είναι απαραίτητη η παρουσίαση των συμπερασμάτων, ως απάντηση στα ερωτήματα που διατυπώθηκαν.

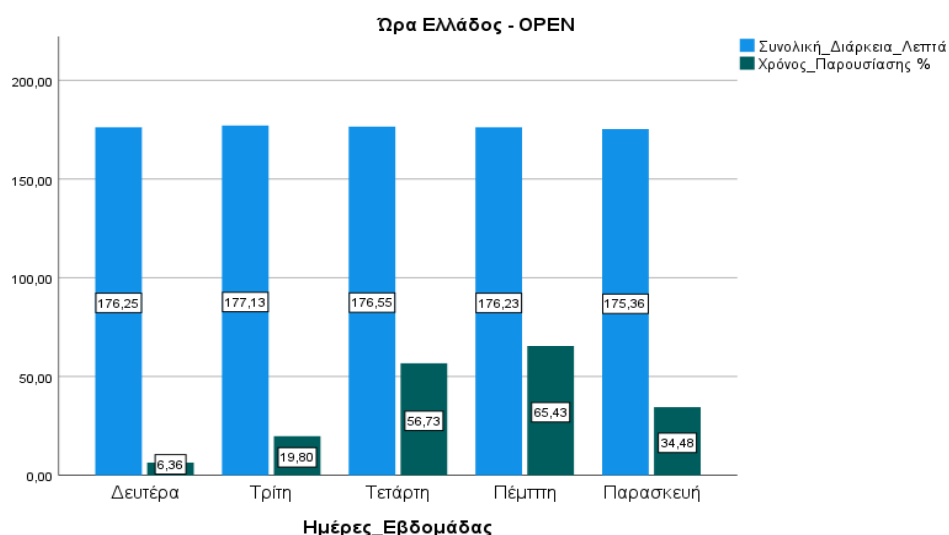
Αναφορικά με τη χρονική διάρκεια⁹ που αφιερώθηκε στην παρουσίαση και τον σχολιασμό της δικαστικής απόφασης, καθώς και των επιμέρους θεμάτων που προέκυψαν ως αφορμή εκείνης, είναι εμφανές (Σχήμα 1 και 2)¹⁰ ότι, στις καθημερινές εκπομπές παρατηρείται μια κλιμάκωση στη χρονική διάρκεια. Ειδικότερα, στις εκπομπές «*Σήμερα*» - Σκαι και «*Ωρα Ελλάδος*» - Open, την Δευτέρα 5/10 υπήρξαν σύντομα σχόλια από τους παρουσιαστές και τους προσκεκλημένους, καθώς και σύντομες αναφορές για την επερχόμενη δικαστική απόφαση, αναφορές οι οποίες παραπέμπουν ταυτόχρονα σε μια υπενθύμιση για το επερχόμενο γεγονός. Το ίδιο μοτίβο διακρίνεται και την Τρίτη 6/10, με τη διαφορά ότι, στην εκπομπή του Open «*Ωρα Ελλάδος*» λαμβάνει χώρα μία εκτενέστερη συζήτηση, μεταξύ βουλευτών διαφόρων κομματικών παρατάξεων, αναφορικά με τη δράση της οργάνωσης και τις σχέσεις με τα υπόλοιπα κόμματα. Ωστόσο, από την Τετάρτη 7/10, ημέρα ανακοίνωσης της δικαστικής απόφασης, παρατηρείται μια έντονη αύξηση στο χρόνο που αφιέρωσαν οι εκπομπές για την κάλυψη της συγκεκριμένης είδησης και τον σχολιασμό των σχετικών, με αυτή, θεμάτων. Τα ρεπορτάζ, οι διαρκείς - απευθείας - συνδέσεις και οι συζητήσεις είχαν την τιμητική τους. Μια ημέρα μετά την ανακοίνωση της δικαστικής απόφασης, υπάρχει κορύφωση στη χρονική διάρκεια που δόθηκε για την παρουσίαση και τον σχολιασμό της, ενώ την Παρασκευή 9/10 το ποσοστό του χρόνου μειώθηκε σε σχέση με τις δύο προηγούμενες ημέρες, όχι όμως σε σχέση με τις δύο πρώτες ημέρες της εβδομάδας.

9 Αναλυτική καταγραφή του συνολικού χρόνου κάθε εκπομπής, του χρόνου παρουσίασης της συγκεκριμένης είδησης, καθώς και του ποσοστού υπάρχει στο Παράρτημα 1, σελ. 66 – 67.

10 Για τον υπολογισμό των ποσοστών έγινε χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS.

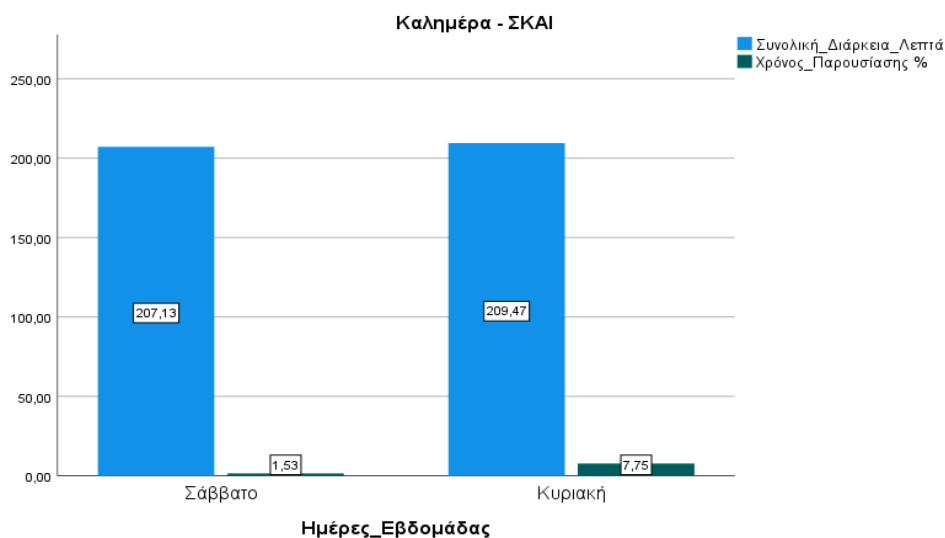
Σχήμα 1

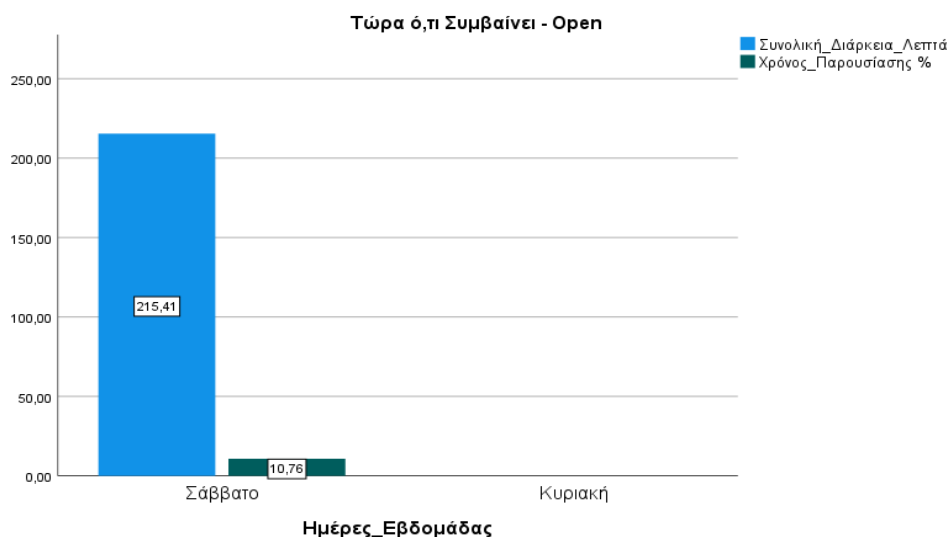
Σχήμα 2

Στις εκπομπές του σαββατοκύριακου δεν παρατηρείται το ίδιο ενδιαφέρον (Σχήμα 3 - 5), με εξαίρεση την πρωινή, ενημερωτική εκπομπή της δημόσιας τηλεόρασης. Πιο αναλυτικά, στην εκπομπή «Καλημέρα» - Σκαι, ο χρόνος που αφιερώθηκε, για μια εκπομπή διάρκειας 3,5 ωρών, είναι ελάχιστος. Κάτι ανάλογο παρατηρείται στην εκπομπή «Τώρα ό,τι συμβαίνει» - Open· ο χρόνος που αφιερώθηκε περιορίζεται στα 23 λεπτά για την ημέρα Σάββατο 10/10, ενώ την Κυριακή 11/10 δεν υπήρξε καμία αναφορά. Διαφορετικά κινήθηκαν στην εκπομπή «EPT Σαββατοκύριακο» - Ερτ1· σε αντίθεση με τις υπόλοιπες, δύο εκπομπές, οι οποίες αρέστηκαν σε σύντομα σχόλια και συζητήσεις, εδώ το ενδιαφέρον, δείχνει, να είναι εντονότερο, καθώς η χρονική διάρκεια που αφιερώθηκε είναι

αυξημένη σε σχέση με τις δύο προηγούμενες εκπομπές, τόσο συνολικά, όσο και τμηματικά, οι συζητήσεις δηλαδή μεταξύ παρουσιαστών και προσκεκλημένων διαρκούν πάνω από 20 λεπτά¹¹.

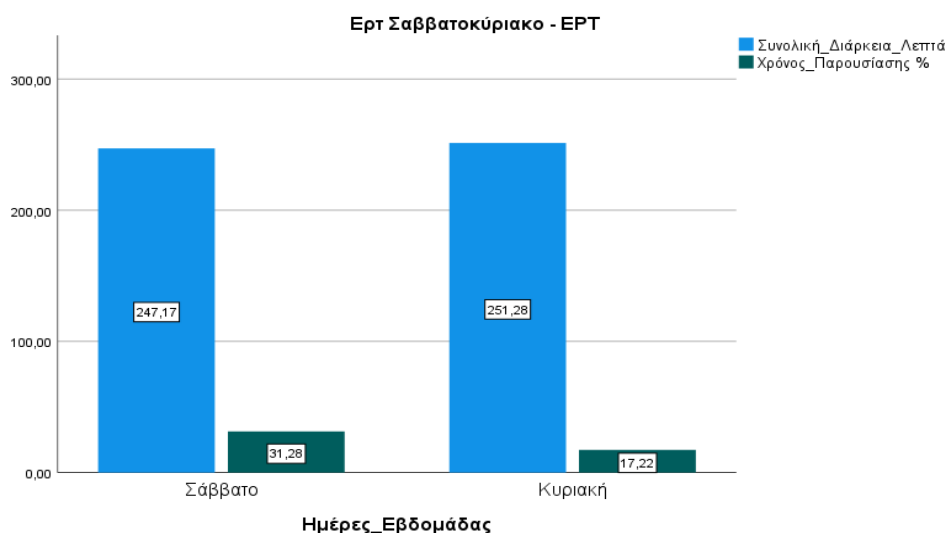

Σχήμα 3

Σχήμα 4

11 Στην περίπτωση που τεθεί σύγκριση μεταξύ της συνολικής, χρονικής διάρκειας κάθε ερευνώμενης εκπομπής, και της συνολικής, χρονικής διάρκειας που αφιερώθηκε για την κάλυψη του, υπό έρευνα, θέματος, από κάθε εκπομπή, είναι εμφανές ότι οι καθημερινές εκπομπές αφιέρωσαν περισσότερο χρόνο. Η συνολική διάρκεια των καθημερινών εκπομπών, όπως φαίνεται από τους πίνακες, κυμαίνεται στις 2 ώρες και 50 λεπτά, ενώ η συνολική διάρκεια των εκπομπών του σαββατοκύριακου κυμαίνεται από 3 ώρες και 30 λεπτά έως 4 ώρες.

Σχήμα 5

Σε αυτό το σημείο είναι ωφέλιμο να αναφερθεί ότι, την ημερήσια ατζέντα των εκπομπών για την περίοδο που ερευνάται, εκτός από τις σταθερές στήλες που αναφέρονται στον καιρό και τα αθλητικά, συμπλήρωσαν ειδήσεις και ρεπορτάζ αναφερόμενα στον κορονοϊό, τις σχέσεις μεταξύ Ελλάδος – Τουρκίας και τις εξελίξεις στη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επομένως, ο χρόνος μοιράστηκε μεταξύ της δικαστικής απόφασης και των προαναφερθεισών ειδήσεων.

Διαφαίνεται λοιπόν ότι, οι δημοσιογράφοι και η ομάδα που πλαισιώνει μια ενημερωτική εκπομπή, επιλέγουν τις ειδήσεις που επηρεάζονται από παράγοντες όπως η αξία τους και η αλληλεπίδραση με την κοινωνία, τη δεδομένη χρονική περίοδο. Επιπλέον, οι δημοσιογράφοι αποφασίζουν ανάλογα το πλαίσιο στο οποίο παρουσιάζονται οι πληροφορίες. Ένα κοινό σημείο μεταξύ των εκπομπών είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει μια συνεχής ροή στην παρουσίαση των ειδήσεων που σχετίζονται με τη δικαστική απόφαση. Πιο συγκεκριμένα, σε αρκετά σημεία παρατηρείται ότι γίνεται μια μικρή αναφορά/σχόλιο ή μια ολιγόλεπτη συζήτηση πάνω στο ζήτημα και στη συνέχεια διακόπτεται, περνώντας στην επόμενη είδηση. Όπως διαφαίνεται στο Παράρτημα 2, στο οποίο καταγράφονται αναλυτικά τα χρονικά σημεία στα οποία υπάρχει αναφορά στο ερευνώμενο θέμα, είναι ευδιάκριτο το στοιχείο της συχνής εναλλαγής τους ενδιαφέροντος και η επαναφορά του, μετά από κάποια ώρα, σε εκείνο.

Με την προβολή συγκεκριμένων ειδήσεων, σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή, και την συνεχή παρουσίαση τους από τα ΜΜΕ, ώστε να βγουν στο προσκήνιο, προκαλούνται αντιδράσεις στο κοινό και έχουν μεγάλο αντίκτυπο στο γενικότερο κοινωνικό σύνολο. Μέσω αυτής της επιλογής, επικοινωνούν στο κοινό τη σχετική σημασία των διαφόρων θεμάτων και γεγονότων και επηρεάζουν την κρίση τους για τη σπουδαιότητα των θεμάτων¹². Είναι δεδομένο ότι η

¹² Σε ποιο βαθμό επηρεάζεται το τηλεοπτικό κοινό, καθίσταται ένα ζήτημα το οποίο μπορεί να αναλυθεί σε μελλοντικές ερευνητικές εργασίες.

πραγματικότητα των ειδήσεων είναι παραγόμενη και η επιλογή της είδησης στηρίζεται στην περιοδικότητα της, την ένταση που τη διακρίνει, την πληρότητα, τη σημασία, τη συσχέτιση και την αναφορά σε πρόσωπα (Χατζόγλου, 1996: 297).

Μέσω των παραπάνω παρατηρήσεων, φαίνεται να απαντάται το ερώτημα αναφορικά με τη σημαντικότητα της είδησης για τη δικαστική απόφαση. Η σπουδαιότητα της είδησης καθορίζεται από το χρόνο που αφιερώθηκε, σε σύγκριση πάντα με τη συνολική διάρκεια κάθε εκπομπής και τις υπόλοιπες ειδήσεις που συμπλήρωσαν τις εκπομπές. Τη στιγμή κορύφωσης του γεγονότος (7/10/2020, ημέρα ανακοίνωσης), καταγράφεται μια εκθετική αύξηση του ενδιαφέροντος από τις καθημερινές εκπομπές, σε σχέση με τις υπόλοιπες ειδήσεις, το οποίο ολοκληρώθηκε λίγες ημέρες μετά την ανακοίνωση των ποινών για τα ηγετικά στελέχη και μέλη της οργάνωσης (9/10/2020), με αποτέλεσμα να την καθιστά αυτόματα ως την πιο σημαντική είδηση για την εβδομάδα εκείνη, σε σχέση με τα υπόλοιπα θέματα που διαμόρφωσαν την ατζέντα των εκπομπών. Αντίθετα, στις εκπομπές του σαββατοκύριακου, στη διάρκεια των οποίων γίνεται, κατά κύριο λόγο, μια ανασκόπηση των θεμάτων που προέκυψαν τις προηγούμενες ημέρες, το ενδιαφέρον υπήρξε «υποτονικό», υποδηλώνοντας την ασημαντότητα της συγκεκριμένης είδησης, με εξαίρεση την εκπομπή της δημόσιας τηλεόρασης, κατά την οποία ο χρόνος μοιράστηκε ισόποσα μεταξύ της είδησης για τη δικαστική απόφαση και των υπολοίπων.

Η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, που αφορά τη δημιουργία κοινωνικών αναπαραστάσεων σχετικά με τα εμπλεκόμενα πρόσωπα, δίνεται παρακάτω. Στην πρώτη κατηγορία, η οποία αναφέρεται στη σημασία της δικαστικής απόφασης, οι δημοσιογράφοι και λοιποί προσκεκλημένοι χρησιμοποιούν λέξεις και φράσεις – κλειδιά όπως *«ιστορική απόφαση»*, *«νίκη για τη Δημοκρατία»*, *«κορυφαία στιγμή της Δημοκρατίας»* και άλλα. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο ελληνικός λαός, στην πλειοψηφία του, αναφέρεται συχνά στον πολιτισμό της Αρχαίας Ελλάδας, ο οποίος συνδέεται άμεσα με την έννοια της Δημοκρατίας, η χρήση συγκεκριμένων λέξεων και φράσεων δεν είναι τυχαία, καθώς μέσω αυτών διαπλάθεται στο μυαλό του δέκτη η εικόνα μιας ετυμηγορίας καθοριστικής για τη Δημοκρατία της χώρας. Είναι γεγονός ότι οι ειδήσεις που συνοδεύονται από βαρυσήμαντα σχόλια τα οποία παραπέμπουν στις αξίες του ελληνικού δημοκρατικού πολιτεύματος, αγγίζουν τον μέσο Έλληνα πολίτη, αναπτερώνοντας έτσι το αίσθημα της υπερηφάνειας και την αίσθηση ότι η Ελληνική δικαιοσύνη λειτουργεί αμερόληπτα.

Η δραματοποίηση που υπόκειται ο χαρακτήρας της Μάγδας Φύσσα από τα ΜΜΕ, με σκοπό να αγγίξει μια μεγάλη μερίδα του τηλεοπτικού κοινού, κατασκευάζει μια συγκεκριμένη εικόνα για το πρότυπο της μάνας. Η αναπαράσταση μιας μητέρας η οποία παλεύει για τη δικαίωση του παιδιού της, τυγχάνει μεγαλύτερης αποδοχής από μια μητέρα η οποία δεν δείχνει την ίδια ψυχική δύναμη και ανθεκτικότητα. Ωστόσο, στο παρελθόν, το ίδιο πρόσωπο είχε στοχοποιηθεί από κάποια μέσα

για την έλλειψη αυτοσυγκράτησης απέναντι σε μέλη της Χρυσής Αυγής, κατά τη διάρκεια ορισμένων ακροαματικών διαδικασιών. Η δεύτερη αναπαράσταση που κατασκευάζεται, όπως λεπτομερώς παρουσιάστηκε και στο κύριο σώμα αυτής της ερευνητικής εργασίας, είναι εκείνη της γυναίκας, που παρά τον πόνο που βίωσε, και συνεχίζει να βιώνει, σε κάθε ακροαματική διαδικασία είναι «περιποιημένη και κόσμια». Η χρήση αυτών των επιθέτων λαμβάνει διττό ρόλο· καταρρίπτει και συντηρεί, ταυτόχρονα το στερεότυπο που υπάρχει για τους ανθρώπους που ανήκουν στα λαϊκά, εργατικά, κοινωνικά στρώματα. Μια κοινή πεποίθηση θέλει αυτούς τους ανθρώπους να μην έχουν αυτοσυγκράτηση και να λειτουργούν σπασμωδικά και έντονα στην προσπάθεια τους να διεκδικήσουν το δίκιο τους και να καταπολεμήσουν την αδικία.

Αναφορικά με το προφίλ και τη δράση των μελών και βουλευτών της οργάνωσης, εντείνεται η πεποίθηση ότι τα άτομα που ανήκουν στον ακροδεξιό, πολιτικό χώρο λειτουργούν με βάση το ένστικτο και όχι τη λογική, καταφεύγοντας σε μια βίαιη λύση των αντιπαραθέσεων. Σύμφωνα με την αναπαράσταση που προβάλλεται, η έλλειψη εν συναίσθησης είναι ένα στοιχείο που χαρακτηρίζει τα μέλη της οργάνωσης, καθώς δεν διστάζουν να καταστρέψουν περιουσίες και να επιτεθούν σε ανθρώπους οι οποίοι δεν διαθέτουν την ίδια μυϊκή δύναμη (επιθέσεις σε μετανάστες σε λαϊκές αγορές). Η χρήση συγκεκριμένων λέξεων όπως «μαχαιροβγάλτες», «νταήδες», «τραμπούκοι» και «θρασύδειλοι» την ενισχύουν. Επιπλέον, η αναφορά στις φιλανθρωπικές δράσεις μόνο για Έλληνες, οι οποίες παρουσιάζονται ως ένας τρόπος προσέλκυσης νέων μελών, δημιουργούν την εικόνα των ανθρώπων που εκμεταλλεύεται την φτώχεια και την ανέχεια των συνανθρώπων τους, με σκοπό το δικό τους όφελος.

Συνεχίζοντας, μέσω της κατηγορίας «Κρατικός Μηχανισμός και Χρυσή Αυγή» προβάλλονται οι εξής αναπαραστάσεις· εκπρόσωποι του, τότε και τώρα, κυβερνώντος κόμματος (ΝΔ) παρουσιάζονται να οδήγησαν τα στελέχη και μέλη της οργάνωσης, ενώπιον της δικαιοσύνης, ενώ το αντίπαλο κόμμα (ΣΥΡΙΖΑ) εμφανίζεται ως ο «ηθικός αυτουργός» των μειωμένων ποινών, με τις οποίες θα έρθουν αντιμέτωπα τα στελέχη της οργάνωσης. Φράσεις όπως *«Σαμαράς, Δένδιας, Ευτέρπη Γκουτζαμάνη. Αυτοί οι τρεις πακέταραν τη Χρυσή Αυγή», «Ο ΣΥΡΙΖΑ γλυκοκοίταζε κοινοβουλευτικά τη Χρυσή Αυγή», «Υπήρξε θεσμική ανοχή από την αξιωματική αντιπολίτευση... Ως Νέα Δημοκρατία είμαστε περήφανοι... Ο Σαμαράς έθεσε στη διάθεση της δικαιοσύνης τη Χρυσή Αυγή» και «Επί Σαμαρά ξεκίνησε η δική, επί Μητσοτάκη μπήκαν φυλακή», «επί Τσίπρα αποφυλακίστηκαν, επί Τσίπρα έγινε πιο ευνοϊκό το ποινικό πλαίσιο», «έριζαν τον Σαμαρά σε συνεργασία με τη Χρυσή Αυγή», είναι ορισμένες από τις φράσεις – απόψεις που ειπώθηκαν και εντυπώνουν στη μνήμη του κοινού μια εικόνα σύμφωνα με την οποία, οι εκπρόσωποι της δεξιάς κατέβαλλαν προσπάθεια ώστε να αποδυναμωθεί, και τελικώς, να καταδικαστεί η οργάνωση, ενώ οι εκπρόσωποι της αριστεράς παρουσιάζονται ανεκτικοί απέναντι στη Χρυσή Αυγή, με σκοπό το δικό*

τους κοινοβουλευτικό όφελος. Ο μέσος τηλεθεατής λοιπόν, ενσωματώνει στη μνήμη του αυτή την αναπαράσταση, η οποία συντηρείται από ορισμένους εκπροσώπους των ΜΜΕ, διά του λόγου τους. Παραδείγματος χάριν, «Ο Σαμαράς είναι αυτός που έχωσε μέσα τη Χρυσή Αυγή» και «Ο Σαμαράς θα μπει στο κάδρο της ιστορίας», Δημήτρης Οικονόμου – Σκαι, «Σαμαράς και Μητσοτάκης πρωταγωνιστές στην εξέλιξη αυτή, έτσι θα γράψει η ιστορία», Γιώργος Αυτιάς – Σκαι. Όπως έγραψε ο James Curran (2011: 163) «οι δημοσιογράφοι που εργάζονται σε στρατευμένα μέσα, τα οποία συνδέονται με οργανωμένα συμφέροντα, λειτουργούν εν μέρει ως προπαγανδιστές... οι δημοσιογράφοι που εργάζονται σε παραδοσιακούς δημόσιους οργανισμούς κινούνται στο πλαίσιο ορίων και τηρούν συνήθως ουδέτερη στάση».

Κλείνοντας, υπάρχει και η αναπαράσταση των πολιτών. Το συγκεντρωμένο, έξω από το εφετείο, πλήθος προβάλλεται ως ένα πλήθος ανθρώπων με συγκεκριμένο ιδεολογικό υπόβαθρο και δράση, που προσπαθεί να πιέσει, με τέτοιου είδους πρακτικές, τη δικαιοσύνη. Ενισχύεται λοιπόν η εικόνα και η πεποίθηση της κοινής γνώμης, η οποία θέλει τα άτομα που ανήκουν στον αριστερό χώρο να βρίσκουν την αυταξία τους μέσα από συγκεντρώσεις και πορείες, οι οποίες λειτουργούν ως μοχλός πίεσης για την άρχουσα τάξη, προκαλώντας ταυτόχρονα επεισόδια. Μια δεύτερη αναπαράσταση είναι εκείνη του πολίτη ως ψηφοφόρου, ενός πολίτη ο οποίος στήριξε με την ψήφο του τη Χρυσή Αυγή, δίνοντας της τη δύναμη να ασκεί φανερά τη δράση της. Σύμφωνα με τα σχόλια των παρουσιαστών και λοιπών καλεσμένων, η εικόνα του ψηφοφόρου της Χρυσής Αυγής παρουσιάζεται με ένα διττό τρόπο· από τη μια πλευρά παρουσιάζεται ως ένας άνθρωπος ανήμπορος, που ξεγελάστηκε και από την άλλη πλευρά ως ένας άνθρωπος που γνώριζε τι πρεσβεύει η Χρυσή Αυγή, παρόλα αυτά την στήριξε με την ψήφο του.

Το τρίτο ερώτημα που διατυπώθηκε, αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο παρουσίασαν το θέμα τα ΜΜΕ. Οι χαρακτηρισμοί που επικαλούνται οι παρουσιαστές και οι προσκεκλημένοι, κατά τη διάρκεια σχολιασμού των ειδήσεων αναφορικά με τη δίκη και τα πρόσωπα ή/και τις καταστάσεις που σχετίζονται με αυτή, για τον μέσο τηλεθεατή αποτελούν, φαινομενικά, ασήμαντες, καθημερινές εκφράσεις, οι οποίες δημιουργούν κοινωνικά νοήματα μέσα από τα οποία εκφράζεται μια μεγάλη μερίδα της κοινής γνώμης. Η μετά - νεωτερική κοινωνία συνδέεται άμεσα με τη στροφή προς το καθημερινό. Ζώντας λοιπόν μέσα σε μια μεταμοντέρνα κοινωνία δεν προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση η συμπερίληψη καθημερινών εκφράσεων που παραπέμπουν σε ανάλαφρους σχολιασμούς μεταξύ φίλων. Άλλωστε, η γλώσσα πέρα από όργανο επικοινωνίας, είναι ταυτόχρονα και όργανο ατομικής σκέψης, επομένως ο κάθε άνθρωπος εκφράζει δια του λόγου, τη σκέψη του. Χαρακτηριστικά αυτής της στροφής, πέρα από το καθημερινό, οικείο στοιχείο στον προφορικό λόγο, είναι η έντονη δραματοποίηση, η θεατρικότητα κατά τον σχολιασμό μιας είδησης με συγκινησιακό υπόβαθρο, ενώ

«η αναπαράσταση της πραγματικότητας ακολουθεί, όλο και περισσότερο, τους κανόνες της τηλεοπτικής σκηνοθεσίας» (Κωνσταντοπούλου, 2012: 117).

Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται το θέμα, ειδικά όταν η συζήτηση καταλήγει στη Μάγδα Φύσσα, εμπεριέχει αφηγηματικά στοιχεία όπως, ο *«χρωματισμός της παρουσίας με περιρρέουσες συγκινησιακές καταστάσεις»* και η ανάδειξη του προσώπου που σχολιάζεται, σε *«καθημερινό ήρωα»* (Κωνσταντοπούλου, 2012: 37 – 38). Η δραματοποίηση του συγκεκριμένου χαρακτήρα είναι ιδιαίτερα έντονη και χαρακτηριστική.

Πέρα από τη δραματοποίηση χαρακτήρων, ένα ακόμη στοιχείο το οποίο επιδρά στο θυμικό των τηλεθεατών είναι η προβολή σκηνών με βίαιο περιεχόμενο. Όπως αναφέρθηκε στο κύριο μέρος της παρούσας έρευνας, κατά τη διάρκεια των ρεπορτάζ για τη δράση των μελών της Χρυσής Αυγής, υπήρχαν σκηνές, επενδυμένες με την κατάλληλη μουσική υπόκρουση, που παρουσίαζαν μέλη και βουλευτές της οργάνωσης να επιτίθενται λεκτικά και σωματικά σε μετανάστες, βουλευτές άλλων κομμάτων και πολίτες. Είναι γεγονός ότι το ορατό στοιχείο έχει περισσότερες πιθανότητες να γίνει είδηση, ειδικά όταν εμπλουτίζεται με την κατάλληλη μουσική επένδυση και τις έντονες εικονικές αναπαραστάσεις. Σύμφωνα με τους επικοινωνιολόγους *«το μάτι υπερिशύχει του αυτιού»* όταν η εικόνα είναι δυνατή (Ramonet, 1999: 31). Με αυτό τον τρόπο, δημιουργείται στον τηλεθεατή είτε το αίσθημα της αγανάκτησης, στη περίπτωση που δεν τάσσεται στον ίδιο χώρο ιδεολογικά, είτε το αίσθημα της ικανοποίησης, στην περίπτωση που ενστερνίζεται την ιδεολογία τους. Μέσω αυτής της πρακτικής, επιτυγχάνεται η συναισθηματική χειραγώγηση του κοινού και δημιουργούνται έντονα συναισθήματα τα οποία, τις περισσότερες των περιπτώσεων, δεν μετουσιώνονται με υγιή τρόπο.

Συνήθως, τα ευαίσθητα ζητήματα που προβάλλονται από τα ΜΜΕ πλαισιώνονται διπλωματικά με το να μην υποστηρίζουν καμία αρχή και έτσι ο κόσμος μπορεί να πάρει τις αποφάσεις του. Αλλά ένα προκατειλημμένο μέσο ενημέρωσης μπορεί να πλαισιώσει ένα θέμα με υπερβολικά αρνητικό ή θετικό τρόπο, επηρεάζοντας τη μάζα και προκαλώντας επιλεκτική προσήλωση της δημόσιας προσοχής.

Πηγές – Βιβλιογραφία

Ιστοσελίδες

Τα επεισόδια για την εκπομπή «Σήμερα» - Σκαι, συγκεντρώθηκαν από:

<https://www.skaitv.gr/show/enimerosi/simera/sezon-2021-2022#tab1>

Τα επεισόδια για την εκπομπή «Ωρα Ελλάδος» - OPEN, συγκεντρώθηκαν από:

<https://www.tvopen.gr/oraellados>

Τα επεισόδια για την εκπομπή «Καλημέρα» - Σκαι, συγκεντρώθηκαν από:

<https://www.skaitv.gr/show/enimerosi/kalimera/sezon-2021-2022#tab1>

Τα επεισόδια για την εκπομπή «Τώρα ο,τι συμβαίνει» - OPEN, συγκεντρώθηκαν από:

<https://www.tvopen.gr/toraotisymbainei>

Τα επεισόδια για την εκπομπή «Ερτ Σαββατοκύριακο» - ΕΡΤ, συγκεντρώθηκαν από:

<https://www.ertflix.gr/series/ser.147985-ert-sabbatokuriako>

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Adler S. M., & Clark R., (2018), *Κοινωνική έρευνα: Μια ξενάγηση στις μεθόδους και στις τεχνικές*, (μτφρ. Χράπαλος Α.), Αθήνα: Εκδόσεις Τζιόλα.

Curran J., & Gurevitch M., (2011), *Μέσα μαζικής επικοινωνίας και κοινωνία*, (μτφρ. Κίκιζας Δ.), Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης.

Θωίδου Κ., & Πίττας Γ., (2013), *Φάκελος Χρυσή Αυγή: Τα εγκλήματα των νεοναζί και πως να τα σταματήσουμε*, Αθήνα: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.

Καμπαγιάννης Θ., (2020), *Με τις μέλισσες ή με τους λύκους: Αγόρευση στη δίκη της Χρυσής Αυγής*. Αθήνα: Εκδόσεις Αντίποδες.

Κόλλιας Α., (2014), *Ανάλυση περιεχομένου : εξέλιξη, τεχνικές και εφαρμογές της μεθόδου στη μελέτη της επικοινωνίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κυριαζή Ν., (2011), *Η κοινωνιολογική έρευνα : κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Κωνσταντοπούλου Χ., (1985), *Αρχές Κοινωνιολογικών Μεθόδων*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αφοί Κυριακίδη.

Κωνσταντοπούλου Χ., (1989), *Προσέγγιση στον Κοινωνιολογικό Προβληματισμό*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αφοί Κυριακίδη.

- Κωνσταντοπούλου Χ., (2010), *Τηλεόραση : ένα εικονικό καφενείο: αναπαραστάσεις και συμβολισμοί της σύγχρονης καθημερινής ζωής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κωνσταντοπούλου Χ., (2012), *Κοινωνιολογία της «καθημερινότητας»: Εισαγωγή στην κοινωνιολογία της καθημερινής ζωής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κωνσταντοπούλου Χ., (2014), *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις: Επικοινωνιακά Μέσα και Εξουσία*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κωνσταντοπούλου Χ., (2016), *Μύθοι και σύμβολα: Ανθρωπολογικές προσεγγίσεις και σύγχρονη κοινωνία*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κωνσταντοπούλου Χ., (2017), *Αφηγήσεις της κρίσης: Μύθοι και πραγματικότητες της σύγχρονης κοινωνίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Μαντόγλου Α, & Μελέτης Κ., (2013), *Επιστημονικός λόγος περί κοινωνικών αναπαραστάσεων και ιδεολογιών*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Mason J., (2010), *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*, (επιμ. Κυριαζή Ν.), Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Moscovici, S. (1999), *Η ψυχανάλυση, η εικόνα της και το κοινό της*. (μτφρ. από Γαλλικά Κολωνίας Μ.), Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.
- Παναγιωτοπούλου Π., Ρηγοπούλου Π., Ρήγου Μ., Νόταρης Σ., (επιμ.), (1996), *Η "κατασκευή" της πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης: Διεθνές Συνέδριο*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Παπαγεωργίου Γ., (επιμ.), (2004), *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα: Συλλογικό Έργο*, Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω / Δάρδανος.
- Παπαδάκης Κ., (2020), *Το "άλλο άκρο" στο εδώλιο : δικαιοσύνη ή ατιμωρησία ξανά; αγόρευση στη δίκη της Χρυσής Αυγής*, Αθήνα : Εκδόσεις Τόπος.
- Παπαστάμου Στ., & Μαντόγλου Α., (1996), *Κοινωνικές αναπαραστάσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.
- Παπαστάμου Σ., (2008), *Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία, Τόμος Α: Επιστημολογικοί προβληματισμοί και μεθοδολογικές κατευθύνσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.
- Πολίτης Π. (επιμ.), (2008), *Ο λόγος της μαζικής επικοινωνίας : το ελληνικό παράδειγμα*, Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη.
- Ramonet I., (1999), *Η τυραννία των ΜΜΕ*, (μτφρ. Μαρκούση Φ.), Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.

- Τσαρδάκης Δ., (1990), *Μαζική επικοινωνία και πραγματικότητα*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Φίλιας Β., (2004), *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Φραγκούλης Τ., & Λιβιεράτος Κ., (1991), *Το μήνυμα του μέσου: Η έκρηξη της μαζικής επικοινωνίας*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Χασαπόπουλος Ν., (2013), *Χρυσή Αυγή: Η ιστορία, τα πρόσωπα και η αλήθεια: Το χρονικό της οργάνωσης, πολιτική, ιδεολογία και πρόσωπα*, Αθήνα : Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.
- Χρηστάκης Ν., (2016), *Ψυχοκοινωνιολογία των μαζικών επικοινωνιών*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Ψαρράς Δ., (2012), *Η μαύρη βίβλος της Χρυσής Αυγής : ντοκουμέντα από την ιστορία και τη δράση μιας ναζιστικής ομάδας*, Αθήνα : Εκδόσεις Πόλις.
- Ψαρράς Δ., (2014), *Η Χρυσή Αυγή μπροστά στην δικαιοσύνη*, Αθήνα : Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ.
- Ψαρράς Δ., (επιμ.), (2019), *Η Δίκη της Χρυσής Αυγής: Τι έχει αποδειχθεί στο ακροατήριο. Τα σχόλια της Πολιτικής Αγωγής*, Αθήνα: Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Krippendorff K., (2012), *Content Analysis: An introduction to its methodology*, California: SAGE Publications.
- Weber Ph. R., (1990), *Basic content analysis. Series: Quantitative Applications in the Social Sciences*. London: SAGE Publications.

Άρθρα

- Λούκα Μ., (2013: 21 – 26), «Φάκελος Χρυσή Αυγή: Πώς έγινε η επίθεση κατά της δημοκρατίας», στο ΒΗmagazino, Νο 677 από Εφημερίδα Το Βήμα της Κυριακής.
- Τσιλιγιάννης Π., (2004: 88 – 104), *ΜΜΕ και καθορισμός της θεματολογίας του κοινού: Η τρέχουσα θεωρητική συζήτηση*, στο Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τχ. 23.

Ηλεκτρονικές Πηγές

<https://masscommtheory.com/theory-overviews/framing-theory/>

<https://www.communicationstudies.com/communication-theories/priming>

<https://www.sociologygroup.com/theories-of-mass-media-gatekeeping-agenda-setting-framing-and-priming-theory/>

Παράρτημα 1

Στους επόμενους πίνακες καταγράφεται η συνολική χρονική διάρκεια για κάθε πρωινή ενημερωτική εκπομπή, η χρονική διάρκεια που αφιερώθηκε στο ερευνώμενο θέμα, καθώς και το ποσοστό που αντιστοιχεί στο σύνολο του χρόνου που αφιερώθηκε στο συγκεκριμένο θέμα.

Σήμερα - Σκαι

Πίνακας 1: Η συνολική διάρκεια των εκπομπών και ο συνολικός χρόνος – συνολικό ποσοστό που αφιερώνεται στο ερευνώμενο θέμα τη χρονική περίοδο από 5/10/2020 έως 9/10/2020.

Ημερομηνία	Συνολική Διάρκεια	Χρόνος	Ποσοστό %
05/10/20	02:49:44	00:02:47	1,45%
06/10/20	02:50:07	00:16:19	9,51%
07/10/20	02:46:40	01:22:31	49,46%
08/10/20	02:47:25	01:37:26	58,15%
09/10/20	02:47:35	00:56:42	33,71%

Ωρα Ελλάδος - Open

Πίνακας 2: Η συνολική διάρκεια των εκπομπών και ο συνολικός χρόνος – συνολικό ποσοστό που αφιερώνεται στο ερευνώμενο θέμα τη χρονική περίοδο από 5/10/2020 έως 9/10/2020.

Ημερομηνία	Συνολική Διάρκεια	Χρόνος	Ποσοστό %
05/10/20	02:56:25	00:11:21	6,36%
06/10/20	02:57:13	00:35:07	19,80%
07/10/20	02:56:55	01:40:16	56,73%
08/10/20	02:56:23	01:55:31	65,43%
09/10/20	02:55:36	01:00:47	34,48%

Καλημέρα - Σκαι

Πίνακας 3: Η συνολική διάρκεια των εκπομπών και ο συνολικός χρόνος – συνολικό ποσοστό που αφιερώνεται στο ερευνώμενο θέμα τη χρονική περίοδο από 10/10/2020 έως 11/10/2020.

Ημερομηνία	Συνολική Διάρκεια	Χρόνος	Ποσοστό %
10/10/20	03:27:13	00:03:16	1,52%

11/10/20	03:29:47	00:16:23	7,74%
----------	----------	----------	-------

Τώρα ό,τι συμβαίνει - Open

Πίνακας 4: Η συνολική διάρκεια των εκπομπών και ο συνολικός χρόνος – συνολικό ποσοστό που αφιερώνεται στο ερευνώμενο θέμα τη χρονική περίοδο από 10/10/2020 έως 11/10/2020.

Ημερομηνία	Συνολική Διάρκεια	Χρόνος	Ποσοστό %
10/10/20	03:35:41	00:23:17	10,75%
11/10/20	-	-	-

Ερτ Σαββατοκύριακο - ΕΡΤ

Πίνακας 5: Η συνολική διάρκεια των εκπομπών και ο συνολικός χρόνος – συνολικό ποσοστό που αφιερώνεται στο ερευνώμενο θέμα τη χρονική περίοδο από 10/10/2020 έως 11/10/2020.

Ημερομηνία	Συνολική Διάρκεια	Χρόνος	Ποσοστό %
10/10/20	04:07:17	01:17:32	31,28%
11/10/20	04:11:28	00:43:26	17,21%

Παράρτημα 2

Σήμερα – Σκαι

05/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 2:49:44

- **6:49** Σύντομη αναφορά στην επερχόμενη ανακοίνωση της δικαστικής απόφασης για τη Χρυσή Αυγή με αφορμή το πρωτοσέλιδο (3/10) της Εφημερίδας των Συντακτών όπου απεικονίζονται οι αρχηγοί όλων των πολιτικών κομμάτων, με τίτλο «Το τείχος της Δημοκρατίας». Αναφορά στο ρόλο που κατείχε ο πρώην πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς στη σύλληψη των μελών της οργάνωσης.
- **9:10** Καλεσμένος ο υπουργός Δημόσιας Τάξης Μιχάλης Χρυσοχοϊδης. Σύντομο σχόλιο για τη δίκη των μελών της οργάνωσης, την επερχόμενη δικαστική απόφαση και τη σημασία της για τη Δημοκρατία.

06/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 2:50:07

- **6:24 – 6:26** Σύντομη αναφορά στην επερχόμενη δικαστική απόφαση και στα μέτρα ασφαλείας γύρω από το Εφετείο.
- **7:30** Σύντομο σχόλιο του δημοσιογράφου Άρη Πορτοσάλτε για τα πρόσωπα τα οποία συνέβαλλαν στη σύλληψη των μελών της Χρυσής Αυγής.
- **7:45 – 7:52** Καλεσμένος ο δικηγόρος Γιάννης Μαρακάκης, ο πρόεδρος της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Αστυνομικών Υπαλλήλων Γρηγόρης Γερακαράκος, και η βουλευτής της ΝΔ Νόνη Δούνια. Σύντομη συζήτηση με αναφορές στη σημασία που έχει για τη Δημοκρατία η επερχόμενη δικαστική απόφαση καθώς και στο συμβολισμό της συγκεκριμένης δίκης, στα μέτρα ασφαλείας γύρω από το Εφετείο, στο γενικότερο προφίλ της οργάνωσης, στο ρόλο των ΜΜΕ και στην εκλογή της Χρυσής Αυγής από τους Έλληνες πολίτες.
- **9:12 – 9:17** Καλεσμένος ο υπουργός Ανάπτυξης Άδωνις Γεωργιάδης και οι δημοσιογράφοι Μανώλης Καψής και Γιάννης Στρατάκης. Σύντομο σχόλιο για τη δίκη της Χρυσής Αυγής με αναφορές στο ρόλο του πρώην πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά και στις αλλαγές του ποινικού κώδικα.

07/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 02:46:40

- **6:00 – 6:03** Έναρξη εκπομπής με αναφορά στη σπουδαιότητα της δίκη για τη Χρυσή Αυγή, την επερχόμενη δικαστική απόφαση και τα μέτρα ασφαλείας γύρω από το Εφετείο.
- **6:10 – 6:19** Αναφορά στις κατηγορίες που βαραινουν τα μέλη της οργάνωσης, παρουσίαση των μέτρων φύλαξης έξω από το Εφετείο, από το ρεπόρτερ Γιώργο Τσελικά, προβολή σύντομου βίντεο με δήλωση του Κώστα Παπαδάκη, συνήγορο πολιτικής αγωγής Αιγυπτίων αλιεργατών. Σύντομος σχολιασμός της αντίδρασης βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ μέσα στο

κοινοβούλιο και σύνδεση με τον ρεπόρτερ Δημήτρη Πανόπουλο που βρίσκεται έξω από το Εφετείο.

- **7:01 – 7:15** Σύνδεση με τους ανταποκριτές Δημήτρη Πανόπουλο και Μίλτο Σακελάρη που βρίσκονται έξω από το Εφετείο. Αναφορά στα μέτρα ασφαλείας γύρω από το Εφετείο και στα πρόσωπα που αναμένεται να προσέλθουν. Σχολιασμός από τον δημοσιογράφο Άρη Πορτοσάλτε για τη συγκέντρωση πολιτών έξω από το Εφετείο και τη πιθανή άσκηση πίεσης. Σύντομοι σχολιασμοί κατά την ανάγνωση εφημερίδων σχετικά με ορισμένα πρωτοσέλιδα.
- **7:18 – 7:24** Σύνδεση με τη δημοσιογράφο Ιωάννα Μάνδρου που βρίσκεται στο Εφετείο. Αναφορά στην απουσία των κατηγορουμένων, στις κατηγορίες εναντίον των μελών της οργάνωσης και στο περιεχόμενο της δικαστικής απόφασης.
- **7:32** Σύντομο σχόλιο από το δημοσιογράφο Άρη Πορτοσάλτε σχετικά με το ρόλο του συγκεντρωμένου πλήθους έξω από το Εφετείο.
- **7:45 – 7:51** Σύνδεση με τους ανταποκριτές που βρίσκονται στις περιοχές γύρω από το Εφετείο, Δημήτρη Πανόπουλο και Μιχάλη Τεζάρη. Αναφορά στα μέτρα ασφαλείας και την προσέλευση/παρουσία των πολιτών γύρω από το Εφετείο.
- **8:00 – 8:07** Καλεσμένοι οι Κωνσταντίνος Ντάλτας – Δικηγόρος, η Βέρα Αθανασίου – Ψυχολόγος και ο Δημοσθένης Πάκος – Πρόεδρος Αστυνομικών Αθήνας. Σχολιασμός των μέτρων φύλαξης γύρω από το Εφετείο, της εκλογής της Χρυσής Αυγής από τους πολίτες και τις σχέσεις με τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα. Αναφορά στα συναισθήματα που υπάρχουν από την πλευρά των πολιτών και ειδικότερα της Μάγδας Φύσσα, μητέρας του Παύλου Φύσσα.
- **8:38 – 8:44** Σύνδεση με τη δημοσιογράφο Ιωάννα Μάνδρου και τους ανταποκριτές Δημήτρη Πανόπουλο και Μιχάλη Τεζάρη που βρίσκονται γύρω από το Εφετείο. Αναφορά στην προσέλευση της Μάγδας Φύσσα στο χώρο του Εφετείου, στη δολοφονία του Παύλου Φύσσα, στα πρόσωπα που θα παρευρίσκονται στην αίθουσα και στα μέτρα φύλαξης γύρω από το Εφετείο.
- **8:44 – 8:51 / 9:00 – 9:08** Καλεσμένοι οι Πάνος Παναγιωτόπουλος – Δημοσιογράφος, Ελένη Καλογεροπούλου – Δημοσιογράφος, Λίνα Κλείτου – Δημοσιογράφος και Κώστας Παπαδάκης – Συνήγορος πολιτικής αγωγής Αιγυπτίων αλιεργατών. Σχολιασμός της υπόθεσης με αναφορές στη σημασία που είχε η παρουσία της Μάγδας Φύσσα καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης, στη δράση της Χρυσής Αυγής, στη στάση των πολιτών απέναντι στη δράση της και στο περιεχόμενο της επερχόμενης δικαστικής απόφασης.

- **9:29 – 9:42** Σύνδεση με τη δημοσιογράφο Ιωάννα Μάνδρου και τον ανταποκριτή Μιχάλη Τεζάρη που βρίσκονται γύρω από το Εφετείο. Αναφορά στη προσέλευση των πολιτών και τις κατηγορίες για τα μέλη της Χρυσής Αυγής. Καλεσμένοι οι Θάνος Πλεύρης – Βουλευτής ΝΔ και Σωκράτης Φάμελος – Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ. Σχολιασμός της επερχόμενης δικαστικής απόφασης με αναφορές στο προφίλ και την πτώση της οργάνωσης, στη σπουδαιότητα της δίκης και στο ρόλο του συγκεντρωμένου πλήθους.
- **9:51** Κλείσιμο εκπομπής με προβολή εικόνων από την περιοχή όπου βρίσκεται το Εφετείο.

08/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 02:47:25

- **6:00 – 6:30** Έναρξη εκπομπής με προβολή στιγμιότυπων από την ημέρα ανακοίνωσης της δικαστικής απόφασης υπό τους ήχους του τραγουδιού “Σιγά μην κλάψω” από τον Γιάννη Αγγελάκα. Στη συνέχεια υπήρξε σχολιασμός της σπουδαιότητας αυτής της δικαστικής απόφασης, της παρουσίας της Μάγδας Φύσσα, καθώς και αναφορά στην απόδοση κατηγοριών για τα μέλη της Χρυσής Αυγής. Επιπλέον, υπήρξε προβολή ενός βίντεο, με τον ανάλογο σχολιασμό, με τις στιγμές εκείνες όπου τα ηγετικά μέλη της Χρυσής Αυγής εκφράζουν την ιδεολογία τους και ασκούν λεκτική και σωματική βία απέναντι σε δημοσιογράφους, βουλευτές αντίπαλων πολιτικών παρατάξεων και απλούς πολίτες. Σύνδεση με τον ρεπόρτερ Γιώργο Τσελίκια που βρισκόταν στο Κερασίни, στο σημείο όπου δολοφονήθηκε ο Παύλος Φύσσας. Προβολή βίντεο με δήλωση του νυν πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη και του πρώην πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά για την καταδίκη της Χρυσής Αυγής. Προβολή βίντεο με τα επεισόδια που εκτυλίχθηκαν λίγο μετά την ανακοίνωση της δικαστικής απόφασης.
- **6:38 – 6:40** Προβολή βίντεο με εικόνες της Μάγδας Φύσσα αμέσως μετά την ανακοίνωση της δικαστικής απόφασης.
- **7:01 – 7:20** Αναφορά στο διεθνές ενδιαφέρον που υπήρξε για τη δίκη και τη δικαστική απόφαση. Προβολή βίντεο με δηλώσεις της Μάγδας Φύσσα μετά την ανακοίνωση της δικαστικής απόφασης. Σχολιασμός της δικαστικής απόφασης από τον Άρη Πορτοσάλτε, με αναφορές στη σημασία της απόφασης για τη δημοκρατία, στο προφίλ και τη δράση των μελών της Χρυσής Αυγής, στο ρόλο της ΝΔ στην εξέλιξη της υπόθεσης, στη σχέση ΣΥΡΙΖΑ με τη Χρυσή Αυγή και στη συγκέντρωση των πολιτών έξω από το Εφετείο. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης υπήρξε προβολή βίντεο με στιγμιότυπα από την ημέρα ανακοίνωσης της δικαστικής απόφασης.
- **7:42 – 7:52** Καλεσμένοι οι Ιωάννα Καλατζάκου – Δικηγόρος, Άννα Κανδαράκη – Ψυχολόγος και Σταύρος Μπαλάσκας – Συνδικαλιστής αστυνομικός. Σχολιασμός της σπουδαιότητας της δικαστικής απόφασης για τη δημοκρατία σε συνδυασμό με αναφορές

στο ρόλο της Μάγδας Φύσσα, στο προφίλ των μελών της οργάνωσης και στη σχέση αστυνομίας και Χρυσής Αυγής.

- **8:42 – 8:54** Καλεσμένοι οι Κώστας Παπαδάκης – συνήγορος πολιτικής αγωγής Αιγυπτίων αλιεργατών, Χριστίνα Κοραή – δημοσιογράφος και Γρηγόρης Ψαριανός – δημοσιογράφος. Σχολιασμός των πιθανών ποινών για τα μέλη της οργάνωσης, της σημασίας που είχε η δικαστική απόφαση για την ελληνική κοινωνία καθώς και της ανοχής που υπήρξε απέναντι στην οργάνωση την κοινωνία.
- **9:03 – 9:26** Καλεσμένοι οι Παύλος Τσίμας – δημοσιογράφος και Ιωάννα Μάνδρου – δημοσιογράφος. Η συζήτηση επικεντρώθηκε στο ρόλο που κατείχε η Μάγδα Φύσσα, στη διαδικασία που θα ακολουθήσει μετά την ανακοίνωση της δικαστικής απόφασης, στη σπουδαιότητα της δικαστικής απόφασης και στην ανοχή που έδειξε το πολιτικό σύστημα απέναντι στη Χρυσή Αυγή. Σύνδεση με τον ρεπόρτερ Γιώργο Τσελικά που βρίσκεται στο σημείο όπου δολοφονήθηκε ο Παύλος Φύσσας.

09/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 02:47:35

- **6:03 – 6:22** Αναφορά στην επερχόμενη ανακοίνωση των ποινών και σχολιασμός των ελαφρυντικών που επικαλέστηκε η πλευρά της οργάνωσης. Ρεπορτάζ από το δημοσιογράφο Γιώργο Κρατημένο περί ελαφρυντικών. Αναφορά στη Μάγδα Φύσσα, ρεπορτάζ του Τίμου Παπαδόπουλου για την πορεία της Χρυσής Αυγής και σχολιασμός της παραίτησης του Σταύρου Κοντονή με αφορμή τις αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα.
- **7:40 – 7:52** Καλεσμένοι οι Στράτος Μαυροειδάκος – Γενικός Γραμματέας Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ειδικών Φρουρών, Δημήτριος Βερβεσός – Πρόεδρος Δικηγορικού Συλλόγου και Τένια Μακρή – Ψυχολόγος. Αναφορά στα ελαφρυντικά που επικαλούνται τα μέλη της Χρυσής Αυγής και στο σχέδιο της αστυνομίας για τις επικείμενες συλλήψεις. Σχολιασμός της σημασίας που είχε για τη δημοκρατία η δικαστική απόφαση, και του ρόλου της Μάγδας Φύσσα.
- **8:44 – 8:49** Καλεσμένοι οι Στέλιος Πέτσας – Κυβερνητικός Εκπρόσωπος, Βασίλης Χιώτης – Διευθυντής Σκαι 100,3 και Βαγγέλης Παπαδημητρίου – Δημοσιογράφος. Σχολιασμός της τροποποίησης του Ποινικού Κώδικα και της σχέσης ΣΥΡΙΖΑ με Χρυσή Αυγή.
- **9:11 – 9:20** Καλεσμένη η Ιωάννα Μάνδρου. Συζήτηση για τις ποινές και πως διαμορφώνονται με βάση το νέο Ποινικό Κώδικα. Αναφορά στη Μάγδα Φύσσα.
- **9:33 – 9:43** Καλεσμένοι οι Πάνος Σκουρλέτης – Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Βασίλης Χιώτης – Διευθυντής Σκαι 100,3 και Γιώργος Κύρτσος – Ευρωβουλευτής ΝΔ. Σχολιασμός της σημασίας που είχε για τη δημοκρατία η δικαστική απόφαση και συζήτηση για τις αλλαγές στο Ποινικό Κώδικα.

Ώρα Ελλάδος - Open

05/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 02:56:25

- **7:26 – 7:31** Καλεσμένος ο δημοσιογράφος Γιάννης Σερεντάκος. Σύντομη συζήτηση η οποία επικεντρώθηκε στη στάση που κράτησε η ΝΔ και ο ΣΥΡΙΖΑ απέναντι στη Χρυσή Αυγή, σε συνδυασμό με αναφορές στο προφίλ και τη δράση της οργάνωσης.
- **9:30 – 9:35** Καλεσμένοι οι Κώστας Καραγκούνης – Βουλευτής ΝΔ και Χρήστος Γιαννούλης – Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ. Σύντομη συζήτηση που εξελίχθηκε σε αντιπαράθεση αναφορικά με τις σχέσεις των δύο κομμάτων, ΝΔ και ΣΥΡΙΖΑ με τη Χρυσή Αυγή.

06/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 02:57:13

- **7:56 – 8:05** Σύντομη συζήτηση με τον δημοσιογράφο Γιάννη Σερεντάκο, αναφορικά με τη στάση των πολιτικών κομμάτων απέναντι στη Χρυσή Αυγή κατά τη διάρκεια των 5,5 χρόνων της δίκης. Σύντομη αναφορά στο ιστορικό της υπόθεσης και παρουσίαση των μέτρων ασφαλείας που θα τεθούν σε εφαρμογή την ημέρα ανακοίνωσης της δικαστικής απόφασης.
- **9:04 – 9:19 / 9:27 – 9:39** Καλεσμένοι οι Σπήλιος Λιβανός – Βουλευτής ΝΔ, Νίκος Φίλης – Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ και Λιάνα Κανέλλη – Βουλευτής ΚΚΕ. Η συζήτηση επικεντρώθηκε στη δράση της Χρυσής Αυγής, ενώ στη συνέχεια υπήρξε έντονη αντιπαράθεση αναφορικά με τη σχέση που είχε το εκάστοτε πολιτικό κόμμα με την οργάνωση, καθώς και τη στάση που διατήρησε το πολιτικό σύστημα απέναντι της.
- **9:44** Κλείσιμο της εκπομπής με εικόνες από το μνημείο του Παύλου Φύσσα, συνοδευόμενες από το τραγούδι “Σιγά μη κλάψω”.

07/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 02:56:55

- **6:00 – 6:07** Σύντομη αναφορά από τον Άκη Παυλόπουλο και τη Ντόρα Κοτροκόη στα μέτρα φύλαξης που θα εφαρμοστούν γύρω από το Εφετείο, στην επικείμενη συγκέντρωση ένεκα της δικαστικής απόφασης, καθώς και στη στάση που διατήρησε η Μάγδα Φύσσα από το 2013 έως σήμερα.
- **6:11 – 6:16** Απευθείας συνδέσεις με τη ρεπόρτερ Ελευθερία Σπυράκη, η οποία βρίσκεται έξω από το Εφετείο κάνοντας μια σύντομη αναφορά στα μέτρα ασφαλείας και τον ρεπόρτερ Άρη Κουτσιούκη ο οποίος βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη, ενημερώνοντας για τις κινητοποιήσεις που θα λάβουν χώρα εκεί.
- **7:06 – 7:11** Απευθείας σύνδεση με τον ρεπόρτερ Φάνη Καραμπατσάκη ο οποίος μεταδίδει το κλίμα που επικρατεί έξω από το Εφετείο. Σε απευθείας σύνδεση ο Αντιπρόεδρος Αστυνομικών Υπαλλήλων Αθήνας, Νίκος Ρήγας κάνει μια σύντομη παρουσίαση του

επιχειρησιακού σχεδίου της αστυνομίας για την αποφυγή εντάσεων κατά τη διάρκεια της συγκέντρωσης.

- **7:36 – 7:50** Απευθείας σύνδεση με τον ρεπόρτερ Φάνη Καραμπατσάκη ο οποίος βρίσκεται στο Εφετείο μαζί με τον συνήγορο Πολιτικής Αγωγής των Αιγυπτίων αλιεργατών, Κώστα Παπαδάκη. Ο ίδιος αναφέρεται στην δικαστική απόφαση που περιμένει, κάνοντας στη συνέχεια μια σύντομη αναφορά στο χρονική της δίκης. Στη συνέχεια, ο Γιάννης Σερεντάκος μαζί με τον Άκη Παυλόπουλο και τη Ντόρα ΚοτροκόΚοτροκόη σχολιάζουν τη στάση του πολιτικού συστήματος απέναντι στη Χρυσή Αυγή και τη συμβολή του τέως Πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά στη σύλληψη των μελών της οργάνωσης. Απευθείας σύνδεση με τον ρεπόρτερ Γιάννη Ζιάκα, ο οποίος βρίσκεται επί της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και παρουσιάζει τα έκτακτα κυκλοφοριακά μέτρα.
- **7:59 – 8:17** Απευθείας σύνδεση με τη ρεπόρτερ Έλενα Γάλαρη η οποία βρίσκεται στο Εφετείο και παρουσιάζει τη διαδικασία που θα ακολουθήσει μέχρι την ανακοίνωση της δικαστικής απόφασης. Σε επόμενη σύνδεση οι ρεπόρτερ Ευλαμπία Ρέβη και Δημήτρης Φρέσκος κάνουν μια εκτενή παρουσίαση της κατάστασης που επικρατεί γύρω από το Εφετείο.
- **8:33 – 8:49** Απευθείας σύνδεση με το Εφετείο όπου οι ρεπόρτερ Ευλαμπία Ρέβη και Δημήτρης Φρέσκος μεταδίδουν το κλίμα που επικρατεί μέχρι εκείνη την ώρα στο σημείο. Συζήτηση με τη δημοσιογράφο Μαρία Ψαρρά η οποία ερεύνησε την υπόθεση της Χρυσής Αυγής και τον δικηγόρο Θεόδωρο Μαντά ο οποίος αναφέρθηκε στη σημαντικότητα της επικείμενης δικαστικής απόφασης και στη διαδικασία που θα ακολουθήσει μετά την ανακοίνωση.
- **9:00 – 9:22** Απευθείας σύνδεση με τους ρεπόρτερ Σοφία Φασουλάκη, Δημήτρη Φρέσκο και Γεωργία Γαραντζιώτη που βρίσκονται στο Εφετείο και την Ευλαμπία Ρέβη που βρίσκεται επί της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και μεταδίδουν το κλίμα που επικρατεί και τη συνεχή προσέλευση των πολιτών. Συζήτηση με τους δημοσιογράφους Μαρία Ψαρρά και Λευτέρη Μπιντέλα οι οποίοι ερεύνησαν την υπόθεση της Χρυσής Αυγής.
- **9:31 – 9:45** Καλεσμένοι οι Νικήτας Κακλαμάνης – Βουλευτής ΝΔ, Νεκτάριος Σαντορινιός – Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Παύλος Χρηστίδης – Βουλευτής ΚΙΝΑΛ και Νίκος Καραθανασόπουλος – Βουλευτής ΚΚΕ. Υπήρξε σχολιασμός αναφορικά με τη στάση του πολιτικού συστήματος απέναντι στη Χρυσή Αυγή και τον τρόπο με τον οποίο δρούσε η οργάνωση.

08/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 02:56:23

- **6:00 – 6:18** Έναρξη εκπομπής με βίντεο και εικόνες από τη στιγμή ανακοίνωσης της δικαστικής απόφασης. Σχολιασμός της δικαστικής απόφασης και όσων ειπώθηκαν κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας από τον Άκη Παυλόπουλο και τη Ντόρα Κοτροκόη. Στη συνέχεια υπήρξε τηλεφωνική επικοινωνία με τη δημοσιογράφο Έλενα Γαλάρη η οποία παρουσίασε τα ελαφρυντικά που επικαλέστηκαν οι συνήγοροι υπεράσπισης, καθώς και τη διαδικασία που θα ακολουθήσει μετά την ανακοίνωση της απόφασης. Απευθείας σύνδεση με τη ρεπόρτερ Ελευθερία Σπυράκη που βρίσκεται στην περιοχή της Πεύκης όπου στεγάζεται το σπίτι του Νίκου Μιχαλολιάκου και ενημερώνει σχετικά με τη διαδικασία που θα ακολουθήσει όσον αφορά τη σύλληψη.
- **6:41 – 6:47** Απευθείας σύνδεση με τον ανταποκριτή από τις ΗΠΑ, Μιχάλη Ιγνατίου ο οποίος αναφέρθηκε στο ενδιαφέρον που υπήρξε από το διεθνή χώρο για την υπόθεση της Χρυσής Αυγής, και ιδιαίτερα της δικαστικής απόφασης.
- **7:28 – 7:34** Σχολιασμός της δικαστικής απόφασης από τον Γιάννη Σαραντάκο με αναφορές στο ρόλο που κατείχαν τα πολιτικά κόμματα στην υπόθεση της Χρυσής Αυγής, τα ελαφρυντικά και τις ποινές που θα οριστούν για τα μέλη της οργάνωσης.
- **7:39 – 7:49** Απευθείας σύνδεση με τη δημοσιογράφο Έλενα Γαλάρη που βρίσκεται στο Εφετείο και παρουσιάζει τη διαδικασία που θα ακολουθήσει όσον αφορά την πρόταση επί των ελαφρυντικών και των ποινών. Καλεσμένος ο δικηγόρος Γιάννης Βλάχος ο οποίος αναφέρθηκε στην ποινική διαδικασία και τη στάση που διατήρησε το πολιτικό σύστημα απέναντι στη Χρυσή Αυγή, πριν και μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα.
- **8:10 – 8:21 / 8:29 – 8:40** Καλεσμένος ο Γιάννης Βαρουφάκης – Γενικός Γραμματέας του Μερα25 και ο Γιώργος Καλιακμάνης – Πρόεδρος Αστυνομικών Νοτιοανατολικής Αττικής. Υπήρξε σχολιασμός της δικαστικής απόφασης, ενώ στη συνέχεια η συζήτηση εκτυλίχθηκε σε αντιπαράθεση με αφορμή τα επεισόδια που προκλήθηκαν μετά την ανακοίνωση της δικαστικής απόφασης μεταξύ αστυνομικών και πολιτών.
- **8:41 – 8:45 / 8:54** - Καλεσμένος ο Δημήτρης Βερβεσός – Πρόεδρος Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και οι δημοσιογράφοι Γιάννης Μακρυγιάννης και Γιάννης Τσαπρούνης. Υπήρξε σχολιασμός της δικαστικής απόφασης και της ποινικής διαδικασίας, ενώ στη συνέχεια έγινε αναφορά στη στάση που έλαβε το πολιτικό σύστημα απέναντι στη Χρυσή Αυγή, τα χρόνια που η δράση της οργάνωσης ήταν έντονη.
- **9:04 – 9:08** Καλεσμένη η Ελευθερία Τομπατζόγλου – Συνήγορος Πολιτικής Αγωγής Οικ. Φύσσα, αναφέρθηκε στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τη διάρκεια της δίκης και στο πρόσωπο της Μάγδας Φύσσα.

- **9:12 – 9:21 / 9:30 - 9:40** Καλεσμένοι οι Μπάμπης Παπαδημητρίου – Βουλευτής ΝΔ, Κώστας Μπάρκας – Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ και Σωτήρης Πουλικόγιαννης – Μέλος Εκτελεστικής Γραμματείας ΠΑΜΕ. Υπήρξε σύντομη τοποθέτηση από κάθε καλεσμένο για τη δικαστική απόφαση, ενώ στην πορεία η συζήτηση κατέληξε σε πολιτική αντιπαράθεση με αφορμή την αναφορά για τη στάση που κράτησαν τα πολιτικά κόμματα απέναντι στη Χρυσή Αυγή και τις αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα.

09/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 02:55:36

- **6:08 – 6:12** Σύντομη παρουσίαση και σχολιασμός των ελαφρυντικών που επικαλέστηκαν οι συνήγοροι υπεράσπισης για τα μέλη της Χρυσής Αυγής
- **6:15 – 6:20** Απευθείας σύνδεση με την ρεπόρτερ Ελευθερία Σπυράκη έξω από τη ΓΑΔΑ, η οποία ενημερώνει για τη διαδικασία σύλληψης των μελών της οργάνωσης.
- **7:43 – 7:46** Σύντομος σχολιασμός της διαγραφής του Σταύρου Κοντονή από το ΣΥΡΙΖΑ, με αφορμή την αντίθεση του πρώτου αναφορικά με τις αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα.
- **7:57 – 8:08** Καλεσμένος ο Κώστας Χρυσόγονος – Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου ο οποίος τοποθετήθηκε σχετικά με τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στον Ποινικό Κώδικα και πως οι παρούσες αλλαγές θα επηρεάσουν την εξέλιξη της υπόθεσης.
- **8:37 – 8:39** Σύντομη παρουσίαση και σχολιασμός των ελαφρυντικών.
- **8:47 – 8:53** Καλεσμένος ο Κώστας Παπαδάκης – Συνήγορος Πολιτικής Αγωγής Αιγυπτίων αλιεργατών ο οποίος έκανε μια σύντομη τοποθέτηση αναφορικά με τα ελαφρυντικά και την εξέλιξη της υπόθεσης.
- **9:03 – 9:20** Καλεσμένοι οι Πάνος Λαζαράτος – Καθηγητής Δημοσίου Δικαίου και Μιχάλης Καλογήρου – Τέως Υπουργός Δικαιοσύνης. Η συζήτηση επικεντρώθηκε στις αλλαγές του Ποινικού Κώδικα.
- **9:31 – 9:43** Καλεσμένοι οι Θάνος Πλεύρης – Βουλευτής ΝΔ, Γιάννης Μπαλάφας – Βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ και Νίκος Ανδρουλάκης – Βουλευτής ΚΙΝΑΛ.

Καλημέρα με τον Γ. Αυτιά – Σκαι

10/10/2020 – Διάρκεια Εκπομπής: 03:27:13

- **8:48 – 8:51** Καλεσμένος ο κυβερνητικός εκπρόσωπος της Νέας Δημοκρατίας, Στέλιος Πέτσας. Σχολιασμός της δικαστικής απόφασης και αναφορά στο ρόλο που έπαιξαν η Νέα Δημοκρατία και ο Σύριζα στο θέμα της Χρυσής Αυγής.

11/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 03:29:47

- **8:08 – 8:17** Καλεσμένος ο Υπ. Ανάπτυξης, Άδωνις Γεωργιάδης. Σχολιασμός της δικαστικής απόφασης και αναφορά στο ρόλο της Νέας Δημοκρατίας και του Σύριζα στο θέμα της Χρυσής Αυγής.
- **9:19 – 9:21** Τηλεφωνική επικοινωνία με την ανταποκρίτρια των γαλλικών μέσων, Έρρικα Βαλιάνου. Αναφορά στο ενδιαφέρον του γαλλικού πρακτορείου ειδήσεων και της Ευρώπης γενικότερα για τη δικαστική απόφαση και το φαινόμενο “Χρυσή Αυγή”.
- **9:22 – 9:26** Σύνδεση μέσω Skype με την πρώην Πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων, Ζωή Κωνσταντοπούλου. Σχολιασμός της δικαστικής απόφασης.

Τώρα ό,τι συμβαίνει – Open

10/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 03:35:41

- **5:39 – 5:43** Αναφορά στη δικαστική απόφαση για τη Χρυσή Αυγή από τη Φαίη Μαυραγάνη. Προβολή βίντεο με στιγμιότυπα από την ημέρα της απόφασης και τη γενικότερη δράση της Χρυσής Αυγής.
- **6:18** Σύντομο σχόλιο για τη Μάγδα Φύσσα από τη Φαίη Μαυραγάνη και τον Κωστή Πλάντζο.
- **7:30 – 7:47** Καλεσμένος ο δικηγόρος και συνήγορος πολιτικής αγωγής των Αιγυπτίων αλιεργατών, Θανάσης Καμπαγιάννης και ο συνδικαλιστής αστυνομικός, Σταύρος Μπαλάσκας. Σχολιασμός δικαστικής απόφασης σε συνδυασμό με αναφορές στο προφίλ των θυμάτων και της οργάνωσης “Χρυσή Αυγή”, στις ποινές και τα ελαφρυντικά, το ρόλο της αστυνομίας στη φύλαξη των μελών και τη σχέση μεταξύ κρατικού μηχανισμού και Χρυσής Αυγής.

Ερτ Σαββατοκύριακο – ΕΡΤ1

10/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 04:07:17

- **5:43 – 5:49** Σύντομες αναφορές στη σημαντικότητα της δικαστικής απόφασης που αφορά στα μέλη της Χρυσής Αυγής, στο προφίλ των μελών της οργάνωσης, στο ρόλο της Μάγδας Φύσσα και την παρουσία ή μη του κόσμου, τόσο κατά τη διάρκεια των 5,5 χρόνων που διαδραματιζόταν η δίκη, όσο και την ημέρα που έγινε γνωστή η δικαστική απόφαση.
- **6:16 – 6:23** Σύντομες αναφορές στο ρόλο που διαδραμάτισαν τα ΜΜΕ στην προβολή των μελών της Χρυσής Αυγής, στη σχέση των πολιτικών κομμάτων με την οργάνωση της Χρυσής Αυγής και στα ποσοστά που έλαβε η οργάνωση από τους πολίτες της χώρας. Σύνδεση με ρεπόρτερ του σταθμού που βρισκόταν στο Κερατσίνι, στο σημείο όπου

δολοφονήθηκε ο Παύλος Φύσσας κάνοντας αναφορά στη συνεχή προσέλευση του κόσμου στο σημείο.

- **7:00 – 7:20** Καλεσμένοι οι δημοσιογράφοι Αιμίλιος Περδικάρης και Βούλα Κεχαγιά. Η συζήτηση επικεντρώθηκε σε ζητήματα όπως η ανακοίνωση των ποινών, οι λόγοι που συνέβαλαν στην άνοδο και εν συνεχεία στην πτώση της Χρυσής Αυγής, ο ρόλος των ΜΜΕ και οι αλλαγές στον Ποινικό Κώδικα.
- **8:31 – 8:54** Καλεσμένοι οι Θανάσης Παπαχρηστόπουλος, βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, Γιάννης Καλλιάνος, βουλευτής ΝΔ και Μιχάλης Κατρίνης, βουλευτής ΚΙΝΑΛ. Σχολιασμός της δικαστικής απόφασης σε συνδυασμό με αναφορές στις αλλαγές του ποινικού κώδικα, στις σχέσεις ΝΔ και ΣΥΡΙΖΑ με τη Χρυσή Αυγή, στην παρουσία του κόσμου την ημέρα της απόφασης και στο προφίλ των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής.
- **9:19 – 9:32** Καλεσμένες οι δημοσιογράφοι Ντίνα Τσουκαλά, Ειρήνη Προμπονά και Άννα Κανδύλη. Σχολιασμός της δικαστικής απόφασης σε συνδυασμό με αναφορές στις ποινές που μπορεί να επιβληθούν στα μέλη της οργάνωσης, στις αλλαγές του ποινικού κώδικα, στη δράση της Χρυσής Αυγής, στο ρόλο των ΜΜΕ και στο διεθνές ενδιαφέρον που υπήρξε για την έκβαση της δίκης.
- **9:39 – 9:46** Καλεσμένος ο σκηνοθέτης Κώστας Γαβράς. Σχολιασμός της δικαστικής απόφασης με αναφορές στη σπουδαιότητα της απόφασης για μια δημοκρατική κοινωνία, στους λόγους που συνέβαλαν στην άνοδο της Χρυσής Αυγής και στο συγκεντρωμένο πλήθος έξω από το Εφετείο την ημέρα της απόφασης.

11/10/2020 – Διάρκεια εκπομπής: 4:11:28

- **7:12 – 7:29** Καλεσμένοι οι δημοσιογράφοι Γιάννης Στρατάκης και Λάμπρος Καλαρρύτης. Σχολιασμός των αλλαγών του ποινικού κώδικα και των σχέσεων ΝΔ και ΣΥΡΙΖΑ με τη Χρυσή Αυγή.
- **8:29 – 8:53** Καλεσμένος ο Δημήτρης Σταμενίτης, βουλευτής ΝΔ, ο Βασίλης Αποστόλου, βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ και ο Κώστας Παπαδάκης, βουλευτής ΚΚΕ. Σχολιασμός της σπουδαιότητας της δικαστικής απόφασης σε συνδυασμό με αναφορές στη σχέση της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ με τη Χρυσή Αυγή.

